

Istanbul Arel University
Graduate School
Journal of
Interdisciplinary
Innovation Studies

İstanbul Arel Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Disiplinlerarası Yenilik
Araştırmaları Dergisi

Cilt/Volume 2 Sayı/Issue 2 2022

ISSN 2791-609X

Editörden...

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi olarak dördüncü sayımızla siz değerli okurlarımızın karşısına çıkmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Dergimiz uluslararası bir indeks olan Google Akademik'te taranmaktadır. Dergimizin diğer indekslerde de yer alması noktasında önemli çaba sarf ettiğimizi siz değerli okurlarımıza duyurmaktan mutluluk duymaktayız. Bununla birlikte dergimizin bu süreçte önemli bir akademik indeks olan TRDizin'e başvurusu yapılmıştır. Dergimizin TRDizin süreci halen devam etmektedir. Konuyla ilgili sonucu heyecan ile beklerken alacağımız haber ve gelişmelerden siz değerli yazar, hakem ve okurlarımızı bilgilendireceğimizi bildirmekten memnuniyet duyuyorum.

Dördüncü sayımızda Mühendislik-Mimarlık, Sağlık ve Sosyal alanlarının çeşitli bilim dallarında olmak üzere 5 araştırma makalesi, 2 olgu sunumu ve 1 derleme makalesi ile karşınıza çıkıyoruz. Bu sayımızda desteklerini eksik etmeyen siz değerli araştırmacılarımıza ve makalelerin kalitesinin artırılması noktasında önemli yeri olan tüm hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

Türker ve Tapan [1] çalışmasında politik bir araç olarak mimarlık disiplininin farklı dönemlerde ve ülkelerde nasıl kullanıldığı örnekleriyle birlikte pekiştirerek araştırmıştır. Türker ve Tapan, Türkiye Cumhuriyeti, 20. yüzyıl önemli zamanlarındaki politik, ekonomik ve toplumsal açıdan inceleyerek, bu parametrelerin değişimlerin dönemin mimarlığına ve kentlerine nasıl etkideğini ele almışlardır. Çalışmada dönemin politik koşullarının etkili olduğunu ancak bu etkinin kent düzenine ve toplumun ihtiyaçlarına ters düşen uygulamalara sebep olabildiğini göstermişlerdir.

Çinkır ve diğ. [2] çalışmasında, nadir görülen ve sekiz buçuk sendromu tanısı alan 68 yaşındaki erkek hastayı olgu sunumu olarak ele almışlardır. Ani başlayan binoküler horizontal diplopi ile acil servise başvuran hastanın fizik muayenesinde ipsilateral bir buçuk sendromu ve alt motor nöron benzeri yüz felci, contralateral dissosiyasyon nistagmus, geriye kalan tek oküler hareketin sol gözün abduksiyonu olduğu görülmüştür. Çalışmada sekiz buçuk sendromu nadir görülse de aynı anda diplopi ve periferik yüz felci olan hastalarda değerlendirmeye alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Çinkır ve diğ. [3] çalışmasında, simetrik polinöropati gelişen, SARS-CoV-2 (şiddetli akut solunum sendromu koronavirüs 2) pnömonisi olan 62 yaşındaki erkek hastayı olgu sunumu olarak ele almışlardır. Hastanın COVID-19 gelişmeden önce herhangi bir semptomu olmadığı ve kullandığı ilaçlar incelendikten sonra toksik nöropatinin dışlandığı belirtilmiş ve COVID-19'un neden olduğu polinöropatilerin raporlandığı vurgulanmıştır. Olgunun, SARS-CoV-2 hastalığı ile sinir sistemi tutulumu arasındaki olası ilişkiyi vurgulayabileceği belirtilmiştir.

Efe [4] bölgesel, ulusal ve uluslararası pazarlar için teknoloji geliştirilen ve üretimin önemini ifade etmiş ve tüm bu amaçlar için din, inanç ve ahlakın bireylerin yeniliğe, teknolojiye ve kaynak verimliliğine bağlı tutumlarının önemli olduğunu söylemiştir. Ancak sürdürülebilirlik ve çevrenin korunmasına yönelik artan bir endişe varlığından da bahsetmiştir. Bu amaçla da insanları birey olarak doğal varlıkları bir sanat ve sergi gibi düşünerek bu tutumları etkileyen din, inanç, ahlak ve kültürleri kullanarak doğayla uyum içinde yaşamının önemini ifade etmiştir.

Akın [5] çalışmasının il örneğinde su için gerçekleştirilen reklam çalışmasının ardındaki kolaj analizi tanıtmıştır. İkinci örneğinde ise işletmelerde vizyonun belirlenmesini hedefleyen kolaj atölye uygulaması paylaşmıştır. Su ile yapılan kolaj çalışması sonucunda suyun kaynak, kaos, dengeleyici, yolculuk ve temas gibi beş ana kavramla özetlendiği gözlenmiştir. Vizyon çalışmasında ise Zaltman'ın metafor tekniği analizi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda kişilerin imge odaklı olduklarını görülmüştür.

Demir [6] Endonezya jeopolitiğinde "Nusantara" kavramı başlıklı çalışmasında "Nusantara" kavramını niteliksel araştırma yöntemleri ele alınarak etimolojik ve semantik açıdan incelemiştir. Demir "Nusantara" kavramının jeostratejik ve jeopolitik açıdan birçok dünya doktrinlerindeki benzer şekilde genişlemeci ve aynı zamanda jeopolitik bütünlüğü sağlayama yaran bir özelliği olduğunu ifade etmiştir. Çalışma sonucunda bu kavramın özellikle Asya-Pasifik bölgesinde meydana gelişmeler bağlamında da önemini koruduğunu ve bölgedeki meydana oluşumlarının işlevsel olabilmesinde Endonezya jeopolitiğinin son derece önemli olduğu sonucuna varmıştır.

Akın ve Karadaş [7] çalışmasında Erzincan şehrinde yaşayan varlıklı bireylerin şehrin kalkınmasına olan katkısını incelemeye yönelik olarak mülakat yapmışlardır. Çalışmada varlıklı sınıfların şehri sanatsal, estetik, ticari, sanayi olarak geliştirmeye yönelik ilgisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışma sonucunda eğitim seviyesi arttıkça bireylerin aktivitelerinde değişimlerin olduğunu gözlendiğini fakat entelektüel veya sanatsal faaliyet noktasında herhangi bir kayda değer bir gelişme olmadığını gözlemişlerdir. Ayrıca zenginleşmenin kültürel yatırımlara dönüşmemekle birlikte bireylerin batı bölgelerine doğru göç etme eğiliminde olduğunu tespit etmişlerdir.

Aycil [8] İklim değişikliği ve su kaynakları konusundaki farkındalığın arttırılması adına dünyanın çeşitli ülkelerinde yer alan posta pulları inceleyerek iklim değişikliği, buzulların erimesi, müsilaj, göç, kuraklık, su baskınları, orman yangınları, hastalık ve olması muhtemel su savaşları gibi konular irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye’den güncel örnekler verilerek Türkiye’nin, iklim değişimi ve su kaynakları konusundaki hassasiyeti ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda atmosferik değişimler konusu irdelenerek bu konuda çeşitli önerilerde bulunmuştur.

Gelecek sayılarımızda yeniden görüşmek dileğiyle sağlık, mutluluk ve bilim dolu bir yıl geçirmenizi dileriz.

Doç. Dr. Mehmet PALANCI
İnşaat Mühendisliği Öğretim Üyesi
Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi
Editör
29 Temmuz 2022

Kaynaklar

- [1] Türker EA, Tapan AM. “20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı’nın ulusal ve uluslararası düzeydeki politik değişimler bağlamında incelenmesi”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 95-113, 2022.
- [2] Çınkır U, Mert S, Köksal A. “An eight-and-a-half syndrome case: a rare presentation of pontine lacunar infarction”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 114-117, 2022.
- [3] Çınkır U, Mert S, Köksal A. “Symmetrical peripheral polyneuropathy in a severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 infection”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 118-120, 2022.
- [4] Efe A. “How to approach the innovative economies at the conjecture of religion, faith, and ethics?”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 121-132, 2022.
- [5] Akın MŞ. “Kullanıcı deneyimini anlamada kolaj yöntemi: reklamcılık ve organizasyondaki uygulaması”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 133-140, 2022.
- [6] Demir T. “Endonezya jeopolitiğinde “Nusantara” kavramı”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 141-148, 2022.
- [7] Akın MŞ, Karadaş E. “Erzincan örneğinde varlıklı sınıfın şehrin kalkınmasına kısıtlı katkısı”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 149-154, 2022.
- [8] Aycil S. “İklim değişikliği ve su kaynakları olgusunun posta pulları üzerinden değerlendirilmesi”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 155-169, 2022.

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi

Cilt/Volume 2 Sayı/Issue 2 2022

ISSN 2791-609X

Dergi Yayın Kurulu/Editorial Board

Sahibi/Owner

İstanbul Arel Üniversitesi Adına/On Behalf of Istanbul Arel University

Rektör/Rector

Prof. Dr. Ahmet Ercan GEGEZ

Koordinatör Editör/Coordinator Editor

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü/*Director of Graduate School*

Prof. Dr. Ali AKDEMİR, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye

Baş Editör/Editor in Chief

Doç. Dr. Mehmet PALANCI, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye

Yardımcı Editörler/Associate Editors

Dr. Öğr. Üyesi Gözde ZEYTİN ÇAĞRI, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Berna DOĞAN, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye

Alan Editörleri/Section Editors

Alan ve ada göre alfabetik sırayla/Section and names in alphabetical order

Fen–Edebiyat/Science and Literature

- Prof. Dr. Duran ÇAKMAK İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi Halit ALKAN Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye
Mardin Artuklu University, Turkey
- Prof. Dr. Hayati TÜFEKÇİOĞLU İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Doç. Dr. Mustafa BENER İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Istanbul University, Turkey
- Doç. Dr. Özlem TARI İLGİN İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey

Güzel Sanatlar/Fine Arts

- Doç. Dr. Ceyhun BERKOL İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi Simge YÜCEEL DİNÇ İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi Turan ASAN İstanbul Topkapı Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Topkapı University, Turkey

İktisadi ve İdari Bilimler/*Economics and Administrative Sciences*

- Prof. Dr. Ayşe AKYOL İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye
Mugla Sıtkı Kocman University, Turkey
- Prof. Dr. Nazan YELKİKALAN Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye
Canakkale Onsekiz Mart University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi Volkan HACIOĞLU İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Istanbul University, Turkey
- Doç. Dr. Volkan TATAR İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Doç. Dr. Yağmur ÖZYER AKSOY İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey

İletişim/*Communication*

- Dr. Öğr. Üyesi Hasan YAMAN İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye
Istanbul University-Cerrahpasa, Turkey
- Doç. Dr. Mehmet Murat MENGÜ İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Doç. Dr. Mehmet YAKIN İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey

Mühendislik–Mimarlık/*Engineering–Architecture*

- Dr. Öğr. Üyesi Fatma Ceyda GÜNEY Haliç Üniversitesi, Türkiye
YÜKSEL *Haliç University, Turkey*
- Dr. Öğr. Üyesi Gülferah ÇORAPÇIOĞLU İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Doç. Dr. Haşim Özgür TABAKOĞLU İzmir Bakırçay Üniversitesi, Türkiye
Izmir Bakircay University, Turkey
- Prof. Dr. Hızır ÖNSOY İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Timuçin İNCE İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi Oben DAĞ İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Prof. Dr. Nurdan ÇOLAKOĞLU İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi Mahmut PEKEDİS Ege Üniversitesi, Türkiye
Ege University, Turkey

Sağlık Bilimleri/*Health Sciences*

- Dr. Öğr. Üyesi Ayda KEBAPÇI Koç Üniversitesi, Türkiye
Koc University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi Cem ERÇALIK İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Prof. Dr. Enver DURAN İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Dr. Öğr. Üyesi Esmâ Nur OKATAN İstinye Üniversitesi, Türkiye
Istinye University, Turkey

- Dr. Esra ALBAL İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Türkiye
Istanbul Bakirkoy Prof. Dr. Mazhar Osman Mental and Nervous Diseases Training and Research Hospital, Turkey
- Dr. Gizem Şahin BAYINDIR İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye
Istanbul University-Cerrahpasa, Turkey
- Prof. Dr. Hikmet KOÇAK İstinye Üniversitesi, Türkiye
Istinye University, Turkey
- Prof. Dr. Mustafa Cem UZAL İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey
- Prof. Dr. Yıldız İYİDOĞAN İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Arel University, Turkey

Yayın Koordinatörleri/Publication Coordinators

Doç. Dr. İsmail Cengiz YILMAZ

Prof. Dr. Metin ATEŞ

Dr. Öğr. Üyesi Kemal Ferit ÇETİNTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Ülger BULUT KARACA

Yazı İşleri Müdürü/Editorial Manager

Arş. Gör. Melda ÖZDEMİR

Sekretarya ve Lojistik/Secretariat and Logistics

Arş. Gör. Serhat POLAT

Arş. Gör. Merve KÖSE

Arş. Gör. Uzay Geysu YAŞA

İdari Asistan Burcu HIŞMAN

Enstitü Sekreteri Fırat KOŞAR

Enstitü Uzmanı Burcu BALIM

Enstitü Uzman Yardımcısı Emre TEMİZ

Yazışma Adresi/Correspondence Address

İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye Sefaköy Yerleşkesi
Kemalpaşa Mahallesi, Halkalı Caddesi No:101
34295 Sefaköy – Küçükçekmece
İstanbul – Türkiye
Telefon: 0850 850 2735

Istanbul Arel University Sefaköy Campus
Kemalpaşa Mahallesi, Halkalı Caddesi No:101
34295 Sefaköy – Küçükçekmece
Istanbul – Turkey
Telephone: 0850 850 2735

E-posta/E-mail : dyad@arel.edu.tr; jiis@arel.edu.tr

İnternet sayfası/Web Page : <http://dyad.arel.edu.tr>

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi hakemli bir dergidir.
Istanbul Arel University Graduate School Journal of Interdisciplinary Innovation Studies is a peer reviewed journal.

Bilim ve Danışma Kurulu (Bölüm ve Ada göre alfabetik sırayla)

Scientific and Advisory Board (Programmes and Names in Alphabetical Order)

Fen – Edebiyat/Science and Literature

Doç. Dr. Hayriye Gökçen ÇETİNKAYA	Fizik <i>Physics</i>	Gazi Üniversitesi, Türkiye <i>Gazi University, Turkey</i>
Prof. Dr. Şemsettin ALTINDAL	Fizik <i>Physics</i>	Gazi Üniversitesi, Türkiye <i>Gazi University, Turkey</i>
Prof. Dr. Gülhayat Gölbaşı ŞİMŞEK	İstatistik <i>Statistics</i>	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye <i>Yildiz Technical University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ahmet Turan GÜRKANLI	Matematik <i>Mathematics</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Vladimir TOLSTYKH	Matematik <i>Mathematics</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Bülent AYANLAR	Matematik-Bilgisayar <i>Mathematics-Computer</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ergül BERBER	Moleküler Biyoloji ve Genetik <i>Molecular Biology and Genetics</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Özlem YALÇIN ÇAPAN	Moleküler Biyoloji ve Genetik <i>Molecular Biology and Genetics</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Yelda BİRİNCİ KUDU	Moleküler Biyoloji ve Genetik <i>Molecular Biology and Genetics</i>	İstinye Üniversitesi, Türkiye <i>Istinye University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin BAKIRCI	Mütercim-Tercümanlık <i>English Translation-Interpreting</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Senem ÖNER BULUT	Mütercim-Tercümanlık <i>English Translation-Interpreting</i>	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye <i>Yildiz Technical University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Alp Giray KAYA	Psikoloji <i>Psychology</i>	Fenerbahçe Üniversitesi, Türkiye <i>Fenerbahce University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Didem KÜT	Psikoloji <i>Psychology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Gizem ATEŞ	Psikoloji <i>Psychology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Lütfiye Defne Tamar GÜROL	Psikoloji <i>Psychology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer ŞAHİN	Psikoloji <i>Psychology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Serap ÇAKICI ALPARSLAN	Psikoloji <i>Psychology</i>	İstanbul Rumeli Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Rumeli University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Tubanur BAYRAM KUZGUN	Psikoloji <i>Psychology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Yılmaz ÖZAKPINAR	Psikoloji <i>Psychology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Bahadır VURAL	Sosyoloji <i>Sociology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Efe ARIK	Sosyoloji <i>Sociology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Feryal Delfin GÜNDÜZ	Sosyoloji <i>Sociology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ilkay ÖZKÜRALPLİ	Sosyoloji <i>Sociology</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ali TAŞTEKİN	Türk Dili ve Edebiyatı <i>Turkish Language and Literature</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Bahanur GARAN GÖKŞEN	Türk Dili ve Edebiyatı <i>Turkish Language and Literature</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Beyhan UYGUN AYTEMİZ	Türk Dili ve Edebiyatı <i>Turkish Language and Literature</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Harun AKÇAM	Türk Dili ve Edebiyatı <i>Turkish Language and Literature</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

Prof. Dr. Muhammet YELTEN	Türk Dili ve Edebiyatı <i>Turkish Language and Literature</i>
Doç. Dr. Songül YAĞCIOĞLU	Türk Dili ve Edebiyatı <i>Turkish Language and Literature</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ürün ŞEN SÖNMEZ	Türk Dili ve Edebiyatı <i>Turkish Language and Literature</i>

İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

Güzel Sanatlar/Fine Arts

Doç. Dr. Gül YILMAZ	Gastronomi ve Mutfak Sanatları <i>Gastronomy and Culinary Arts</i>
Dr. Öğr. Üyesi Özlem YALÇINÇIRAY	Gastronomi ve Mutfak Sanatları <i>Gastronomy and Culinary Arts</i>
Prof. Dr. Cihat ARAL	Grafik Tasarımı <i>Graphic Design</i>
Prof. Dr. Güler ERTAN	Grafik Tasarımı <i>Graphic Design</i>
Prof. Dr. Selahattin GANİZ	Grafik Tasarımı <i>Graphic Design</i>
Dr. Öğr. Üyesi Şeyda ÜSTÜNİPEK	Grafik Tasarımı <i>Graphic Design</i>
Dr. Öğr. Üyesi Evrim DEMİR ÖZTÜRK	Moda ve Tekstil Tasarımı <i>Fashion and Textile Design</i>

İstanbul Topkapı Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Topkapı University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Haliç Üniversitesi, Türkiye <i>Halic University, Turkey</i>

İktisadi ve İdari Bilimler/Economics and Administrative Sciences

Dr. Öğr. Üyesi Ali Orhan YALÇINKAYA	Bankacılık ve Finans <i>Banking and Finance</i>
Prof. Dr. Evren AYRANCI	Bankacılık ve Finans <i>Banking and Finance</i>
Doç. Dr. Hüsnü Levent DALYANCI	İktisat <i>Economics</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TERZİ	İşletme <i>Business Administration</i>
Prof. Dr. Ahu Tuğba KARABULUT	İşletme <i>Business Administration</i>
Prof. Dr. Ayşe Yiğit ŞAKAR	İşletme <i>Business Administration</i>
Doç. Dr. Gülden TURHAN	İşletme <i>Business Administration</i>
Doç. Dr. Nesrin ŞALVARCI TÜRELİ	İşletme <i>Business Administration</i>
Doç. Dr. Sena Erden AYHÜN	İşletme <i>Business Administration</i>
Prof. Dr. Bahtışen KAVAK	İşletme <i>Business Administration</i>
Doç. Dr. Ebru GÖZÜKARA	İşletme <i>Business Administration</i>
Doç. Dr. Emine İzlem GÖZÜKARA YILDIZ	İşletme <i>Business Administration</i>
Doç. Dr. Esra AYDIN GÖKTEPE	İşletme <i>Business Administration</i>

İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Health and Technology University, Turkey</i>
Beykent Üniversitesi, Türkiye <i>Beykent University, Turkey</i>
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye <i>Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey</i>
Kayseri Üniversitesi, Türkiye <i>Kayseri University, Turkey</i>
İstanbul Ticaret Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Ticaret University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Marmara Üniversitesi, Türkiye <i>Marmara University, Turkey</i>
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Türkiye <i>Isparta University of Applied Sciences, Turkey</i>
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye <i>Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

Doç. Dr. Fahriye Oben ÜRÜ	İşletme <i>Business Administration</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. İsmail Melih BAŞ	İşletme <i>Business Administration</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Niray TUNÇEL	İşletme <i>Business Administration</i>	Hacettepe Üniversitesi, Türkiye <i>Hacettepe University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Özlem ATAN	İşletme <i>Business Administration</i>	Haliç Üniversitesi, Türkiye <i>Halic University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Pınar DALOĞLU	İşletme <i>Business Administration</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Seçil GÜRÜN KARATEPE	İşletme <i>Business Administration</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ülkü ÖZBAY	İşletme <i>Business Administration</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Zeynep HATİPOĞLU	İşletme <i>Business Administration</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Cüneyt DİRİCAN	Muhasebe ve Finans Yönetimi <i>Accounting and Financial Management</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Emine DEMİR	Muhasebe ve Finans Yönetimi <i>Accounting and Financial Management</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ACAR UĞURLU	Muhasebe ve Finans Yönetimi <i>Accounting and Financial Management</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Vildan DURMAZ	Sivil Havacılık Yönetimi <i>Civil Aviation Management</i>	Eskişehir Teknik Üniversitesi, Türkiye <i>Eskişehir Technical University, Turkey</i>
Prof. Dr. Eyüp Cüneyt AKALIN	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi <i>Political Science and Public Administration</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Fatma Aslı KELKİTLİ	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi <i>Political Science and Public Administration</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi <i>Political Science and Public Administration</i>	Istanbul Kent Üniversitesi <i>Istanbul Kent University, Turkey</i>
Doç. Dr. Sanem BERKÜN	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi <i>Political Science and Public Administration</i>	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye <i>Bilecik Şeyh Edebali University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Canan ÖZCAN ELİAÇIK	Uluslararası İlişkiler <i>International Relations</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Gürol ÖZCÜRE	Uluslararası İlişkiler <i>International Relations</i>	Ordu Üniversitesi <i>Ordu University, Turkey</i>
Doç. Dr. Oktay BİNGÖL	Uluslararası İlişkiler <i>International Relations</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Ali Bilgin VARLIK	Uluslararası İlişkiler <i>International Relations</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Aşkın İnci SÖKMEN	Uluslararası İlişkiler <i>International Relations</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Celil Uğur ÖZGÖKER	Uluslararası İlişkiler <i>International Relations</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Selma ŞEKERCİOĞLU	Uluslararası İlişkiler <i>International Relations</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Selva STAUB	Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık <i>International Logistics and Transportation</i>	Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Türkiye <i>Bandırma Onyediy Eylül University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÇETİNOĞLU	Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık <i>International Logistics and Transportation</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

Dr. Öğr. Üyesi İsmet Bihter Karagöz TAŞKIN	Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık <i>International Logistics and Transportation</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ali Sait SEVGİNER	Uluslararası Ticaret ve Finans <i>International Trade and Finance</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ayşe AKYOL	Uluslararası Ticaret ve Finans <i>International Trade and Finance</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Meltem GÜRÜNLÜ	Uluslararası Ticaret ve Finans <i>International Trade and Finance</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Murat AKKAYA	Uluslararası Ticaret ve Finans <i>International Trade and Finance</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

İletişim/Communication

Doç. Dr. Duygu DUMANLI KÜRKÇÜ	Gazetecilik <i>Journalism</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Göksel BASMACI	Gazetecilik <i>Journalism</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi İnci TARI	Gazetecilik <i>Journalism</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Begümhan GÖKTÜRK	Görsel İletişim Tasarımı <i>Visual Communication Design</i>	Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye <i>Nişantaşı University, Turkey</i>
Doç. Dr. Kenan DUMAN	Görsel İletişim Tasarımı <i>Visual Communication Design</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Betül AYÇA	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık <i>Public Relations and Advertising</i>	Trakya Üniversitesi, Türkiye <i>Trakya University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Duygu KOTAN TÜRKDEN	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık <i>Public Relations and Advertising</i>	Altınbaş Üniversitesi, Türkiye <i>Altınbaş University, Turkey</i>
Doç. Dr. Hatice Burcu ÖNDER MEMİŞ	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık <i>Public Relations and Advertising</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Mehmet YAKIN	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık <i>Public Relations and Advertising</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Dilge KODAK	Sinema ve Televizyon <i>Cinema and Television</i>	İstanbul Ticaret Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Trade University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ayhan BİBER	Yeni Medya ve İletişim <i>New Media and Communication</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Güven ÖZDOYRAN	Yeni Medya ve İletişim <i>New Media and Communication</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

Mühendislik-Mimarlık/Engineering-Architecture

Dr. Öğr. Üyesi İlknur DÖNMEZ	Bilgisayar Mühendisliği <i>Computer Engineering</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Pınar KARADAYI ATAŞ	Bilgisayar Mühendisliği <i>Computer Engineering</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Vehbi BÖLAT	Bilgisayar Mühendisliği <i>Computer Engineering</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ferzan YALKUT	Bilgisayar Mühendisliği <i>Computer Engineering</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Mohammad Ahmad SHAH	Bilgisayar Mühendisliği <i>Computer Engineering</i>	iSecurity <i>iSecurity</i>
Doç. Dr. Nazife ÇEVİK	Bilgisayar Mühendisliği <i>Computer Engineering</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Sabri Serkan GÜLLÜOĞLU	Bilgisayar Mühendisliği <i>Computer Engineering</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Seda KARATEKE	Bilgisayar Mühendisliği <i>Computer Engineering</i>	İstanbul Topkapı Üniversitesi <i>Istanbul Topkapı University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Dilek GÖKSEL DURU	Biyomedikal Mühendisliği <i>Biomedical Engineering</i>	Türk-Alman Üniversitesi, Türkiye <i>Turkish-German University, Turkey</i>

Dr. Öğr. Üyesi Hamid ASADI DERESHGI	Biyomedikal Mühendisliği <i>Biomedical Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇAKIR HATIR	Biyomedikal Mühendisliği <i>Biomedical Engineering</i>	İstinye Üniversitesi, Türkiye <i>Istinye University, Turkey</i>
Doç. Dr. Yeşim Müge ŞAHİN	Biyomedikal Mühendisliği <i>Biomedical Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Emrah KOÇ	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Esra ULUOCAK	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Kübra EROĞLU	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye <i>Nişantaşı University, Turkey</i>
Prof. Dr. Osman YILDIRIM	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Oya DEMİRER	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ozan ERDİNÇ	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye <i>Yıldız Technical University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Evrim TETİK	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Gökalep TULUM	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye <i>Nişantaşı University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Oben DAĞ	Elektrik-Elektronik Mühendisliği <i>Electrical Electronics Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Fatih YİĞİT	Endüstri Mühendisliği <i>Industrial Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi İrem DÜZDAR ARGUN	Endüstri Mühendisliği <i>Industrial Engineering</i>	Düzce Üniversitesi, Türkiye <i>Düzce University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih USLU	Endüstri Mühendisliği <i>Industrial Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Sami ERCAN	Endüstri Mühendisliği <i>Industrial Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ahu ERBAYDAR	İç Mimarlık <i>Interior Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Hayal MERİÇ	İç Mimarlık <i>Interior Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ali KALENDER	İnşaat Mühendisliği <i>Civil Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Hamdi TEKİN	İnşaat Mühendisliği <i>Civil Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. İsmail Cengiz YILMAZ	İnşaat Mühendisliği <i>Civil Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. İsmail İlhan SUNGUR	İnşaat Mühendisliği <i>Civil Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Mahmut BİLGEHAN	İnşaat Mühendisliği <i>Civil Engineering</i>	Kastamonu Üniversitesi, Türkiye <i>Kastamonu University, Turkey</i>
Prof. Dr. Mücteba UYSAL	İnşaat Mühendisliği <i>Civil Engineering</i>	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye <i>Yıldız Technical University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Recep ÖZAY	İnşaat Mühendisliği <i>Civil Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Şevket Murat ŞENEL	İnşaat Mühendisliği <i>Civil Engineering</i>	Pamukkale Üniversitesi, Türkiye <i>Pamukkale University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ahmet TOPUZ	Makine Mühendisliği <i>Mechanical Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Deniz YILMAZ	Makine Mühendisliği <i>Mechanical Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Levon Jozef ÇAPAN	Makine Mühendisliği <i>Mechanical Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Mehmet Ferda GÖKŞİN	Makine Mühendisliği <i>Mechanical Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

Prof. Dr. Remzi ASLAN	Makine Mühendisliği <i>Mechanical Engineering</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ahmet Mete TAPAN	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Azadeh REZAFAR	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Devran BENGÜ	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Gülferah ÇORAPÇIOĞLU	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Gülşen Pelin OLCAY	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Kent Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Kent University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Kemal Ferit ÇETİNTAŞ	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Sabit OYMAEL	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Selda KABULOĞLU KARAOŞMAN	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ülger BULUT KARACA	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Yıldız SEY	Mimarlık <i>Architecture</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

Sağlık Bilimleri/Health Sciences

Prof. Dr. Ali Akın UĞRAŞ	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon <i>Physiotherapy and Rehabilitation</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ali Ender OFLUOĞLU	Cerrahi Tıp Bilimleri <i>Surgical Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ayşe YÜKSEL	Dahili Tıp Bilimleri <i>Internal Medicine Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Begüm YALÇIN	Hemşirelik <i>Nursing</i>	Serbest Araştırmacı, Türkiye <i>Free Researcher, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZÇELİK ERSÜ	Beslenme ve Diyetetik <i>Nutrition and Dietetics</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Ercan ABAY	Dahili Tıp Bilimleri <i>Internal Medicine Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Fitnat Şule ŞAKAR	Beslenme ve Diyetetik <i>Nutrition and Dietetics</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Doç. Dr. Gül DİKEÇ	Hemşirelik <i>Nursing</i>	Fenerbahçe Üniversitesi, Türkiye <i>Fenerbahçe University, Turkey</i>
Prof. Dr. Gülden KAFALI	Dahili Tıp Bilimleri <i>Internal Medicine Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Hüseyin SÜRÜCÜ	Dahili Tıp Bilimleri <i>Internal Medicine Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. İbrahim Halil CANKUL	Sağlık Yönetimi <i>Health Management</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Köksal ÖNER	Cerrahi Tıp Bilimleri <i>Surgical Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Mazlum ÇÖPÜR	Çocuk Gelişimi <i>Child Development</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Nilgün SAHİP	Temel Tıp Bilimleri <i>Basic Medical Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Niyazi ACER	Temel Tıp Bilimleri <i>Basic Medical Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Özge UZUN	Dahili Tıp Bilimleri <i>Internal Medicine Sciences</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Özlem PERSİL ÖZKAN	Beslenme ve Diyetetik <i>Nutrition and Dietetics</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Pınar AKKUŞ	Sosyal Hizmet <i>Social Work</i>	Istanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi

Cilt/Volume 2 Sayı/Issue 2 2022

ISSN 2791-609X

Dr. Öğr. Üyesi Seçil ÖZKURT	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon <i>Physiotherapy and Rehabilitation</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Sefa DEREKÖY	Kulak Burun Boğaz <i>Otorhinolaryngology</i>	Medipol Üniversitesi, Türkiye <i>Medipol University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Sevinç MİS	Temel Tıp Bilimleri <i>Basic Medical Sciences</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Suat PEKER	Sağlık Yönetimi <i>Health Management</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Tuba MUTLU TURGUT	Temel Tıp Bilimleri <i>Basic Medical Sciences</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Prof. Dr. Uğur ÇEVİKBAŞ	Cerrahi Tıp Bilimleri <i>Surgical Sciences</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>
Dr. Öğr. Üyesi Vedat BAŞ	Çocuk Gelişimi <i>Child Development</i>	İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye <i>Istanbul Arel University, Turkey</i>

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS

Mühendislik-Mimarlık ve Doğa Bilimleri/ *Engineering, Architecture and Natural Sciences*

20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı'nın ulusal ve uluslararası düzeydeki politik değişimler bağlamında incelenmesi (Araştırma Makalesi)
An analysis of 20th Century Turkish Architecture in the context of political changes at the national and international level (Research Article)
Eylül Ayda TÜRKER, Ahmet Mete TAPAN 95-113
-

Sağlık Bilimleri/ *Health Sciences*

- An eight-and-a-half syndrome case: a rare presentation of pontine lacunar infarction (Case Report)
Bir sekiz buçuk sendromu olgusu: pontin laküner infarktın nadir bir prezentasyonu (Olgu Sunumu)
Ufuk ÇINKIR, Saltanat MERT, Ayhan KÖKSAL 114-117
-
- Symmetrical peripheral polyneuropathy in a severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 infection (Case Report)
Ciddi akut solunum sendromu koronavirüs 2 enfeksiyonunda simetrik periferik polinöropati (Olgu Sunumu)
Ufuk ÇINKIR, Saltanat MERT, Ayhan KÖKSAL 118-120
-

Sosyal Bilimler/ *Social Sciences*

- How to approach the innovative economies at the conjecture of religion, faith, and ethics? (Research Article)
Din, inanç ve ahlak bağlamında yenilikçi ekonomilere nasıl yaklaşılır? (Araştırma Makalesi)
Ahmet EFE 121-132
-
- Kullanıcı deneyimini anlamada kolaj yöntemi: reklamcılık ve organizasyondaki uygulaması (Araştırma Makalesi)
The collage method's in understanding user experience: its application in advertising and organization (Research Article)
Mustafa Şeref AKIN 133-140
-
- Endonezya jeopolitiğinde "Nusantara" kavramı (Derleme)
The concept of "Nusantara" in Indonesian geopolitics (Review)
Tarık DEMİR 141-148
-
- Erzincan örneğinde varlıklı sınıfın şehrin kalkınmasına kısıtlı katkısı (Araştırma Makalesi)
Restricted contribution of the wealthy class to the city in Erzincan case (Research Article)
Mustafa Şeref AKIN, Ebubekir KARADAŞ 149-154
-

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi

Cilt/Volume 2 Sayı/Issue 2 2022

ISSN 2791-609X

İklim değişikliği ve su kaynakları olgusunun posta pulları üzerinden değerlendirilmesi
(Araştırma Makalesi)

Evaluation of climate change and water resources from postage stamps (Research Article)

Serkan AYCİL

155-169

---

20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı'nın ulusal ve uluslararası düzeydeki politik değişimler bağlamında incelenmesi

An analysis of 20th Century Turkish Architecture in the context of political changes at the national and international level

Eylül Ayda TÜRKER^{1*}, Ahmet Mete TAPAN²

¹ Mimarlık Bölümü, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

eylulaydaturker@gmail.com

² Mimarlık Bölümü, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

tapan@itu.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 16.02.2022

Bölüm/Section: Mühendislik-Mimarlık ve Doğa Bilimleri/Mimarlık

Kabul Tarihi/Accepted: 11.04.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

Özet

İlk çağlardan günümüze dek mimarlık disiplini, çağın politik koşullarından önemli derecede etkilenmiştir. Çağlar boyu mimari uygulamalar ve kentler yaşanan savaşları, hükümdarların ideolojilerini ve dönemin sosyo-ekonomik dönüşümlerini yansıtmış, hatta dönemin politik bakış açısını topluma iletme gayesi ile araç görevi görmüştür. Toplumun ihtiyaçlarını belirli ölçüler ve yasal sınırlar içerisinde çözmek için mekânlar tasarlama eylemi olarak kabul edebileceğimiz mimarlık uygulamaları, politika ile kurduğu sıkı ilişki neticesinde toplum ve çevre yararının geri planda kalmasına neden olmuştur. Konuya ilişkin olarak bu makalede, mimarlık ve politika kavramları arasındaki ilişkinin, mimari ürünlere ve kentlere nasıl yansıdığına incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle politik bir araç olarak mimarlık disiplininin farklı dönemler ve ülkelerde nasıl kullanıldığı araştırılmış, mimari örnekler ile konu pekiştirilmiştir. Odak noktası olarak Türkiye Cumhuriyeti, 20. yüzyıl döneminde yaşanan dönüm noktalarına göre politik, ekonomik ve toplumsal açıdan incelenmiş, bu değişimlerin dönemin mimarlığına ve kentlerine nasıl yansıdığı analiz edilmiştir. Yapılan araştırmanın sonucunda dönemin politik koşullarının mimarlık ve kentler üzerinde geniş bir etki alanının olduğu fakat bu etkinin mimarlığın temel amaçlarına, kent düzenine ve dolayısı ile toplumun ihtiyaçlarına ters düşen uygulamalara sebep olduğu belirlenmiştir. Buna göre bu çalışmada, kentin ortak öznesi olan mimarlık ve politika kavramları arasındaki hiyerarşik ilişkinin mimarlık, kent ve toplum yararına nasıl geliştirilip düzenlenebileceğini ortaya koyan dikkat çekici önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, mimarlık ve politika, Türkiye mimarlığı

Abstract

From the early period to the present day, the discipline of architecture has been significantly affected by the political conditions of the period. Architectural works and cities reflected the wars, the ideologies of the sovereigns and the socio-economic changes of the period and, moreover used as a means of convey the political perspective of the period to the society. The practice of architecture, which we can accept as an action to design spaces to solve the needs of society within specific dimensions and legal boundaries, have caused the benefit of society and the environment to be kept in the background as a result of its close relationship with politics. In this article, it is aimed to examine how the relationship between architectural and political concepts is reflected in architectural works and cities. In this context, how the discipline of architecture is used in different periods and countries as a political device has been researched and the subject has been reinforced with architectural projects. As a focal point, the Republic of Turkey was analyzed according to the political, economic and social changes according to the turning points experienced in the 20th century period and how these changes were reflected in the architecture and cities of the period. As a result of the research, it was determined that

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Eylül Ayda TÜRKER

¹ orcid.org/0000-0003-2564-370X; ² orcid.org/0000-0001-8085-429X

the political conditions of the period had a wide impact on architecture and cities, but this effect caused practices that is contrary to the basic aim of architecture, urban form and attendantly the needs of the society. Accordingly, in this study, some remarkable suggestions have been made that reveal how the hierarchical relationship between the concepts of architecture and politics, which are the common subjects of the city, can be developed and regulated for the benefit of architecture, city and society.

Keywords: Architecture, architecture and politics, Turkish achitecture

1. Giriş

Antik Yunan döneminden günümüzün küresel dünyasına kadar olan süreçte mimarlık ve politika kavramları arasında yakın bir ilişki olmuş, dönemin egemen ideolojisi ve gücü her ne ise mimari ürünlerde ve kent düzeninde görünür bir hâle dönüşmüştür. İçinde yaşadığımız kentler ve mimari yapılar, mekânın simgesel ve anlamsal olmak üzere iki farklı boyutunu ön plana çıkararak topluma iletilmek istenen mesajların fiziki yansımaları hâline dönüşürler. 20. yüzyılın totaliter ve otoriter sistemlerinde görülen anıtsal üslup, büyük ölçekli yapılar, simetri ve doğrusal hatlar ile düzenlenmiş şehir planlarının aracılığı ile iktidarların ve sahip oldukları ideolojilerin güçleri simgelenmiştir. Bunun yanında baskıcı sistemlerin liderlerinin doğrudan tasarım ve planlama sürecinin içerisinde oldukları da bilinmektedir. Yine 20. yüzyılın demokratik rejim türlerinde çağdaş tasarımların fikir paylaşımına uygun, şeffaf ve geleceği çağrıştıran üslupları benimsediklerini görebilmekteyiz.

Konuya ilişkin 20. yüzyıl Türkiyesine bakılacak olursa, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine denk gelen yüzyılın ilk çeyreğinde dünyada baş gösteren milliyetçi dalga ve yeni bir rejimin doğuşu ile ulus kavramı önem kazanmış, Milli Mimari Rönesansı olarak da tanımlanan 1. Ulusal Mimarlık akımı ortaya çıkmıştır. Bu akım ile mimaride eklektik biçimler kullanılmış, mimari yapılar dönemin mimarları tarafından plastik ürünler olarak görülmüştür. 1930'lu yıllara gelindiğinde radikal bir çağdaşlaşma, "muasır medeniyetler seviyesine ulaşma" fikri önem kazanmış, Avrupalı mimarlar aracılığı ile modern bir mimari tutum hüküm sürmüştür. 1940'lı yıllara gelindiğinde ise "millilik" kaygıları tekrar gün yüzüne çıkmış, batılı devletlerin milliyetçi ve dışa kapalı tutumları ülkemizde etkisini göstermiş ve böylece rasyonel temeller üzerine inşa edilmeye çalışılan milli karakterdeki mimari anlayış olan, 2. Ulusal Mimarlık akımı ortaya çıkmıştır. 1950'lerde, ABD etkisi ile liberalleşme adımları atılmış ve buna bağlı yeni yapı tipolojilerinin, teknik yapı elemanlarının kullanıldığı uluslararası mimari anlayış kabul edilmiştir. 1960-1980 yılları arasında dönemin demokratik kazanımları ve iletişim, ulaşım olanaklarının gelişmeye başlaması ile yeni arayışlar ortaya çıkmış, plüralist (çoklu) mimari anlayış hüküm sürmüştür. 1980'li yıllardan itibaren ise neo-liberal politikaların etkisi ile mimari ürünler ve kentler küresel pazarın istekleri doğrultusunda şekillenmiş, minimalizm ve postmodernizm gibi yeni mimari biçimler ortaya çıkmıştır.

1.1. Problem ve amaç

Mimarlık ve politika kavramları arasındaki ilişkinin mimari eserlerde ve kentlerde ekonomik, sosyal ve sanatsal anlamda olumsuz etkilere neden olması tarihte eleştiri konusu olmuştur. Ancak bu olumsuz etkiler, teknik insanlar ve politikacılar arasında kurulan hiyerarşik ilişki sebebi ile çözüme kavuşturulamamıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmanın strüktürü, değişen ideolojik eğilimler ile ilişkili olarak kentin ve mimarinin de dönüştüğü hipotezi üzerine kurulmuş olup makalede 20. yüzyılda Türkiye mimarlığının farklı kırılma noktalarında dönemin politik koşulları ile ilişkili olarak nasıl dönüştüğünün incelenmesi amaçlanmıştır. Bu inceleme sonucunda ise çalışmanın hipotezi bağlamındaki dönüşümlere ilişkin özgün koşullara dair çıkarımlar yapmak ve politika-mimarlık ilişkisinin ideal bir biçime kavuşması için önerilerde bulunmak hedeflenmektedir.

1.2. Yöntem

Türkiye mimarlığının, farklı dönemlerin politik koşulları ile ilişkili olarak nasıl dönüştüğünün incelenmesinin amaçlandığı bu makalede, çalışmanın kapsamı zaman aralığı bakımından 20. yüzyıl ile sınırlandırılmıştır. Mimarlık ve politika kavramları arasındaki ilişkinin belirli bir yüzyıl üzerinden araştırmak amaç edinildiğinden, bu doğrultuda öncelikle totaliter, otoriter ve demokratik rejim türleri, sırasıyla Almanya, İspanya ve Brezilya ülkelerinin politik süreçleri ile mimarlığı arasındaki ilişki çeşitli mimari örnekler de verilerek analiz edilmiştir. Konuya ilişkin, aynı yüzyılda Türkiye'de yaşanan politik süreçler "Ulusçuluk Dönemi", "Liberalizm Dönemi" ve "Küreselleşme Dönemi" olarak üç temel başlığa ayrılmış, uluslararası ve ulusal düzeyde yaşanan gelişmeler, politika ve mimarlık alanındaki değişimler üzerinden incelenmiştir. Buna göre 20. yüzyılda yaşanan üç temel rejim türüne sahip ülkelerin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin incelenen tarihsel süreçten çıkarılan sonuçlarının, günümüz kentlerinin ve mimarlığının iyileştirilmesi açısından önemli ipuçları sunması beklenmektedir. Bunlara ek olarak çalışma, 20. yüzyıla odaklandığı için kapsamlı ve derinlemesine bir literatür araştırması yapılmış, tarihsel ve teknik dokümanlara başvurulmuştur. Ayrıca araştırılan dönemin mimari anlayışı ve değişen düşünsel süreçleri yazılı ve görsel veriler ile desteklenerek okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

2. Mimarlığın politik bir araç olarak kullanımı

Tarih boyunca sanat, politikacıların sahip olduğu gücü ve itibarı simgelemek, iktisadi ve siyasi gayelerini yerini getirmek için bir araç görevi görmüştür. Mimari yapılar bu görev doğrultusunda gösterge bilimsel olarak düzenli düzlemine vurgu yapan ve yananlam düzlemine vurgu yapan iki işleve sahip olmuştur. Bu bağlamda yapı elemanlarının işlevlerine yaptıkları göndermeler “düzenli” ifade ederken, aynı elemanın bir düşünce sisteminin simgesi hâline gelmesi “yananlamı” ifade eder [1]. Tarihte mimarlığın dönemin egemen gücü tarafından bir toplumu yönlendirme aracı olarak kullanılması çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Öyle ki, Antik Yunan medeniyetinin sahip olduğu doğrudan demokrasi rejimi ve agoralar, Roma İmparatorluğu’nun sahip olduğu monarşik düzen ve zafer takları, orta çağın skolastik fikirleri ve kilise mimarisi, günümüzde modern anlamda kabul gören siyasi sistemlerin geçmiş ve geleceği temsil eden klasik ve modern mimari tutumları, mimarlık ve politika kavramları arasında ideolojiler ve dönemler değişse de güçlü bir ilişki olduğunun kanıtıdır. Ancak bu örnekler her ideolojinin bir mimari yansıması vardır demek değildir. Farklı ideolojiler aynı mimari tutumları benimseyebilirken, bu durumun tam tersi de yaşanabilmektedir [2]. Örneğin otoriter lider Franco ve totaliter lider Hitler’in klasik mimari tutumu benimsemeleri ve benzer mimari öğeleri içeren anıtsal yapıları tercih etmeleri bu durumun bir göstergesidir.

Mimarlığın bir araç olarak görev görmesi siyasi yönetim biçimlerine göre değişebilmektedir. Bu bağlamda totaliter, otoriter ve demokratik olmak üzere üç temel modern rejim türü incelendiğinde, politik fikirlerin mimarlığa ve kentlere farklı yansımaları olabileceğini görebilmekteyiz. Konuya ilişkin totaliter rejim sistemine örnek olarak Almanya’da 1933 yılında iktidara gelmiş olan Nasyonal-Sosyalist Alman İşçi Partisi ve lider Adolf Hitlerin dönemi [3] ele alındığında, toplum üzerinde güçlü bir hâkimiyeti olan liderin klasik mimari tutumları tercih ettiği görülmektedir. Hitler ve mimarlık alanındaki yetenekleri ile liderin dikkatini çeken mimar Albert Speer, Berlin kentini bir “dünya başkenti” olarak tasarlamak istemişlerdir. Büyük ölçekli kamu yapıları ve doğrusal akslar ile tasarlanmış olan kent planının yanında Speer, bu süreçte Reich Chancellery ve German Pavillion gibi klasik üsluba sahip yapılar da tasarlamıştır. Dönemin baskı ve kontrol gücü topluma çeşitli görkemli yapılar ve doğrusal akslar ile gösterilirken, sahip olunan fikirlerin kalıcılığı Hitler’in mirasçısı olduğunu iddia ettiği Roma İmparatorluğu’na gönderme yapan anıtsal bir mimari üslup ile simgelenmiştir [4].

Mimarlık ve politika arasındaki ilişkiye otoriter bir rejim türü üzerinden bakılacak olursa, 1936 yılında başlayan iç savaş sonrasında başa getirilen İspanya’nın otoriter lideri General Franco dönemi [3] ele alınabilmektedir. Totaliter rejim sisteminde görülen geçmişe bağlılık hissi bu dönemde de görülmüş, lider Franco yeni bir İspanya yaratma isteği ile geleneksel biçimler ve anıtsal ağırlıklı formlar tercih etmiştir [5]. Katolik inancı ile sıkı bir bağı olan Franco, kendini geçmişte hükümdarlık yapmış olan katolik krallıkların mirasçısı olarak görmüştür. Bu bağlamda katolik inancını temsil eden önemli yapılardan olan El Escorial manastırının yakın bir bölgesine klasik bir mimari tutuma sahip Valley of Fallen anıtını yaptırmıştır. Proje özellikleri El Escorial manastırına benzeyen anıtta Franco’nun otoritesini ve İspanya halkınındini değerlerini yansıtmak amacıyla görkemli bir haç sembolü bulunmaktadır [6]. Rejim döneminde totaliter dönemden farklı olarak özellikle kamusal yapılarda anıtsallığın yanında modern mimari biçimlere de rastlanmıştır. Sosyal bir proje yaratmak isteyen Franco, dönemin modern mimari söylemlerini kendi iktidarını kuvvetlendirmek için kullanmış, işçiler ve alt gelir grubundan insanlar için sosyal konutlar üretmiştir. Buna paralel olarak yapılan sosyal konutların kendi içlerinde hiyerarşik bir düzene sahip olmaları, kilise ve Franco için bir kontrol aracına dönüşmüştür [7].

Konuya ilişkin demokratik rejim örneğine bakılacak olursa 1945 yılında İkinci Cumhuriyet olarak adlandırılan yeni bir rejimin kabul edildiği Brezilya incelenebilmektedir [8]. Yeni rejim sürerken, 1956 yılında başlayan Juscelino Kubitschek de Oliveira başkanlığı döneminde, yeni kurulacak olan ve dönemin ideolojisini fiziksel olarak yansıtacak başkent Brasilia için Lucio Costa ülkenin dini değerlerini de simgeleyecek bir şehir planı hazırlamıştır. Tasarlanan şehir planının uygulandığı kentin çeşitli kamusal yapılarının mimarı Oscar Niemeyer ve Lucio Costa, kenti sosyal eşitsizliklerin, hiyerarşilerin ve sınıfların olmadığı bir bölge hâlinde tasarlamışlardır. Kentin inşasına diğer kentlerden insanlar da katılmış, bağımsız uluslarının yeniden tasarlanması umuduyla bir seferberlik oluşturulmuştur [9]. Lucio Costa, Brasilia şehir planında dönemin demokratik ve modern yaşam tarzını yansıtabilme adına bir yol tasarımı (Road Platform) da sunmuştur. Demokrasinin gereği olarak, insanların günlük yaşamlarında fikir alışverişi yapabilecekleri modern mekânlar üretmek amacı ile yapılan bu tasarım, dönemin siyasetçilerinin ve mimarlarının fikirlerini yansıtmaktadır. Planın cumhuriyetin sembolü olan ve gücünü simgeleyen Praça dos Três Poderes (Üç Erk Meydanı) ile kesişmesi, demokrasiye atıf yapmakta ve kalıcılığını simgelemektedir [10]. Dönemin en meşhur yapısı olan Brezilya Ulusal Meclis Binası, mimarı olan Oscar Niemeyer için büyük bir anlam taşımaktaydı. “Görünürlük” ve “ulaşılabilirlik” özelliklerini büyük bir ölçek ve sıradanlıktan uzak tasarımı ile taşıyan yapı, tasarlanan anıtsal aksa dik şekilde konumlanmıştır. Yapı, çevresiyle birlikte düşünülen tasarımı sayesinde arkasındaki doğal manzarayı engellememiş ve kullanılan saydam mimari elemanlar, ikiz blok hâlinde tasarlanmış kuleleri ve birbiri ile ilişkili kâse formları sayesinde şeffaf siyasi ilkeleri temsil etmiştir [11].

Sonuç olarak, benzer tarihlerde yaşanan farklı üç rejim türü ile açıklanan politika ve mimarlık ilişkisi gösteriyor ki coğrafyası, ideolojisi, dini inancı ve rejimi ne olursa olsun siyasi tutumlar her dönemde kent mekânlarını ve mimari tasarımları etkilemiştir. Farklı biçimler ve ölçekler ile ortaya çıkan mimari ürünler, totaliter ve otoriter sistemlerde kutsal sayılan tarihe gönderme yaparken, demokratik sistemlerde yaşanan çağa ve geleceğe gönderme yapmaktadır. Totaliter rejim örneğinde anıtsallık ve klasik biçimin etkisinde yapılar üretilirken, otoriter rejim örneğinde hükümet yönetimine

ortak olan katolik inancını yansıtabilecek semboller ve yine klasik tarzda yapılar tercih edilmiştir. Fakat totaliter Almanya örneğinden farklı olarak otoriter İspanya örneğinde görmekteyiz ki lider Franco ve kilise, insanların konut ihtiyacını en kısa sürede gidermek ve bunu rejimlerinin devamı olarak kullanmak için modern mimari biçimleri de özellikle konut yapılarında tercih etmişlerdir. Demokratik rejim sisteminde ise modern biçimler tercih edilmiş, özellikle bu konuda öne çıkan Kubitschek döneminde yeni bir başkent inşasına başlanmış ve kurulacak olan kentin bağımsız bir ulusun simgesi olması istenmiştir. Mimarlık ve politika ilişkisi bağlamında incelenen farklı üç rejim örneği mimarının farklı ideolojiler ve yönetim biçimleri olsa da politika ile hep iç içe olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda geçmişte yaşanan siyasi aktörler ile kentler arasındaki sıkı ilişki günümüz kent mekânlarının ve toplumun yararı için kapsamlı şekilde irdelenmelidir.

3. 20. Yüzyıl Türkiye mimarlığı ve dönemin politik koşulları ile ilişkisi

3.1. Ulusçuluk dönemi

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Batı'da yaygınlık kazanan milliyetçilik fikirlerinden etkilenen İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Abdülhamit'i tahttan inmeye zorlamış ve yönetimi ele geçirmiştir. Ulusçuluk fikrini benimseyen ve batılı güçler karşısındaki avantajlı konumu iyileştirmeye çalışan İttihat ve Terakki yönetimi hazırladığı reformlar ile "ulus" olma yolunda büyük adımlar atmıştır [12]. İttihat ve Terakki Cemiyetinin üyesi olan ve Türkçülük hareketinin temellerini atan Ziya Gökalp, yaşanan dönüşümler hususunda medeniyet ve hars ayrımına göre harsın ulusun değerlerinden, kültüründen meydana geldiğini ve kendiliğinden bir oluşum süreci geçirdiğini buna karşın medeniyetin ise beşeri yollar ile meydana geldiğini ve ulus ötesi bir anlam taşıdığını ifade etmiştir. Ayrıca Gökalp'e göre medeniyet ve hars bir arada bulunabilmektedir [13]. Bu bağlamda 20. yüzyılda milliyetçi fikirler etrafında yapısal ve ideolojik değişimlerin yaşanması mimariyi de etkilemiş, aydınların görüşleri yapı biçimlerinde hayat bulmuştur. Türkçülük fikrinin de yaygınlaşması ile bu dönem bir Türklük bilincini temsil etmiş, yaratılan eserlerin biçimlerinin yerel değerlere atfı yaptığı iddia edilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında da yaygın olan Birinci Ulusal Mimarlık hareketi, ulus bilincini yansıtmaya ve Osmanlı mirası fikrinden arındırılması ile 1930'lara kadar devam etmiş, dönemin meşru siyasi tutumu ve yapısal dönüşümü için bir yumuşatma görevi üstlenmiştir. Milli Mimari Üslup olarak da anılan bu dönemin bir Osmanlı canlandırması ve tarih bilincinden ortaya çıktığını ifade eden Bozdoğan, bu mimari süreci "icat edilmiş gelenek" [14] olarak yorumlamıştır.

3.1.1. Birinci ulusal mimarlık dönemi (1910-1927)

19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu döneminde mimari yapılarda görülen eklektik tutumlar sonrası, 20. yüzyıla gelindiğinde dönemin siyasi durumu ve aydınlarının milliyetçi düşünceleri, mimaride bu tutumun ulus kavramı etrafında devamını sağlamıştır. Bu yüzyılda Batı'da süregelen rasyonel tutuma karşı olarak, I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nde bölgesel biçimlerin "kopya" olmak suretiyle kullanılması ve çağın gereksinimlerinden uzak kalması eleştiri konusu olmuştur. Dönemin mimari üslubu toplum ihtiyaçlarına cevap verme kaygısı gütmemiş, estetik ve öznel arayışlar barındırmış, rasyonellikten uzak özellikler sergilemiştir. Osmanlı ve Selçuklu mimari öğelerini ön plana çıkararak bu ulusal akım dönemin ihtiyaçlarına çözüm bulamamış, ulusun o dönemdeki olanaklarını doğru kullanamamıştır [15].

20. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da eğitim görmüş olan Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Bey, aldıkları çağdaş eğitimler ile batılı teknikleri milli değerler ile harmanlamak amacıyla Milli Mimari üslubun öncüleri olmuşlardır. Cumhuriyet'in ilanı ile başlatılan yeniden yapılanma süreci Ankara başta olmak üzere birçok kentte yeni kamusal yapıların ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. 1930'lara kadar bu yapı ihtiyaçları dönemin Türk mimarlarının milli duyguları ile başlatılan ulusal üslup ile tasarlanmıştır. Fakat mimarların bu duygusal tavırları mimarlığa bakış açılarının daralmasına, estetik kaygılarının fonksiyon ve yapı teknolojilerindeki yeniliklerin önüne geçmesine sebep olmuştur [16]. Osmanlı ve Selçuklu biçimleri ile bir ulus bilinci yaratılmaya çalışılan, çağın gerisinde kalan kubbe, klasik üslupta mimari detaylar ve fonksiyonu olmayan süsleme öğeleri kullanılan I. Ulusal Mimari akımı [15], 20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun kozmopolit yapısına vurgu yapmış, Osmanlılık fikri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak sonraki dönemlerde yaşanan savaşlar ile Türk milliyetçiliği fikri yaygınlaşmış ve dönemin siyasi yönetiminin tutumu ile "Türk Milli Üslubu" olarak görülmeye başlanmıştır. Kullanılan Osmanlı biçimlerini Batı'daki 19. yüzyıl neo-klasik tutumlara benzeten Bozdoğan, akımın amacının dönemin teknolojik gelişmeleri ile Osmanlı'nın geçmiş dönemlerinde kullanılan mimari biçimlerini birleştirmek olarak yorumlamıştır. Ayrıca bu üslubun özellikle kamu yapılarında tercih edildiğini vurgulamış, akımın "sahte" özellikler sergilemesinin eleştiri konularından biri olmasının nedeni olarak [14] ifade etmiştir.

İstanbul'da Sirkeci-Eminönü çevresi I. Ulusal Mimarlık akımının birçok örneğinin görülebileceği bir bölge olmuştur. Büyük Postane Binası, Vedat Bey tarafından yine aynı zamanlarda inşa edilen Defter-i Hakani Binası ve Vakıf Hanları gibi yapıları barındıran bu bölge, ticari hayatı canlandıran, milli öğelerin ve simgelerin toplum tarafından algılanabilmesini sağlayan bir alan olmuştur. Bir kısmı Evkaf Nezareti'nin desteği ile planlanan bu kamu yapıları dönemin milli ruhunu yansıtmış, ölçekleri ve biçimleri ile buldukları çevrenin kimliğinde de önemli bir rol oynamışlardır [17]. Postane Binası, dönemin yaygın mimari fikirlerinden hareketle, doğal taş kaplama cepheler, sivri kemerler, sütunlar ve çini gibi çeşitli mimari öğelere ve simetrik bir plana sahiptir [18]. İstanbul kenti dışında yeni başkent ilan edilen Ankara da yapılaşmaya açık hâle gelmiş, I. Ulusal Mimarlık akımının temsil eden önemli kamu yapıları tasarlanmaya başlamıştır. Başkent Ankara'nın ilk milli üsluba sahip yapılarından olan Yahya Ahmet ve Mühendis İrfan'ın tasarımı Maliye Bakanlığı, Vedat Bey'in eseri olan İkinci Millet Meclisi binası, yine Vedat Bey ve Mimar Kemalettin'in tasarımı Ankara

Palas (Şekil 3.1), Milli dönemin önde gelen isimlerinden Giulio Mongeri'ye ait Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankası, Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Etnografya Müzesi, Hariciye Vekâleti ve Türk Ocağı bu dönem için önemli kamu binalarıdır. Bu mimari üslupta yalnızca Ankara'da değil, ülkenin diğer kentlerinde de eklektik biçimde yapılar tasarlanmıştır. İzmir, Konya gibi birçok kentte etkisi görülen bu üslup, özellikle eğitim kurumları başta olmak üzere kamusal yapılarda kendini göstermiş, rejimin ideolojisini “milli” bir ruh ile yansıtmaya çalışmıştır [14].

Şekil 3.1. Ankara Palas, Mimar Vedat ve Mimar Kemalettin, 1924-1927 [19].

Cumhuriyet Dönemi siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yeniliklerin yapıldığı ve kültürel faaliyetlere ağırlık verilen bir dönem olmuştur. Bu dönemde kültürel girişimler, toplumu çağdaş Batılı ülkelerin seviyesine çıkarmak niyetiyle yapılmıştır. Ancak Cumhuriyet'in ilk yıllarında her ne kadar modern bir yaşam öngörülse de dönemin geleneklere olan bağlılığı her alanda yapılan yenilikleri ve dönemin mimarisini etkilemiş, mimarlar geleneksel biçimlerden kopamamıştır [20]. Fikirlerini Ankara Etnografya Müzesi (Şekil 3.2) için yapılan mimari yarışma ile destekleyen Aslanoğlu, 1927'de yapılan yarışmanın jürisinde Türkçü sosyolog Ziya Gökalp'in de olmasının, dönemin egemen ulusçu ideolojisinin mimari tasarım üzerindeki etkisini vurgulamak için örnek olarak göstermiştir. Bu bağlamda Cumhuriyet'in ilk müzesi olma unvanını taşıyan Etnografya Müzesi [18] de bu düşünsel süreçten etkilenerek tasarlanmış, Milli Mimari akımının diğer örneklerinde de yaygın olarak kullanılan taş merdivenler, sütunlar, sivri kemerler ve kubbe gibi mimari öğelere ve simetrik bir plana sahip olmuştur.

Şekil 3.2. Ankara Etnografya Müzesi ve solunda Türkocağı, Arif Hikmet Koyunoğlu, 1925-1927 [21].

1. Ulusal Mimarlık akımını eleştirmeden önce yaşanan politik ve ideolojik süreçleri irdelemenin önemini vurgulayan Bozdoğan, bu akımın yıkılan bir imparatorluktan yeni rejime geçiş sürecinde Osmanlı Devleti ile bağlarını koparamamış toplumun uygulanacak siyasi sistemi meşru görebilmesi için bir “araç” niteliği taşıdığını ifade etmiştir. Dönemin mimari tutumunun neyi simgelediği konusunda “muğlak” yorumunu yapan yazar, bu geçiş sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, İslam dini ve ulusçu bir sentezden oluşan bu hareketi daha az zararlı görebileceğimizi savunmuştur. 1. Ulusal Mimarlık hareketinin 1930'lar sonrasında iktidarın çağdaş bir toplum ve ülke ideali ile şekillenecek Modern üslup ile ilişkisinin de üzerinde duran Bozdoğan, her iki hareketin de aynı niyet ile yola çıktığını, bu hareketlerin bir “kimlik” inşa sürecinin iki farklı yansıması olduğunu ifade etmiştir [14]. Ulusal akım için taklit öğeler kullanılması ve dönemin milliyetçi ideolojisini yansıtmaması konusunda hemfikir olan yazarlar, dönemin olumlu yanlarını de söylemeyi ihmal etmemişlerdir. Bazı yazarlar 1. Ulusal Mimarlık hareketinin özellikle kamu yapılarında olmasının, yapıları kullanan halk için yerel değer vurgusu [17] olarak görürken, bazı yazarlar bu akımın barındırdığı fikirlerin, modern biçimlerin hâkim olduğu dönem fikirleri ile benzer olduğunu ve yeni bir rejimin kabulü için bu sürecin meşru bir dayanak oluşturduğunu [14] düşünmüştür.

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ortaya çıkan milliyetçi fikirlerin etkisi ile şekillenen 1.Ulusal Mimarlık hareketi, dönemin radikal siyasi dönüşümlerini toplum açısından yumuşatan bir akım olmuştur. Fiziki çevrenin

geçmişe bağlı olan yapısı dönemin mimarları açısından “milli ruhu” temsil etmiş ancak bu hareket çağın gereksinimlerini ve toplumun ihtiyaçlarını ne yazık ki karşılayamamıştır. 1.Ulusal Mimarlık akımı; işlevsellikten uzak, taklit öğeler içeren ve mimari ürünü mimarın öznel düşünceleri ile şekillenen plastik ürün olarak algılanması ile eleştirilmiştir. Bu bağlamda, dönemin uluslararası ve ulusal düzeydeki milliyetçi fikirleri, mimarlığı büyük ölçüde etkilemiş ve dönemin mimarları geçmişe olan bağlılığı koruma ve milli olanı bulma kaygılarının yükümlülüğünü üstlenmişlerdir.

3.1.2. Batı etkisinde mimari dönem (1927-1939)

Osmanlı'nın son dönemlerinde atılan modernleşme adımları 20. yüzyılda etkisini göstermeye başlamış, bu süreçte yetişen aydınlar yeni kurulan rejimde modern bürokratik yapının şekillenmesinde rol oynamışlardır. Bu bağlamda özellikle Batılı ülkelerde bulunma imkânı olan bu kişiler, ülkede uygulanmaya çalışılan yenileşme hareketlerinin yetersizliğini saptamış, Tekeli'nin deyimini ile “radikal” bir modernleşme projesini başlatmışlardır. Yeni kurulan rejimin çağdaşlaşma düşüncesi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılandan daha farklı bir yol izlemiştir. Osmanlı'da kabul gören İslam dini ve devlet işleri ile olan sıkı ilişkisi, Cumhuriyet Dönemi'nde olumlu karşılanmamış ve bu konuda “laik” adımlar atılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi boyunca birçok inkılap gerçekleşmiş, toplum çağdaş uygarlık seviyesine çıkarılmak istenmiştir. Toplumun da kabul ettiği ve yeni kurulan devlet ile bağlılığı simgeleyen ulusçuluk fikri, Osmanlı döneminin aksine din ile sıkı bir ilişki içine girmemiş, bu bağlamda 1937'de anayasaya konan “laiklik” ilkesi ile bu değişimin yasal temeli atılmıştır [22]. Konuya ilişkin hukuki bir altlığa oturan çağdaşlaşma fikirleri bu dönemin kentlerinde fiziki yansımalar bulmuş ve dönemin hükümeti, modern kamu yapılarının tasarımı için mimarları bu dönem de desteklemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde politik, ekonomik ve kültürel anlamda uygulanmaya çalışılan modern gelişmeler, Batı'daki örnekleri gibi halktan başlamamış, hükümet tarafından yapılan devrimler ile “yukarıdan aşağıya” bir yol izlemiştir. Bu dönemde ulusun bürokratik kurumları ve toplumun yaşam tarzında yaşanan dönüşümler hayatın her alanına yansımış, fiziki değişimin, ideolojik değişimi yansıtması beklenmiştir. Yeni rejim sürecinde, yalnızca ulusun karakterinin ve görünüşünün modern anlamda dönüştürülmesi yetmemiş, çeşitli yayınlar aracılığı ile diğer ulusların yaşadıkları dönüşümün görülmesi istenmiştir. Bu anlamda uygulanan reform hareketleri kenti ve mimariyi etkilemiş, devrimin geçmiş ile bağları koparma güdüsü mimari biçimlerde hissedilmiştir. İtalya'da Mussolini, Sovyetler'de Stalin, İsrail'de Siyonizm örneklerinde olduğu gibi aynı tarihlerde dünyanın diğer ülkelerinde ve rejim türlerinde de modern mimari tutumun benimsendiğini vurgulayan Bozdoğan, bu tutumun dönemin siyasi tutumunu meşrulaştırdığını savunmuştur [14].

Devletin akılcı planlama fikirleri 1927 yılından itibaren kentlerde ve mimaride etkisini göstermiş, yabancı mimar ve eğitimciler aracılığı ile 1. Ulusal Mimarlık hareketinin eleştirilen, yapının fonksiyonuna uygun olmayan taklit öğeleri bu dönemde kısmen bırakılmıştır. Ancak mimarlar, siyasetin rasyonel tutumunu ve mimarının modern çizgilerini benimsemiş olsalar da, bu dönem de 1. Ulusal Mimarlık akımına paralel olarak toplum gereksinimleri geri planda tutulmuştur. Bu akımda da mimarların öznel tutumları tasarıma hâkim olmuş ve kübik formlar ile klasik öğelerin bir arada bulunduğu örnekler görülmüştür. Batılı tarzda mimari yapıların uygulandığı bu dönemde kabul gören modern üslup, Ankara kentinde özellikle kamusal yapılarda kendini gösterme fırsatı bulmuştur. 1928'de Jansen'nın Ankara Şehircilik Planı, kısa vadeli de olsa dönemin akılcı ve planlı yapılaşma konusundaki fikirler için bir adım görevi görmüştür. Devletin yeni ve modern fikirlerini yansıtması beklenen Ankara'da, yurda getirilen yabancı mimarlar tarafından bakanlık ve orduevi gibi modern anlamda birçok kamu binası tasarlanmıştır. Dönemin eklektik biçimlerinin bırakılmasında önemli bir rolü olan Clemens Holzmeister'in tasarımı olan Milli Savunma Bakanlığı, Ankara Orduevi, Cumhurbaşkanlığı Köşkü (Şekil 3.3) ve Yargıtay Binası bu anlamda verilebilecek önemli örneklerdendir [15].

Şekil 3.3. Cumhurbaşkanlığı Köşkü, Clemens Holzmeister, 1931-1932 [23].

Türkiye'de modern kamu kurumlarının doğması, yeni yapı tipolojilerinin batılı mimarlar aracılığı ile ülkeye gelmesine ve dönemin yaygın mimari tutumunun benimsenmesine zemin hazırlamıştır. Yeni rejimin kamu kurumlarının işlevsel ve yapısal anlamda modernleştirme adımları sonucunda 1930 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık şubesi adına bir program yürüten Ernst Arnold Egli, kurumun çağdaş eğitim modellerini benimsemesini sağlamıştır. Eğitimci

kimliğinin yanında mimar kimliğiyle de Türkiye’de uluslararası üsluba sahip birçok yapı tasarlayan Egli, ülkede kaldığı süre boyunca Türk Hava Kurumu gibi çeşitli kamu kurumlarında görevlerde bulunmuş, dönemin yaygın mimari üslubunun ilk örneklerini vermiştir. Musiki Muallim Mektebi (Şekil 3.4), İsmetpaşa Kız Enstitüsü, Türk Hava Kurumu İdare Binası gibi yapıların mimarı olan Egli, Batı’dan birebir alınan uluslararası mimari tasarımlar yerine ülkenin yerel ruhunu kaybetmeden modern çizgiler ile harmanlanabilen mimari eserler oluşturulabileceğini savunmuştur. Egli ile modern anlamda gelişmiş bir mimarlık eğitimi veren Güzel Sanatlar Akademisi, Aslanoğlu’nun deyimi ile artık “biçim-işlev arasındaki organik bütünleşme” düşüncesine hâkim olmuştur [20]. Bu bağlamda Egli’nin, yerel değerleri yok etmeden modern çizgilere sahip yapılar tasarlamak istemesi, bu dönemin mimari yapılarına her ne kadar çağdaş tasarımlar hâkim olsa da “kimlik” kaygılarının 1. Ulusal Mimarlık Dönemi’nde olduğu gibi bu yıllarda da devam ettiğinin göstergesidir.

Şekil 3.4. Musiki Muallim Mektebi, Ernst Arnold Egli, 1928 [24].

Bu dönemde kentlerde nüfusun artmasına paralel olarak çok katlı konut yapımı da yaygınlaşmıştır. Özellikle İstanbul’da Teşvikiye, Maçka ve Taksim gibi Batılı eğilimlerin fazla olduğu yerlerde bu konut türlerine daha fazla rastlamak mümkün olmuştur. 1930’lu yıllar yoğun bir yapılaşmanın yaşandığı yıllar olmuş, devlet inşaat sektörünün kontrolünü sağlamak amacı ile inşaat malzemelerine belli standartlar getirmiştir. Teşvikiye gibi konut yapılarının ve batı etkisinin yoğun olduğu semtlerde yerel malzemeler yerine ithal olanlar tercih edilmiştir. Yine bu yıllarda kentlerde olan yoğun yapı uygulamaları malzeme sorununu beraberinde getirmiş, tekeli özel firmaların isteği ile inşaat malzemelerinde ve işçi ücretlerinde büyük artışlar yaşanmıştır. Devlet fiyat artışlarındaki kontrolü sağlamak için fabrikalar açmış, malzeme fiyatlarını yüksek seviyelerden indirmeyi başarmış ancak buna rağmen ithal malzeme kullanımı devam etmiştir. Bu dönemde mimari yapılarda betonarme kullanımının yaygınlığı tüm coğrafyada işlev fark etmeksizin artmış, bu durumun geleneksel mimari çözümlerin yerine geçmesi eleştiri konusu olmuştur. Bu bağlamda dönemin malzeme ve yapı sorunlarının tamamen çözüme kavuşturulamadığı ifade eden Aslanoğlu, modern mimari döneminin ekonomik engellere rağmen gelişen Türk mimarlığında önemli adımların atıldığını da eklemiştir [20].

Dönemin sonlarına doğru ülkede modern mimari akım üzerindeki baskılar ve yerli mimarların yerel değerlere uygun olanı bulma kaygıları artmıştır. Bu tartışmalar hakkında yalnızca mimarlar değil, çeşitli yazarlar da kaygılarını dile getirmiş, yazılarında uluslararası üslubu eleştirmişlerdir. Yazılarında bu konuya değinen Hüseyin Cahit Yalçın “Bugün belki modern apartmanlara taşındık. Fakat bu bizim için bir ocak değil, bir ‘ev’ değil. Bu mükellef, muhteşem binaların içinde bir kiracıyız.” diyerek dönemin artan kaygılarını özetlemiştir. Bu fikirlere yalnızca yerli mimarlardan değil, yabancı mimarlardan da destekler gelmiştir. Güzel Sanatlar Akademisi’nde öğretmenlik yapan Bruno Taut, yerel değerleri ifade eden öncü bir tasarım modeli olarak Türk Evi ile ilgili uluslararası üsluptan kopması gerektiği ve tipolojisinin bölgesel unsurların yardımı ile olağan bir akış içerisinde ortaya çıkabileceği fikirlerini savunmuştur [14]. Bu eleştiriler ışığında yerli, yabancı mimar ve düşünürlerden destek bulan 2.Ulusal Mimarlık akımı, devlet eliyle desteklenen modern mimari tasarımların yerini almaya başlamıştır.

Sonuç olarak, dönemin radikal modernleşme fikirleri ve Batılı mimarların öncülüğünde başlayan modern mimari hareket ile her ne kadar geçmişten izler barındırsa da, yapılarda işlevselliğin öne çıkmasının ve mimari öğelerde sadeleşmeye gidilmesinin önü açılmıştır. Devlet eli ile başlatılan çağdaşlaşma hamlesi sebebi ile Batı Etkisinde Modern Mimari hareket yine devlet tarafından desteklenmiştir. Dönemin yeni mimari tutumu taklit öğelerden ve süslemelerden kaçınsa da, maalesef toplumun ihtiyaçlarına cevap verememiştir. Hızlı ve tepeden inme çağdaş adımların yansıması olan mimari, geçirmesi gereken evrim sürecini tamamlayamamış ve verilen ürünler Batılı yapıların taklidi olmaktan ileriye gidememiştir.

3.1.3. İkinci ulusal mimarlık dönemi (1939-1950)

Türkiye Cumhuriyeti devletinin, dönemin totaliter olarak adlandırılan Batı rejimlerinin etkisi ve Atatürk’ün öngördüğü etkin bir devlet işleyişi gayesi ile süregelen tek partili siyasal sistem, 1940 ve 1950 yılları arasında değişmeye başlamıştır. Önceki yıllarda muhalif fikirlere karşı uygulanan ılımlı politikalar, İkinci Dünya Savaşı’nın ekonomik dengeleri bozması

ile değişime uğramıştır. Türkiye’de savaş öncesi uygulanan devletçi politikaların, savaş sonrası liberal hareketlerin güç kazanması ile etki alanı daralmıştır. Hükümet, siyasi ve ekonomik üstünlüğünü çıkardığı Milli Koruma Kanunu gibi yasal yollar ile korumaya çalışsa da, savaş sonrası dünyada hızla gelişen bu ekonomik sürece uyum sağlanması gerektiği kararına varmıştır. Bu anlamda Cumhuriyet Halk Partisi içinde oluşan muhalif gruptan ve halktan liberalleşme yönünde adımlar atmak için sesler yükselmeye başlamıştır. Öyle ki, İsmet İnönü yapmış olduğu konuşmalarda muhalif bir parti kurulmasına izin verilebileceği konusunda olumlu bir tavır sergilemiş, 1946’da Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan öncülüğünde Demokrat Parti kurulmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi’nin aksine bireysel ve özgürlükçü bir siyasi anlayışa hâkim olan Demokrat Parti’nin ömrü, Serbest Fıkra denemesinde olduğu gibi kısa olmamıştır [25].

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde devlet eliyle desteklenen “millilik” kavramı bu dönemin mimarlık alanındaki eğitim kurumlarında da tekrar etkisini göstermeye başlamıştır. Dönemin hâkim görüşünde, Batı’daki devletlerin aynı yıllarda sahip olduğu baskın rejimin ve mimari ürünlerde anıtsal nitelikte tasarımların kullanılmasının etkisi büyük olmuştur. Bununla beraber yeni eğitim sisteminin inşasında rolü olan Sedat Hakkı Eldem’in de bu konudaki görüşleri eğitimde “millilik” kavramının öne çıkmasına olanak sağlamıştır [26]. Eğitim alanında yapılan değişikliklerin yanında ekonomik alandaki değişimler de bu dönemin öne çıkan fikirlerine katkı sağlamış, İkinci Dünya Savaşı ile azalan ithalat, inşaat sektöründe malzeme ihtiyacını arttırmış ve yerli malzemelere olan ilgi artmıştır. Çağın teknolojisinin elverdiği malzemelere erişilememesi, mimarları yerel malzemeleri kullanmaya teşvik etmiş, bu durum İkinci Ulusal Mimarlık akımının gelişmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca 1930’ların sonlarına doğru yabancı mimarların ürünlerinin eleştirilmesi, iş imkânlarının yerli mimarların açısından az olması ve savaş sırasında Türkiye’nin diğer devletlerin siyasi baskılarına maruz bırakılması, milli hareketin güçlenmesine sebep olan diğer etkenler olarak sayılmaktadır [27]. Buna göre, dönemin politik gelişmeleri eğitim, ekonomi ve mesleki imkânlar gibi hayatın her alanına yansımış, bu dönüşümler dolaylı olarak mimarlık disiplini de etkilemiştir.

Dönemin milli mimari fikrinin oluşumunda İtalya, Almanya gibi Batılı devletlerin yaşadığı siyasi değişimlerin etkisi önemli bir rol oynamıştır. Bunun yanında Sedat Hakkı Eldem’in mimar ve eğitimci kimliği ile bu dönemde yapmış olduğu uygulamalar da İkinci Milli Mimarlık akımının yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur. Yine dönemin öne çıkan mimarlarından Emin Onat, önceleri işlevin ön planda olduğu ürünler tasarlariken, daha sonra ulusal öğeler içeren mimari bir tutum benimsemiştir. Batı etkisi altındaki 1927-1939 yılları arasında dönemin önde gelen isimlerinden Holzmeister da bu dönemde modern üslubu terk edip Milli Mimari etkisinde ürünler vererek dönemin yaygın üslubuna katkı sağlamıştır. Dönemin etkili diğer ismi Paul Bonatz olmuş, 1942’de açılan Nasyonalist Alman mimarisinin sergisi ve Bonatz’ın bu sergi adına düşünceleri dönemin mimarlarını etkilemiştir [15]. Sergi, dönemin Almanya hükümetinin baskın siyasi görüşlerinin ve mimaride yansıttıkları tarihselci tavrı fotoğraflar ile çeşitli ülkelerde sergilemek ve bu ülkelerde sahip olunan gücün gösterisinin yapılması için açılmıştır. Bu bağlamda yapılan sergiyi, sanatsal bir aktivitenin nasıl siyasi bir araç olarak kullanıldığının örneği olarak yorumlayabilmekteyiz.

İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nin öncülerinden olan Sedat Hakkı Eldem, modern ile geleneksel yöntemleri mimari bir üründe birleştirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda Osmanlı döneminde yaygın olarak kullanılan geleneksel konut tipini çağa uygun bir biçimde dönüştürülebileceğini savunmuştur. Hayatının bir kısmını Avrupa’da geçiren Eldem, Bauhaus etkisi ile gelişen modern mimariyi doğduğu yerde görme imkânı elde etmiştir. Bunun yanında bazı aile fertlerinin Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinin önemli isimleri olması, Eldem’in uluslararası ve geleneksel olan mimari örneklerin üzerine yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Bu doğrultuda Eldem, geleneksel sivil mimari üzerinde durmuş ve “Türk Evi”ni incelemiştir. Bu yapı tipolojisinin yeni sivil Milli Mimari örneklerinin temeli olacağını savunmuştur. Türk Evleri’nin aslında modern olduğunu da ifade eden Eldem; Le Corbusier, Auguste Perret ve Frank Lloyd Wright gibi Batılı isimlerden etkilendiğini, Türk Evi’nin bu isimlerin ortaya koydukları modern mimari yapıların özelliklerini taşıdığını ileri sürmüştür [14].

İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nin önde gelen isimlerinden biri de Paul Bonatz olmuştur. Yeni Alman Sergisinde ve Anıtkabir’in yarışmasında rol alan Bonatz, Milli Mimari’ye önemli bir katkı sağlamıştır. Ürünlerinde dönemin fikirlerine paralel olarak çağdaş yapım yöntemleri ve klasik mimari biçimleri birleştiren mimar, dönemin ünlü yapıları Saraçoğlu Lojmanları ve Ankara Opera Binası’nı tasarlamıştır [27]. Bonatz ve Eldem arasındaki sıkı ilişkiye vurgu yapan Bozdoğan, Bonatz’ın tasarımı olan Saraçoğlu Lojmanları’nın Eldem’in üzerinde durduğu Türk Evi yapı tipolojisi ile benzerlikler taşıdığını ileri sürmüştür. Buna ek olarak Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat’ın tasarımı olan İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinin (Şekil 3.5) de Bonatz’ın Stuttgart’ta inşa ettiği gar projesine oldukça benzediğinin altını çizmektedir. Sedat Hakkı Eldem, Emin Onat ve Paul Bonatz’ın dönemin yaygın mimari biçimde etkisinin büyük olduğunu ifade eden Bozdoğan, dönemin anıtsallık vurgusunun özellikle Ankara kentinde kendini gösterdiğini de sözlerine eklemiştir [14].

Şekil 3.5. İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat, 1942-1952 [28].

Türkiye Cumhuriyeti'nin önderi olan Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938'deki ölümünün ardından yapılacak kabir için tasarım süreci başlamış, bu anlamda bir yarışma fikri gündeme gelmiştir. Anıtın tasarımı ve teknik özellikleri Atatürk'ü ve ilkelerini temsil edecek şekilde sınırlandırılmıştır [29]. Dönemin siyasi tutumunun ve düşünsel kaygılarının bir arada hayat bulduğu projenin mimarları olan Emin Onat ve Orhan Arda Anıtkabir'in (Şekil 3.6) tasarımını şu sözler ile açıklamışlardır: “Batılılaşma yolunda en büyük hamlemizi yapan Ata'nın Anıtkabir'ini, bir sultan veya veli türbesi ruhundan tamamen ayrı, yedibin yıllık bir medeniyetin rasyonel çizgilerine dayanan klasik bir ruh içinde kurmak istedik.” [14]. Bu bağlamda projenin mimarlarının değindiği “rasyonel çizgilere dayanan klasik ruh” söylemi, 2.Ulusal Mimarlık akımının temel aldığı fikrin özeti olarak varsayılabilmektedir.

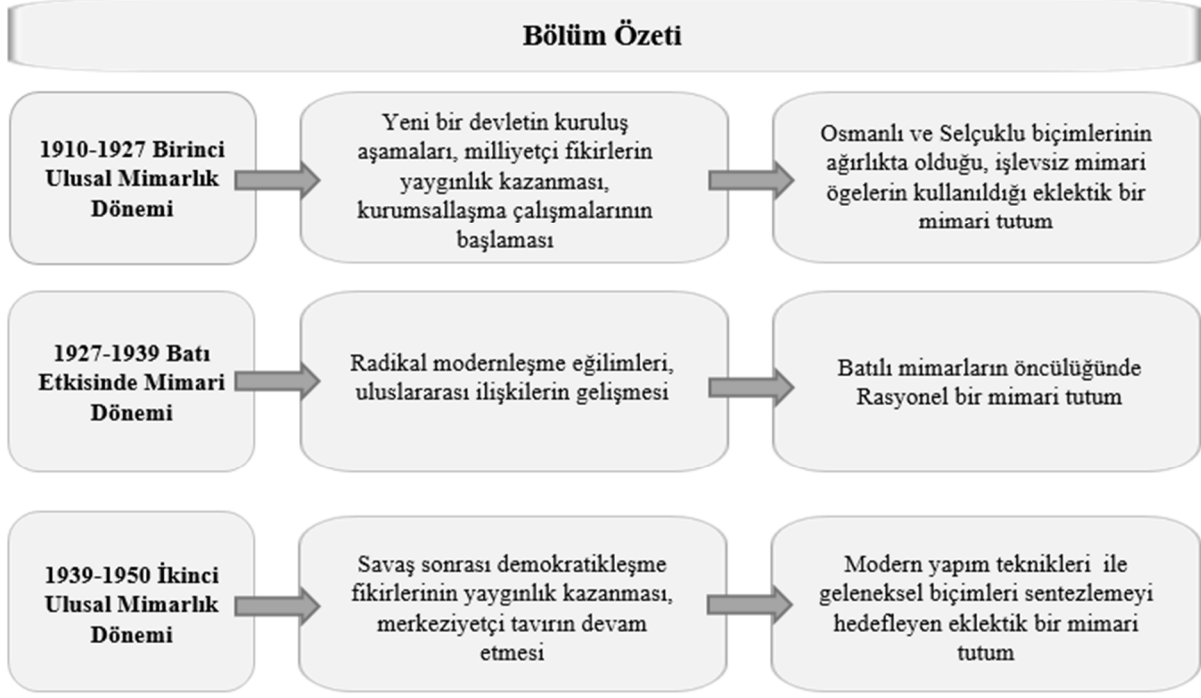
Şekil 3.6. Anıtkabir, Emin Onat ve Orhan Arda, 1944-1953 [30].

Milli söylemi rasyonel biçimlerle simgeleme niyeti ile sürdürülen İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi 1940'lı yılların sonunda değişen düşünsel süreçler sebebi ile bırakılmıştır. Bu akım, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ne göre daha rasyonel temellere sahip olmuştur ancak konut sorunu gibi toplumun temel ihtiyaçlarına tam bir cevap verememiş, böylece 1950'li yıllarda yeni bir mimari çözüm arayışına gidilmiştir. Değişen bu mimari süreç ile akımın önde gelen isimleri Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat daha sonraki yıllarda rasyonel mimari yapılar tasarlamaya başlamışlardır [15]. İkinci Ulusal Mimarlık akımını “duygusal ve biçimci” olarak eleştiren Alsaç, Tapan ve Sözen'in düşüncelerine paralel olarak [15] dönemin mimarlarını biçimci olduğunu ve bu ısrarın toplumsal ve ekonomik bölgesel değerlerin arka planda kalmasına sebep olduğunu ifade etmiştir. Mimarlığın devlet tarafından tek elden yürütülmemesi gerektiğini de vurgulayan Alsaç, bu tutumun demokrasi ile bağdaşmayacağını da ifadelerine eklemiştir [16]. Bu bağlamda akımın son dönemlerinde çok partili hayata geçiş ve Türkiye'nin Amerika ile kurduğu yakınlık, sonrasında yürütülen politikalar ve mimarların tutumunu etkileyecek, yeni bir mimari sürece girecektir.

Sonuç olarak, Sedat Hakkı Eldem öncülüğünde başlayan ve dönemin Batılı mimarlarının modern mimari ürünlerine tepki olarak ortaya çıkan 2. Ulusal Mimarlık Akımı, kimlik arayışının bu dönem de devam ettiğinin bir göstergesi olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluş aşamasından itibaren yayılan millilik kaygıları bu dönem rasyonel bir temele oturtulmak istenmiş, diğer dönemlerden farklı olarak ise konut sorunu gibi problemlere eğinilmiş ve çözüm aranmıştır. Akımın yaygınlık kazandığı dönemde batılı devletlerde totaliter siyasi tutumların öne çıkması ve mimarlıkta anıtsal nitelikte ürünlerin verilmesi, yeni Milli Mimari hareketinin oluşmasına sebep olan diğer bir etken olarak görülmüştür. Ancak akım, gelecek

dönemdeki liberal görüşlere yenik düşmüş, modern çizgiler mimariye hâkim olmuştur. Buna ek olarak sonraki yıllarda akımın öncüsü Eldem dahi modern mimari üsluba uygun eserler vermeye başlamıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Ulusçuluk dönemi özet tablosu

3.2. Liberalizm dönemi

Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1946 yılına kadar süregelen tek elden yönetim, çağın düşünsel gelişiminden geri planda kalmamak ve artan muhalif seslere kulak vermek sebebi ile değişmiş ve çok partili hayata geçmiştir. Bu yıllara kadar kabul gören "radikal" modernite hareketi aşınmaya başlamış, Tekeli'nin deyimi ile "popülist" bir aşamaya geçmiştir [22]. 1950 yılında yapılan seçimlerde Demokrat Parti'nin galip gelmesi ile Türkiye, yeni bir siyasi döneme girmiştir. Bahsedilen dönemde uluslararası düzeyde Amerika Birleşik Devletleri'nin etkin siyasi bir güç olması ve Türkiye'nin ekonomik alanda bu devlet ile kurmak istediği işbirlikleri, dönemin benimsenen liberal politikalarında büyük bir rol oynamıştır. Çağın koşullarının getirdiği istekler, batılı devletlerin talepleri ile birleşmiş ve Türkiye'de devlet müdahalesinin asgari seviyeye gerilediği bir düşünsel sistem olan liberal fikirleri benimsemiştir. Dönemin ilk yılları alınan ekonomik yardımlar ve tarım alanında atılan adımlar ile iyi bir ekonomik süreç geçirilse de, daha sonraki yıllar bu durum uluslararası ve çevresel sorunlar ile değişecektir [31]. Bu dönemde yaratılmak istenen demokrasi ortamı istenen seviyeye getirilemeden toplumsal alanda devlet müdahaleleri artmış, ayrıca ilk yıllarda oluşması istenen istikrarlı iktisadi düzene sahip olunamamıştır [32].

3.2.1. Liberal politikalar etkisinde mimarlık dönemi (1950-1960)

Demokrat Parti döneminde hızla artan kırdan kente göç, konut sorunu ve arsa maliyetlerinin artması gibi sebepler dolayısı ile çeşitli önlemler alınmaya çalışılmıştır. Düzenlenen İmar Kanunu, sivil toplum kuruluşları ve İmar ve İskan Bakanlığı'nın kuruluşu bu önlemlerden sayılabilmektedir. Ancak bu gelişmeler dönemin göç sorununu çözmekte yeterli olamamış, kentlerde kaçak yapılaşmalar artmış, iktidar tarafından çıkarılan aflar ise bu artışı desteklemiştir. Kentlerdeki yoğun göç, çeşitli altyapısal ve toplumsal tabakalaşma gibi sorunları beraberinde getirmiştir. Hükümet, yaşanan konut sıkıntısı için yabancı uzmanlara başvurmuş, bu fikir paylaşımı sonucunda şehir planlama alanı öncülüğünde Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) kurulması kararlaştırılmıştır [33]. Amerika'dan gelen yabancı uzmanlar eşliğinde ülkenin kalkınma adımları için de ekonomik faaliyetlerde tarımsal ürünlere ağırlık verilmesi, üretilecek inşaat malzemelerinin ve makinelerinin neler olması gerektiği ile ilgili planlar hazırlanmıştır. Amerika Devleti ile kurulan işbirlikleri bununla kalmamış, alınan Marshall yardımları ile, Hilton Oteli gibi çeşitli imar faaliyetleri ve kalkınma projeleri yürütülmüştür. Dönem içerisinde liberal tutumlar izlendiği için, hükümet yabancı firmalarla liman, fabrika, köprü gibi büyük projeler için anlaşmalar yapmıştır. İnşaat malzemelerinin ithal olarak elde edilmesi ve Amerika ile kurulan işbirlikleri dönemin mimari tutumunu etkilemiş, Türkiye'de bu yıllara Amerika etkisinde uluslararası tasarım fikirleri hâkim olmuştur [34].

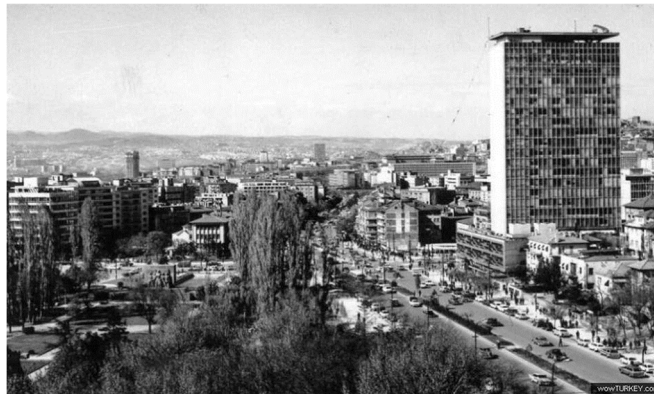
Dönemin öne çıkan kamusal yapılarında biçim ve işlev unsurları uluslararası kabullere göre şekillenmiş, bu mimari örneklerde ticaret işlevi ve modern biçimler yaygınlık kazanmıştır. Bu bağlamda dönemin yaygın uluslararası üslubu

olduğu gibi kabul edildiği ve özgünlük içermediği için olumsuz eleştiri alırken, yeni inşaat tekniklerinin kazanılması olumlu karşılanmıştır. Benimsenen liberal politikalar yalnızca mimari üslubu ve malzemeleri değil, aynı zamanda mimarların kendisini de etkilemiş, serbest mimarlık faaliyetleri genişlemiştir [35]. Yine bu dönemde iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmeye başlaması ve özgürlük fikirlerinin desteklenmesi ile toplumsal hayatta da bir takım değişiklikler yaşanmış, Amerikan tarzı yaşam stili ve aktiviteler öne çıkmıştır. Yeni hayat tarzları kişilerin konut taleplerinde de değişimler yaratmış, bu doğrultuda mekân tasarımları taleplere uygun olarak dönüşüme uğramıştır [36]. Dönemin genel bir mimari eleştirisini yapan Alsaç, bu yıllarda geçmişte olduğu gibi toplumsal sorunların geri planda kaldığından yakınmış, zamanın şartları gereği başka hakları korumakla uğraşan mimarların bu konulara eğilemediğini ifade etmiştir [16].

1950’li yıllar, Amerika etkisi ile mimaride modern bir üslubun kabul gördüğü bir dönem olmuş ve bu üslubun öncü projesi olarak Skidmore – Owings - Merrill grubunun ve Sedat Hakkı Eldem’in mimarlığını yaptığı Hilton Oteli (Şekil 3.7) kabul edilmiştir. Bu otel projesi ile birlikte yalnızca modern biçimler yaygınlaşmamış, aynı zamanda beyaz beton, alüminyum levhalar, cam giydirme cepheler gibi yeni malzemeler ve yapı teknikleri de kazanılmıştır [37]. Modern üslubu yansıtan ve dönemin kamu yapılarına öncülük edecek diğer bir mimari ürün Nevzat Erol tarafından tasarlanmış Belediye Sarayı’dır. Yine bu yıllarda Ankara Ulus Meydanı Büro ve Çarşı Kompleksi, Emek İş Hanı, Sheraton Oteli ve Etibank Genel Müdürlüğü gibi dönemin yaygın görüşlerini yansıtan yapılar tasarlanmıştır [27]. Enver Tokay ve İlhan Tayman’ın mimarlığını üstlendiği Emek İş Hanı projesi (Şekil 3.8) Türkiye’nin ilk gökdeleni ve ilk giydirme cephe uygulamasına sahip yapı özelliklerini taşımaktadır. Yapının ofislerinin bulunduğu kule bölümü, ticaret ve sosyal aktivitelerin yapıldığı az katlı bölüm ile beraber tasarlanmıştır. Projenin bu özelliği ileride yapılacak ticari merkezlerin de tasarımını ve fonksiyonunu etkilemiştir. Döneme kentsel ölçekte bakılacak olursa, oluşan çarpık kentleşme bir dizi sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlara yol açmış, kentler arasında yayılan göç faaliyetleri plansız bir büyümeye sebep olmuştur. Büyüyen gecekondu mahalleleri ile yeni sorunlar baş göstermiş, kentin yeni yapı teknikleri ile büyüyen yüksek kuleler ve toplumun alt kesiminin verdiği sosyal ve ekonomik mücadele büyük bir tezatlık oluşturmuştur [38]. Dönemin sonlarına doğru büyüyen siyasi ve ekonomik sorunlar Demokrat Parti’nin iktidarını zayıflatmış, darbe söylentileri yayılmaya başlamıştır. Alınan önlemlere rağmen ayakta duramayan hükümetin, 1960 yılında bir grup general tarafından yapılan bir darbe ile siyasi hayatı sonlanmıştır.

Şekil 3.7. Hilton Oteli, Skidmore-Owings-Merill ve Sedat Hakkı Eldem, 1952-1955 [39].

Şekil 3.8. Emek İş Hanı, Enver Tokay ve İlhan Tayman, 1959 [40].

Sonuç olarak, 1950’li yıllarda çok partili hayatın getirdiği demokratik ortam ve dönemin hükümetinin Amerika devletinin desteği ile izlediği liberal politikalar, mimarlık alanında uluslararası biçimlerin hâkim olmasına sebep olmuştur. Gelişen ulaşım ve iletişim ağları, Amerika ile kurulan sıkı ilişki ve teknolojinin ilerlemesi ile Türkiye’de zincir oteller, birçok fonksiyonun bir arada bulunduğu iş merkezleri ve giydirme cephe gibi yeni yapım teknikleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra kent merkezlerinde büyük ölçekli yapılar ve kuleler yer almaya başlamış, kentler arasındaki denge kurulamadığı için kırdan kente göç hızlanmıştır. Bu iç göç hareketi kentlerde sosyo-ekonomik sorunların önünü açmış, Türkiye’nin sonraki yıllarda kronik bir probleme dönüşecek olan gecekondulaşma hız kazanmıştır. Ortaya çıkan plansız gelişmeler neticesinde gelecek dönemde daha planlı bir yaklaşım ön görülmüş, ülkenin temel problemleri çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.

3.2.2. Plüralist mimarlık dönemi (1960-1980)

1960 yılında Milli Birlik Komitesi tarafından gerçekleştirilen darbe ile siyasi, ekonomik ve toplumsal bir takım dönüşümler meydana gelmiştir. Ahmad’ın deyiimi ile Aydınlar Devrimi olarak adlandırılan bu dönemde, yeni ve demokratik ilkelere dayanan bir anayasa çıkarılmıştır. Bu yeni anayasa ile beraber sivil haklar genişlemiş, basına ve üniversitelere yeni özgürlükler tanınmıştır. Pozitif anlamda dönüşümlerin yaşandığı bu dönemde yeni siyasi partiler kurulmuş, gelecek dönemlerdeki siyasi hayatta koalisyon hükümetleri görevi devralmıştır [32]. İktisadi anlamda ise geçmiş zamanlarda uygulanan plansız anlayışın yerini planlı iktisadi fikirler almış, temel ekonomik sorunların çözüme kavuşturulması üzerinde durulmuştur. Yerli üretimi arttırmak ve enflasyonu kontrol altına alabilmek gayesi ile atılan adımlar [41], ithal ikameci sanayileşme modeli, siyasi istikrarsızlıklar ve 1973 Petrol Krizi gibi sebepler ile 1970’li yılların sonlarında etkisini kaybetmiştir [31]. Bu dönemde atılan iktisadi adımlar ülkenin üretim kapasitesini etkilemiş, cam ve metal endüstrilerinde çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Bunun yanında dönem içinde değişen özgürlükçü tavır, düşünsel süreçlerin gelişmesi ve fikir alışverişi için uygun bir ortam doğurmuş, mimarlar bu ortamdan ve sayısı artan mimarlık yayınlarından etkilenmiştir [18]. Buna göre gelişen yeni teknolojiler, yapı malzemeleri ve düşünsel süreçler dönemin mimari tasarım süreçlerine de katkı sağlamıştır.

Yaratılan özgürlük ortamı, iletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmeler neticesinde toplumda plüralist (çoğulcu) bir dünya görüşü hâkim olmuş, buna bağlı olarak insanların değişen ihtiyaçları ve görüşleri mimari yapıları ve kentleri dönüşüme uğratmıştır. Dönem içerisinde Bayındırlık Bakanlığı’nın düzenlediği ve yeni mekân arayışlarına uygun yarışmalar, uluslararası pozitivist mimari fikirler ve mimarlık okullarında bilimsel yaklaşımların ön plana çıkması, dönemin mimari ürünlere bakış açısını değiştiren önemli etkenler olmuşlardır [42]. Düşünsel gelişmelerin yanında inşaat sektöründe de gelişmeler yaşanmış, devlet destekli ve özel girişimler, sektöre yeni ve geleneksel malzemelerin kazandırılmasında rol oynamış ve sektörü canlandırmıştır [27].

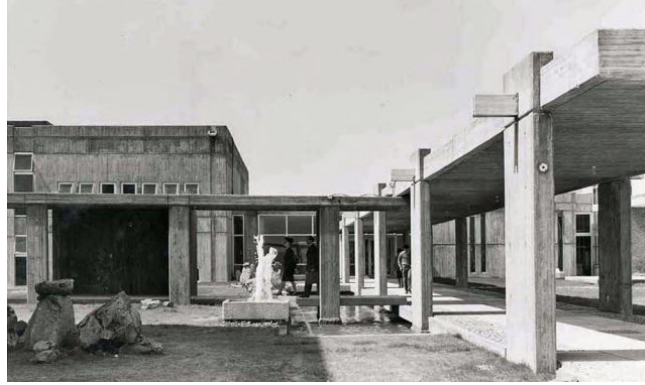
Mesleki anlamda ise 1960’larda kentlerin gelişimi ve Mimarlar Odası faaliyetleri ile mimarların iş olanakları artmıştır. Fakat 1970’li yıllara gelindiğinde mimarlar için işsizlik önemli bir sorun haline gelmiş ve bu bağlamda Mimarlar Odası’nın da desteği ile mimarlar arasında muhalif hareketler baş göstermiştir. Yaşanan bu gerilimler 1970’lerde yaşanan ekonomik durgunluk ve enflasyon ile birleştiği için inşaat sektöründe büyük bir kriz meydana gelmiştir [42]. Bu bağlamda dönemin yaşanan politik değişimleri siyasi, ekonomik ve toplumsal birtakım dönüşümlere zemin hazırlamış ve bu dönüşümler dolaylı olarak mimari yapıları yansıtmıştır. Buna ek olarak serbest faaliyetlerin ve mimar sayısının artması da dönemin çok yönlü bir tutum izlemesinin önünü açmıştır.

Bu yıllarda yeni mimari akımların yanında geçmiş dönemlerde de hâkim olan uluslararası üslup kullanılmaya devam edilmiştir. Bu anlamda Melih Birsal ve Haluk Baysal’ın mimarlığını üstlendiği Hukukçular Sitesi ve Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl’ın mimarlığını üstlendiği Ankara MTA Enstitüsü bu anlamda verilebilecek örneklerden olmuştur. Hukukçular Sitesi projesi, dönemin uluslararası tutumuna sahip olduğu tipoloji ve geleneksel koridor planının yıkması ile yeni bir bakış açısı kazandırmış, akımın sınırlarını genişletmiştir. Aynı dönem içerisinde tercih edilen bir diğer üslup iç mekân tasarımının dış mekâna yansıtıldığı Organik Mimari olmuştur. Bu akıma örnek olarak Şevki Vanlı ve Ersen Gömleksizoğlu tarafından tasarlanan Milli Savunma Bakanlığı Öğrenci Yurdu (Şekil 3.9) ve Altuğ Çinici ve Behruz Çinici’nin tasarımı olan Ortadoğu Teknik Üniversitesi Amfi Binası örnek olarak verilebilmektedir. Bu mimari akım yalnızca kamu yapılarında değil, çeşitli konut projelerinde de hayat bulmuştur [42]. Şevki Vanlı, Gömleksizoğlu ile mimarlığını üstlendiği MSB Tandoğan Öğrenci Yurdu’nu “...işlevlerin dışa yansması ve yapının meydan mekânına katılması isteklerinin irrasyonel anlatımıydı.” [43] şeklinde tanımlamış, öğrenci yurdunun tasarım sürecinde nelerin dikkate alındığını da kendi sözleri ile ifade etmiştir.

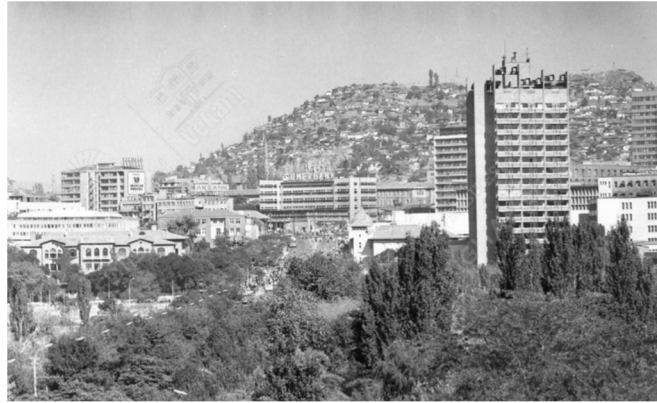

Şekil 3.9. Milli Savunma Bakanlığı Öğrenci Yurdu, Şevki Vanlı ve Ersen Gömleksizoğlu, 1967 [44].

Dönemin Modern ve Organik Mimari tutumlarının yanında Parçalı Mimari tutumu yansıtan ürünler de görülmüştür. Yapının ana geometrik formunun korunarak birden çok parçaya ayrılması şeklinde oluşturulan bu akım, Yücel tarafından rasyonel biçimlerin daha özgün bir hâlde sunulması olarak görülürken, Kortan rasyonel çözüm tekniklerinde yetersiz olması ile eleştirmiştir. Bu akıma örnek olarak Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in tasarımı olan Manifaturacılar Çarşısı ve Altuğ Çinici ve Behruz Çinici'nin tasarımı olan ODTÜ Mimarlık Fakültesi Binası (Şekil 3.10) verilebilmektedir [42]. Şevki Vanlı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ile ilgili "...Çinici'nin ODTÜ Mimarlık Fakültesi'yle ortamda yarattığı coşkuyla, birçok şeyin o dönemin koşullarıyla "Türkiye'de yapılamaz" kanısını yenen ilk yapı olan Tarih Kurumu ise, diğerinin ODTÜ olduğuna inanırım." [43] sözleri ile yapının o dönem için taşıdığı önemi dile getirmiştir. Yine bu dönem yeni olarak yapı tasarımlarında ham malzeme kullanımının ön plana çıktığı, yapının teknik detaylarının ve işlevinin yapı hacminde vurgulandığı bir tutum olan Brütalist Mimari örnekleri de görülmüştür. Geleneksel mimari çözümleri reddeden bu akıma Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in tasarımı Ankara Stad Otel (Şekil 3.11) ve Günay Çilingiroğlu ve Muhlis Tunca'nın tasarımı İstanbul Reklam Binası verilebilmektedir [42].

Şekil 3.10. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Altuğ Çinici ve Behruz Çinici, 1962 [45].

Şekil 3.11. Ankara Stad Otel ve solunda Ankara Palas ve II. TBMM Binası, Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler, 1965-1970 [46].

Batı etkisiyle gelişen birçok mimari akımın tercih edildiği bu yıllarda kent dokusuna, çevresel faktörlere uyum sağlayabilen ve yerel değerlerin yeniden yorumlanması ile ortaya çıkan Yeni Bölgeselcilik akımının örnekleri de görülmüştür. Sedat Hakkı Eldem ve Turgut Cansever'in akımın iki önemli ismi olduğu düşünülmüş, Cansever'in tasarımı olan Kartepe Açık Hava Müzesi ise akımın öncü bir örneği olarak kabul edilmiştir. Bu akıma örnek olarak verilebilecek diğer yapılar ise Turgut Cansever ve Ertur Yener'in mimarlığını üstlendiği Türk Tarih Kurumu (Şekil 3.12) ve Sedat Hakkı Eldem'in mimarlığını üstlendiği Zeyrek SSK Binası'dır [42]. Vanlı konuyla ilgili olarak Turgut Cansever'in Eldem'in öğrencisi olduğunu ve tarihe özel bir ilgisi olduğunu vurgulamış ve Türk Tarih Kurumu için " Türk geleneksel kimliğini, çağdaş bir dille anlatması" [43] yorumunda bulunmuştur.

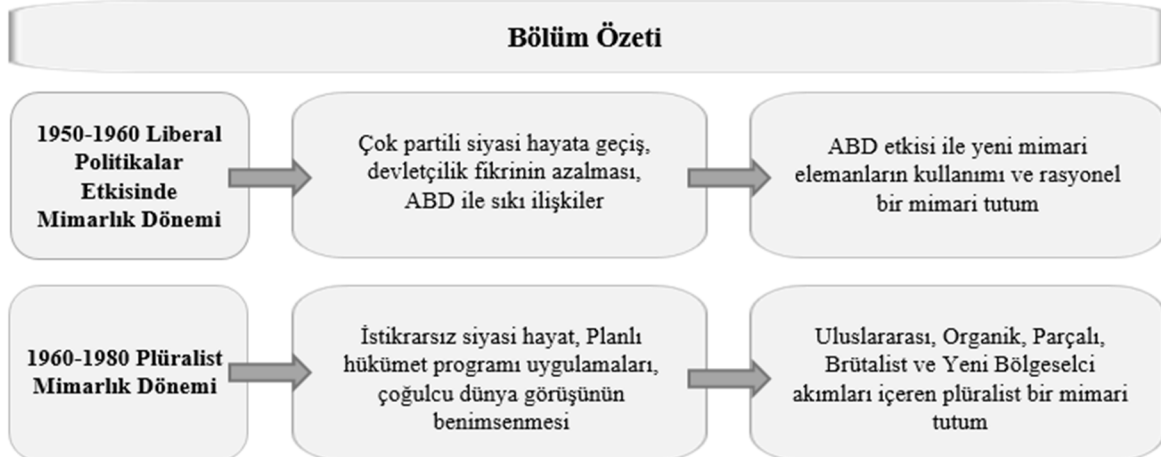

Şekil 3.12. Türk Tarih Kurumu, Turgut Cansever ve Ertur Yener, 1966 [47].

Konuya kentsel ölçekte bakıldığında, 1950'lerde başlayan iç göç sorunu 1960-1980 yılları arasında da devam etmiş, alınan önlemler dengeli bir kalkınma için yeterli olmamış, kırdan kente göç hız kazanmıştır. Geçmiş dönemlerde kentlerde oluşan altyapı sorunları bu dönemde de devam etmiş, kronik bir hâl almıştır. Yaşanan durum konut sorunlarını beraberinde getirmiş, yap-sat uygulamaları devam etmiştir [43]. 1960'lı yıllarda tekil hâlde uygulanan çok katlı konut yapımı, 1970'li yıllara gelindiğinde toplu şekilde yapılmaya başlanmış ve toplu konut uygulamaları yaygınlık kazanmıştır. Gelişen sosyal konut fikri ile alt gelir gruplarına, askerlere hatta yüksek gelir gruplarına dahi konutlar tasarlanmıştır. Konut yapımının hızlanması ile yeni yapım teknikleri ve hızlı uygulama çözümleri geliştirilmeye çalışılmış ve buna bağlı olarak prefabrik yapı elemanlarının kullanımı gündeme gelmiştir [48]. Bu bağlamda dönemin yaşanan demografik ve mekânsal değişimlerinin etkisi sonraki dönem de sürmeye devam etmiş, 1980 sonrası yaygınlık kazanan küresel gelişmeler ile beraber bu etkiler pekişmiştir.

Sonuç olarak, 1960 yılında yapılan bir darbe ile başlayan bu dönemde, planlı bir hükümet anlayışı benimsenmiştir. İstikrarlı bir siyasi hayatın kurulamadığı bu dönem aynı zamanda demokratik kazanımların arttığı ve farklı fikirlerin bir arada bulunduğu bir dönem olmuştur. Toplumun çok sesli bir yapıya dönüşümü mimariye de yansımış, gelişmeye devam eden ulaşım ve iletişim teknolojilerinin yardımı ile plüralist (çoklu) bir mimari tutum ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 1960-1980 yılları arasında geleneksel ve modern mimari tutumların yanı sıra organik, parçalı, brütalist ve yeni bölgeselci mimari arayışlar da gözlemlenmiştir. Hükümetin değişen anlayışı çerçevesinde planlı kentleşme hedefleri çizilmiş ancak siyasi ve ekonomik yetersizlikler sebebi ile istenilen ilerleme gösterilememiştir. Yine bu dönem sosyal konut anlayışı gelişme göstermiş, yeni yapı teknolojilerinin denenmiş olması sevindirici olmuşsa da, dönemin giderek artan göç probleminin çözümü bu dönem de bulunamamıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Liberalizm dönemi özet tablosu

3.3. Küreselleşme dönemi

Uluslararası anlamda 1970'lerin sonralarından itibaren ortaya çıkan küreselleşme kavramıyla beraber devletlerin sınırları yeniden tanımlanmıştır. Gelişen ulaşım ve haberleşme teknolojileriyle devletlerin sınırları eskiye göre etkisini kaybetmiş, bireylerin devlete olan ihtiyacı azalmış ve buna bağlı olarak özgürleşme ve demokratikleşme kavramları bu dönem önem kazanmıştır. 1980'li yıllardan itibaren bürokrasiyi güçlendirme hamleleri yerine piyasa ekonomisi sisteminin güçlendiği ve devletin işlevinin kısıtlandığı politikalar ön plana çıkmıştır. Az gelişmiş ülkelerde otoriter siyasi sistemlerden çıkış yolu olarak sunulan piyasa sistemi, devletin toplumsal ve ekonomik alanlardan çekilmesi şeklinde ifade edilebilmektedir [49]. Konuya ilişkin Türkiye Cumhuriyeti de bu sistemden etkilenmiş, 1980 darbesi sonrasındaki dönemde uygulanan politikalar ile piyasa sistemine adapte olmaya çalışmıştır. Buna göre dönemin piyasa modeline dayanan anlayışı çerçevesinde özelleştirme ve dış ticaret ile ilgili gelişmeler meydana gelmiş, iktisadi kararlar üzerindeki devlet denetimi azaltılmıştır. Buna ek olarak küreselleşme hareketi ile iletişim araçlarının kullanımında artış meydana gelmiş, devletin bu araçlar üzerindeki kısıtlaması da kaldırılmıştır [50].

3.3.1. Neo-liberal politikalar etkisinde mimarlık dönemi (1980-2002)

1980'li yıllardan itibaren etkisi tüm dünyaya yayılan küresel sistemin bir parçası olarak neo-liberalizm kavramı, yalnızca ekonomik bir anlayış olmakla kalmamış, siyasi ve toplumsal alanları da etkilemiştir. Türkiye de bu global düşünce sistemine dahil olmuş, siyasi ekonomik ve sosyal anlamda oluşan bu dönüşüm sürecini desteklemiştir [51]. Bu gelişmeler beraberinde 1980 yılında Türkiye'de bir darbe daha yaşanmış, sonrasında ise Turgut Özal iktidara gelmiştir. Özal, neo-liberal politikaları desteklemiş ancak ekonomide beklenen büyüme sağlanamamıştır. Ekonomide dış pazara açılma gibi olumlu etkiler gözlemlenirken, değişimin yasal temelleri hazırlanamamış ve bu dönem piyasa ekonomisinin etkin işleyişi sağlanamamıştır. Dönemin kamu açıkları ve gelir eşitsizlikleri sebebi ile 1991 yılında iktidar değişmiş, koalisyon hükümeti kurulmuştur. 2002 yılına kadar çeşitli koalisyonlar kurulmuş, yaşanan siyasi gerilimler, 1999 depremi ve 2001 krizi gibi sebepler ile istikrarlı bir siyasi düzen beklenildiği şekilde sağlanamamıştır [32]. Konuya ilişkin, yıllar süren siyasi rekabet ortamı neticesinde oy desteği ve iktidarda kalma gayesi ile gecekondulaşmayı meşrulaştıran kararlar verilmiş ve plansız kentleşme sorunu bu dönem de devam etmiştir. Buna ek olarak ekonomide atılan serbestleşme adımları ile beraber özel kesimin artan yatırımları, kentlerde yapılaşmayı arttıran temel sebeplerden birini oluşturmuştur [18].

Bu yıllar değişen küresel dengeler neticesinde başlayan dönüşümlerin toplumsal hayata da yansıdığı bir dönem olmuştur. Küreselleşmenin getirdiği yenilikler, gelişen teknoloji ve olanaklar, medyanın da yardımı ile bir tüketim toplumu yaratmıştır. Tüketim eylemine paralel olarak İstanbul kenti başta olmak üzere birçok kente alışveriş merkezleri açılmıştır. Bunun yanında yeni dünya düzeninin kabul ettiği bireysellik temelli düşünceler, ülke ile ilgili gelişmelere eğilmeyen apolitik bireylerin oluşmasına sebep olmuştur [52]. Bu bağlamda dönemin getirdiği yeni düşünsel süreçler ve toplum alışkanlıkları, mimarlıkta yeni işlevler ve yapı tasarımları gibi ihtiyaçlar doğurmuştur. Büyük kentlerde inşa edilen gösterişli ve yüksek yapılar, devam eden iç göçlerin oluşturduğu plansız ve gecekondulardan oluşan mahalleler ile bir arada bulunmuş ve kent içinde sosyal ayrışmalar baş göstermiştir. Serbest piyasa modeli ile faaliyet alanlarını genişleten özel sektör, konut alanında aktif olmaya başlamıştır. Özellikle gecekondular mahalleleri rant alanları olarak görülmüş, sermaye sahipleri için yeni proje alanları hâlini almıştır [53].

Dünyada yaşanan küresel sisteme siyasi ve ekonomik açıdan adapte olmaya çalışan Türkiye'de, yaşanan dönüşümün hızlı ve istikrarsız oluşu ülkenin istenilen kalkınma hızına ve uyum sürecine ulaşamamasına neden olmuştur. Bu bağlamda yaşanan dönüşümden mimarlık disiplini de etkilenmiş, mimarlar küresel pazarın isteklerine cevap vermeye çalışmışlardır. Mimari ürünlerde yüzeysel öğeler ve dekorasyon ön plana çıkmış, müşteri istekleri mimarların tasarımında önemli rol oynamaya başlamıştır. Bu yıllarda önceki yıllarda olduğu gibi modern ve geleneksel mimari anlayış etkisini korurken, dönemin medyası tarafından da desteklenen yeni mimari gelişmeler, rekreasyon alanlarında, alışveriş merkezlerinde ve rezidanslarda kendini gösterme imkânı bulmuştur. Özellikle 1990'lı yıllarda mimarlık alanında Uzak Doğu kültürü ve ekolojik yaşam stili gibi yeni yaklaşımlardan etkilenilmiştir. Ayrıca yüksek teknoloji ile birleştirilen bu yeni fikirler sadelik ve basitlik temelinde kurulmuştur [54].

Bu dönem de geçmiş dönemlerde olduğu gibi birçok mimari tutum bir arada bulunmuştur. Diğer dönemlerde kabul gören geleneksel mimari arayışlar bu dönemde de devam etmiştir. Dönem içerisinde kamusal yapılarda, konutlarda ve tatil köylerinde kullanılan geleneksel mimariyi Vanlı, "sahte ve kolay bir kimlik arayışı" olarak kendi cümleleri ile ifade etmiştir. Bu bağlamda geleneksel anlayışa örnek olarak İlhan Zeybekoğlu ve Mozhan Khadem'in mimarlığını üstlendiği Koç Üniversitesi ve Orhan Genç ve Mustafa Aytöre'nin mimarlığını üstlendiği Ankara Cumhurbaşkanlığı Hizmet Binası verilebilmektedir. Yine bu dönem geleneksel mimari tutum gibi modern mimari tasarım anlayışı çeşitli biçim arayışları ile sürmüştür. Rasyonel tutuma örnek olarak Doğan Tekeli ve Sami Sisa'nın tasarımı T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Binası ve Aydın Boysan'ın Hürriyet Gazetesi Tesisleri verilebilmektedir [43].

Dönemin gelişen iletişim ve ulaşım teknolojileri yeni düşünce ve tasarım sistemlerinin yayılmasında büyük bir rol oynamıştır. Bu bağlamda modernizm hareketinin tekdüzeliğine tepki olarak ortaya çıkan postmodern hareket Türk mimarları da etkilemiştir. Özel şirketlerin kendi yapılarının öne çıkmasını istemesi ve mimari eserleri bir reklam aracı olarak görmesi de bu fikir akımı pekiştirmiştir. Diğer bir deyişle şirketlerin gösteriş merakı dönemin mimarlarının rekabet isteği ile buluşmuş, irrasyonel uygulamalar görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda postmodern tasarımlara Ertem

Ertunga'nın tasarımı Princess Hotel ve Arolat Mimarlık'ın tasarımı olan Garanti Bankası Merkez Binası (Şekil 3.13) örnek olarak verilebilmektedir [43], [55].

Şekil 3.13. Garanti Bankası Merkez Binası, Arolat Mimarlık, 1993 [56].

Çeşitli mimari arayışların sürdüğü bu süreçte, renk ve biçim gibi mimari öğelerin asgari miktarda kullanıldığı ve Uzak Doğu kültüründen etkilenilen minimalizm akımının da örnekleri görülmüştür. Yalnızca geometrik formlar ile sınırlı kalmayan bu mimari tutum, rasyonalizm ile birlikte insan ihtiyaçlarının ve coğrafyanın çeşitliliği sebebi ile eleştirilmiştir. Minimal mimari tutumlara örnek olarak ise Fuat Şehinler ve Çiğdem Selşik'in mimarlığını üstlendiği Bodrum Haussemen Evi ve Han Tümertekin'in mimarlığını üstlendiği İstanbul ATK Lojmanları (Şekil 3.14) verilebilmektedir. Mimarlar bu süreçte bahsi geçen mimarlık akımlarının dışında arayışlarını sürdürmüş, her zaman “yeni” ve “denenmemiş” olanı değil, bazen çevreye duyarlı ve yerel değerleri göz önünde bulunduran veya yerine göre değişebilen tasarım süreçlerini de değerlendirmişlerdir [43]. Bu bağlamda dönemin dışa dönük politikaları, haber ve ulaşım olanaklarının gelişmesi ve bireysellik kavramının ön plana çıkışı ile beraber mimarların da çağdaşlarının eserlerini araştırabilme, yorumlayabilme ve dünyadaki gelişmeleri yakından takip edebilme imkânı bulmuştur. Ayrıca dönem içerisinde mimarların ve serbest mimarlık ofislerinin sayısının hızlı artışı, beraberinde mimari ürünlere bakış açılarına ve tasarımlara çeşitlilik getirmiştir. Buna nüfus ve dolayısı ile yapılaşma hızındaki artış da eklendiğinde, alternatif ve belli bir kalıba uymayan tasarım biçimlerinin görülme olanağı artmıştır.

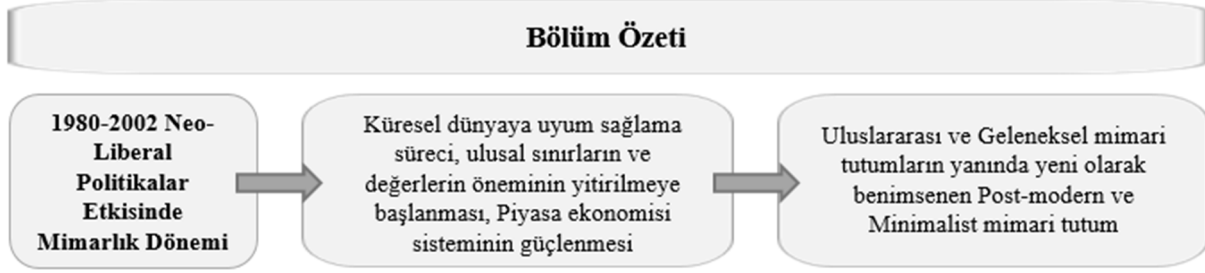
Şekil 3.14. İstanbul ATK Lojmanları, Han Tümertekin, 1995 [57].

Küreselleşme dönemine kadar kentler iç pazardan etkilenmiş ancak 1980'li yıllardan itibaren dış pazarın istekleri ön plana çıkmış ve kentler ulusötesi şirketlerin yatırım mekânları hâline dönüşmüştür. Özellikle büyük kentler bu değişimden olumsuz etkilenmiş, plansız kentleşme hareketi artarak devam etmiştir. İç göçün getirdiği gecekondulaşma, dış pazarın getirdiği yapılarla iç içe geçmiş, kentlerin çarpık ve sosyal sorunlar ile birlikte büyümesi engellenememiştir. İstanbul kenti bu dönüşümün net şekilde algılanabildiği bir kent hâline gelmiş, öngörülen büyüme şemasının tersine, kent içinde kuzeye doğru yapılaşma artmıştır. Finans ve hizmet sektörünün merkez ilçelerde konumlandığı İstanbul'da, inşaat sektörü odak noktası olmuş ve buna bağlı olarak rezidanslar, alışveriş merkezleri ve ofis kompleksleri ön plana çıkmıştır [58]-[59]. Ayrıca kentlerde toplu konut projeleri de uygulanmış ancak gerek yasal altlığı gerekse sektörün ticari beklentileri bu projelerin çevrelerinden kopuk ve bütünsellikten uzak şekilde tasarlanmalarına sebep olmuştur [43].

Sonuç olarak, 1970'lerin sonlarında başlayan yeni dünya düzenine uyum sağlamaya çalışan Türkiye'de, mimari ürünler ve kentler yaşanan bu dönüşümden etkilenmişlerdir. Ulusların siyasi sınırlarının önem kaybetmesi, devletin sorumluluklarının daraltılması ve teknolojinin hızla artan gelişimi dönemin mimarlarının bakış açılarını genişletmiş, farklı düşünsel sistemlerin ve biçimlerin arayışları bu dönem de artarak devam etmiştir. Bu bağlamda nüfusun, mimarlık eğitimi veren kurumların ve ofislerin sayısındaki artış, beraberinde çeşitlilik getirmiş ve rekabet artmıştır. Bu dönemde geçmiş dönemlerde olduğu gibi geleneksel ve modern mimari örnekler verilmeye devam edilmiş, farklı olarak ise postmodern ve minimalist mimari tutumlar gözlemlenmiştir. Kentsel ölçekte ise İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerde altyapı sorunları ile plansız kentleşme devam etmiş, kentler tüketim eylemine uygun olarak birer yatırım mekânları hâline dönüşmüşlerdir (Tablo 3).

Tablo 3. Küreselleşme dönemi özet tablosu

3.4. Sonuçlar

Türkiye Cumhuriyeti'nin 20. yüzyılına bakıldığında yaşanan süreç üç farklı döneme ayrılmış, mimari ürünler ve kentsel dönüşümler bu üç dönem üzerinden incelenmiştir. Bahsedilen ilk dönem Cumhuriyet'in kuruluş aşamalarını da içeren 1910-1950 yılları olmuştur. Ulusçu fikirlerin ön plana çıktığı bu yıllarda yaşanan radikal dönüşüm, kimlik arayışlarına sebep olmuş, milli olanı bulma kaygıları ve çağa ayak uydurma isteği çatışmıştır. Kendi içinde de üç farklı mimari dönem barındıran bu yıllarda mimarlık, tek elden yönetim sistemi, rejim değişikliği, kimlik mücadelesi ve dönemin batılı mimarlarından etkilenmiştir. İncelenen ikinci dönem 1950-1980 yıllarını kapsamış, Amerika etkisinde liberal tutumların izlenmesi ile başlayan bu dönemde birden çok mimari tutum görülmüştür. Dönemin iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmeye başlaması ve demokratik kazanımların artması dönemin mimari tutumunu da etkilemiştir. Son olarak üçüncü dönem 1980-2000 yıllarını kapsamış, dönemin mimarisi küreselleşme adımlarından, teknolojinin hızlı ilerleyişinden ve çok uluslu şirketlerin rekabet ortamından etkilenmiştir. Mimaride yeni arayışlar gerçekleşirken, kentler şirketlerin yatırım mekânları hâline gelmiş, sosyo-ekonomik problemler günümüze kadar artarak devam etmiştir.

4. Sonuçlar ve öneriler

Çalışmanın sonucunda, 20. yüzyıl boyunca yaşanan önemli dönemler incelendiğinde mimarlık ve politika kavramları arasında sıkı bir ilişkinin var olduğu ve bu ilişkinin mimari ürünleri, kentleri ve dolayısı ile toplumu etkilediği saptanmıştır. Konuya ilişkin olarak totaliter, otoriter ve demokratik yönetim biçimlerinin örnekleri incelendiğinde, dönemin liderlerinin ideolojiler değişiklik gösterse de mimarlığı fikirlerini topluma ilettikleri bir araç olarak kullanma isteğinde benzerlik görülmektedir. Totaliter ve otoriter rejimlerin baskın bir tutum sergilemesi, geçmişteki hükümdarlıklara duyulan hayranlık ve kontrol gücü, bu iki rejim türünün mimarlığında benzer anıtsal biçimlerin görülmesine neden olmuştur. Ancak demokratik rejim örneğine bakıldığında, iktidarın yeni çağa uygun davranma gayesi ve geleceğe atf yapma isteği mimarlıkta çağın olanaklarının işleve uygun kullanılmasına ve modern biçimlerin ağırlık kazanmasına neden olmuştur. Böylece siyasi tutumlar değişse de mimari yapıların ve kentlerin dönemin egemen ideolojisini yansıtmaya görevinin aynı kaldığını söyleyebilmekteyiz.

20. yüzyıl Türkiye mimarlığı incelendiğinde ise görülüyor ki, analiz edilen üç temel zaman diliminde dönemin mimari tasarım süreçleri ve kentlerin gelişimi dönüşüme uğrayan politik koşullardan etkilenmiştir. Yaşanan ulusal ve uluslararası boyuttaki bu dönüşümler, ülkemize pozitif olarak etki edebildiği gibi negatif etkilere de sebep olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ülkemizde yeni yapı malzemeleri ve tekniklerinin uygulanması ve Türk mimarların düşünsel gelişimleri için iletişim olanakları bulması pozitif algılanabilmektedir. Negatif etkilere bakıldığında ise süreçlerin çok hızlı ve bir temele oturmadan yaşanması, toplum ihtiyaçlarının geri planda kalması, mimari öğelerin taklit edilmesi, mimarlığın çevresinden bağımsız bir plastik ürün olarak görülmesi ve kentsel ölçekte kontrolsüz bir genişleme yaşanması gibi sonuçlar görebilmekteyiz. Buna göre geçmişte yaşanan dönemleri iyi yorumlamak ve tarihten edinilen çıkarımları günümüzde yeni bir bilinç yaratmak için kullanmak Türkiye mimarisinin gelişimi için uygun bir yöntem olarak kabul edilebilir.

İnsan yaşamını daha konforlu hâle getirmeyi amaç edinen mimarlık disiplini, farklı dönemler ve coğrafyalarda politik sorumluluklar üstlenmiş, insan ihtiyaçları ikinci plana atılmıştır. Politikanın ve mimarının ortak noktası olan kent mekânları da, yaşanan bu ironik durumdan olumsuz etkilenmişlerdir. Bu bağlamda politika alanında görev alan kişilerin mimari tasarımlara ve kent planlarına öznel fikirleri ile yön vermeye çalışmamaları, temsil edilen toplumun ve çevrenin

yararı adına tasarımcı ve planlamacı kimliği üstlenmemeleri önemlidir. Konuya ilişkin, günümüz neo-liberal düşünsel sürecinin mimari ürünleri yatırım aracına dönüştürmesi, uygulanan büyük ölçekli projelerin halkın yaşadığı çevre ile bağımlı azaltılması son yıllarda literatürde yer alan katılımcı mimarlık fikrini öne çıkarmıştır. Bu fikir doğrultusunda profesyonellerin bilgi ve tecrübelerinin, halkın deneyimleri ve ihtiyaçları ile birleşmesiyle demokratik ve esnek bir tasarım sürecinin ortaya çıktığı batılı projelerden ilham alınabilir, eleştirel bir yaklaşım ile projelerin pratikte nasıl sonuçlar verdiği incelenebilir. Ayrıca mimar ve şehir plancılarının konu hakkında bilinçlendirilmesi, eğitim ve iş olanaklarının iyileştirilmesi de yaşanan sorunun çözümü için gereklidir. Politikacıların ve işverenlerin, mimar ve mühendis gibi teknik insanlar ile oluşturduğu hiyerarşik düzen, insan ve çevre yararı dikkate alınarak yeniden yorumlanmalıdır. En nihayetinde dönemin egemen gücü ve ideolojisi her ne ise, bu gücün devamlı kılınma arzusu, kent ve toplum yaşamının sağlıklı ve güvenli bir şekilde sürdürülme ihtiyacının önüne geçmemelidir.

5. Yazar katkı beyanı

Çalışmada Ahmet Mete Tapan fikrin ve hipozetin oluşturulmasında; Eylül Ayda Türker literatürün taranması, makalenin yazılması ve sonuçların değerlendirilmesi başlıklarında katkı sunmuşlardır.

6. Etik kurul onayı ve çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmanın bir kişi/kurum ile çıkar çatışması yoktur.

7. Kaynaklar

- [1] Eco U. *Mimarlık Göstergelimi*. İstanbul, Türkiye, Daimon Yayınları, 2019.
- [2] Franck OA. *Politika ve Mimarlık Ernst Egli ve Türkiye'de Modernliğin Arayışı (1927-1940)*. Ankara, Türkiye, Mimarlar Odası Yayınları, 2015.
- [3] Armaoğlu F. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul, Türkiye, Kronik Kitap, 2019.
- [4] Antoszczyszyn M. "Manipulations of Totalitarian Nazi Architecture". *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 245(5), 052062, IOP Publishing, 1-10, 2017.
- [5] Lejeune JF. *Built Utopias in The Countryside: The Rural and The Modern in Franco's Spain*. Doktora Tezi, Delft University of Technology, Delf, Hollanda, 2019.
- [6] Maddens B, Berghe KV. *Franco and the Spanish Monarchy: A Discourse Analysis of the Tourist Guides Published by the Patrimonio Nacional (1959-1987)*. Editors: Long P, Palmer NJ. Royal Tourism : Excursions Around Monarchy, 80-106, Channel View Publications, Clevedon, UK, 2008.
- [7] Pendás MG. *Architecture, Technocracy, and Silence: Building Discourse in Franquista Spain*. Doktora Tezi, Columbia University, New York, Amerika Birleşik Devletleri, 2016.
- [8] Tekin S. "Latin Amerika'da Muhafazakarlık ve Dış Politika: Brezilya Örneği". *Muhafazakar Düşünce*, 14(51), 83-105, 2017.
- [9] Daoud B. *Capital Architecture: Situating Symbolism Parallel to Architectural Methods and Technology*. Doktora Tezi, Carleton University, Ottawa, Kanada, 2013.
- [10] Pereira DM. "Brazilian modernist bus terminal stations Desires for public architecture from Brasília to redemocratization". *Architecture and Democracy 1965-1989: Urban Renewal, Populism and the Welfare State*, 153-160, 2019.
- [11] Holanda F. "Of Glas and Concrete Internal versus External Space Relations in Oscar Niemeyer's Architecture". *7th International Space Syntax Symposium*, 1-15, Stockholm, İsveç, 8-11 June 2009.
- [12] Hülür H, Akça G. "İmparatorluktan Cumhuriyete Siyasal Bütünlük ve Ulusalçılık Söylemi". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 311-335, 2007.
- [13] Tokluoğlu C. "Ziya Gökalp ve Türkçülük". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(3), 113-139, 2013.
- [14] Bozdoğan S. *Modernizm ve Ulusun İnşası*. İstanbul, Türkiye, Metis Yayınları, 2002.
- [15] Tapan M, Sözen M. *50 Yılın Türk Mimarisi*. İstanbul, Türkiye, İş Bankası Kültür Yayınları, 1973.
- [16] Alsaç Ü. "Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi". *Mimarlık Dergisi*, 121, 12-25, 1973.
- [17] Kızıldere S, Sözen M. "İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları'nın Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi". *İTÜ Dergisi*, 2(1), 87-95, 2005.
- [18] Hasol D. *20. Yüzyıl Türkiye Mimarisi*. İstanbul, Türkiye, Yem Yayın, 2020.
- [19] <http://web2.bilkent.edu.tr/bilkentpost/2017/03/31/buram-buram-bir-tarih-kokusu-ankara-palasi/> (28 Mart 2022).
- [20] Aslanoğlu İ. "Evaluation of Architectural Developments in Turkey Within the Socio-Economic and Cultural Framework of the 1923-38 Period". *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(2), 15-41, 1986.
- [21] <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/2052/> (28 Mart 2022).
- [22] Tekeli, İ. *Türkiye İçin Siyaset ve Demokrasi Yazıları*. İstanbul, Türkiye, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.
- [23] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e5/Turkey._Ankara._Palace_of_Attaturk_%28i.e.%2C_Ataturk%29_LOC_matpc.16728_%28cropped%29.jpg (5 Nisan 2021).
- [24] <https://www.sanattanyansimalar.com/erken-cumhuriyet-doneminin-medar-i-iftihari/5086/> (29 Mart 2022).
- [25] Kasaba R. *Türkiye Tarihi 1839-2010*. İstanbul, Türkiye, Kitap Yayınevi, 2011.

- [26] Sağlam H. *Politika ve Mimarlık İlişkisi: Cumhuriyet Dönemi Turizm Konaklamaları Üzerine Bir Okuma (1923-1993)*. Ankara, Türkiye, Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- [27] Sağsöz A, Midilli Sarı R., Elmalı Şen D, Al S. “1938-1960 Yılları Arası Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı”. *Turkish Studies*, 9(10), 941-955, 2014.
- [28] <https://www.facebook.com/Istanbul-%C3%9Cniversitesi-Edebiyat-Fak%C3%BCltesi-448681315311597/> (29.03.2022).
- [29] Bilge NAC. “Anıtkabir Yarışması Bağlamında Paul Bonatz'a Dair Bir İnceleme”. *Art-Sanat*, 9, 293-310, 2018.
- [30] <http://eskiturkiye.com/ankara/anitkabir-1953> (19 Nisan 2021).
- [31] Pamuk Ş. *20. Yüzyıl Türkiye'sinde İktisadi Değişim: Bardağın Yarıdan Fazlası Dolu Mu?*. Editör: Reşat Kasaba. Türkiye Tarihi (1839-2010), 275-314, İstanbul, Türkiye, Kitap Yayınevi, 2019.
- [32] Ahmad F. *Cumhuriyet Türkiye'sinde Siyaset ve Siyasi Partiler*. Editör: Reşat Kasaba. Türkiye Tarihi (1839-2010), 229-274, İstanbul, Türkiye, Kitap Yayınevi, 2019.
- [33] Tekeli İ. *Akılcı Planlamadan, Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya*. İstanbul, Türkiye, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.
- [34] Ural S. “Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık 1923-1960”. *Mimarlık Dergisi*, 123, 5-53, 1974.
- [35] Özorhon İF. Mimarlıkta Özgünlük Arayışları: 1950-60 Arası Türkiye Modernliği. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2008.
- [36] Tanyeli U. “1950'lerden 1960'lara Muhafazakarlık-Değişim İkileminde Türkiye ve Baysal-Birsel Ortaklığı”. Editörler: Cengizkan NM. & Cengizkan A. *Haluk Baysal-Melih Birsel Rasyonalizmi*, 31-42. İstanbul, Türkiye, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 2017.
- [37] Eldem SH. “Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı”. *Mimarlık Dergisi*, 121, 5-11, 1973.
- [38] Tapan M. *International Style: Liberalism In Architecture*. Editörler: Holod R, Evin A., Özkan S. *Modern Turkish Architecture*, 111-122, Ankara, Türkiye, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 2005.
- [39] <http://www.eskiistanbul.net/tag/hilton/> (28 Mart 2022).
- [40] <http://zaferakay.blogspot.com/2014/09/enver-tokayn-tasarmlarında-guneye.html> (28 Nisan 2021).
- [41] Dağdemir Ö, Küçükkalay A. “Türkiye'de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri: İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 121-138, 1999.
- [42] Yücel A. *Pluralism Takes Command: The Turkish Architectural Scene Today*. Editörler: Holod R, Evin A, Özkan S. *Modern Turkish Architecture*, 125-156, Ankara, Türkiye, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 2005.
- [43] Vanlı Ş. *Mimariden Konuşmak Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bakış*. Ankara, Türkiye, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 2006.
- [44] <https://v3.arkitera.com/diyalog.php?action=displaySession&ID=59&year=2003&aID=532> (6 Mayıs 2021).
- [45] <https://www.arkitektuel.com/odtu-mimarlik-fakultesi/> (7 Mayıs 2021).
- [46] <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/2252/> (29 Mart 2022).
- [47] <https://www.ttk.gov.tr/belgelerle-tarih/fotograflarla-ttk/> (29 Mart 2022).
- [48] Sey Y. *To House The New Citizens: Housing Policies And Mass Housing*. Editörler: Holod R, Evin A & Özkan S. *Modern Turkish Architecture*, 159-183, Ankara, Türkiye, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 2005.
- [49] Güler BA. *Yeni Sağlık ve Devletin Değişimi*. Ankara, Türkiye, İmge Kitabevi, 2016.
- [50] White JB. *Çağdaş Türkiye'de İslam ve Siyaset*. Editör: Kasaba R. Türkiye Tarihi (1839-2010), 379-413, İstanbul, Türkiye, Kitap Yayınevi, 2019.
- [51] Çımrın FK. “Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Refah Devleti Üzerine”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), 195-204, 2009.
- [52] Sever M. “1980 Sonrası Türkiye'de Kültürel ve Toplumsal Değişim”. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 2-10, 2019.
- [53] Yıldırım M. “Türkiye'de Kentleşme Sorunlarının Zihni Arka Planı ve Din”. *A.İ.B.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(7), 51-75, 2016.
- [54] Korkmaz T. *The 1980s And 1990s: "Living On Display"*. Editör: Korkmaz T. *Architecture In Turkey Around 2000 Issues In Discourse And Practice*, 1-8, Ankara, Türkiye, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 2005.
- [55] Karasözen R, Özer F. “Çağdaş İstanbul Mimarlığı'nda Post-Modernizm'in Rasyonel Temeli”. *İTÜ Dergisi*, 5(2), 107-114, 2006.
- [56] <http://mimdap.org/2007/02/arolat-mimarlyk/> (9 Kasım 2021).
- [57] <http://hsmimarlik.com/isler/atk-lojmanlari/> (21 Mayıs 2021).
- [58] Kural A. *An Alternative Proposal For Rapid Urbanization In Istanbul: Green And Adapting-Formless City*. Editör: Korkmaz T. *Architecture In Turkey Around 2000 Issues In Discourse And Practice*, 11-32, Ankara, Türkiye, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 2005.
- [59] Bilgin İ. *Change, Governance And The Architectural Milieu In Istanbul*. Editör: Korkmaz T. *Architecture In Turkey Around 2000 Issues In Discourse And Practice*, 165-173, Ankara, Türkiye, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 2005.

An eight-and-a-half syndrome case: a rare presentation of pontine lacunar infarction

Bir sekiz buçuk sendromu olgusu: pontin laküner infarktın nadir bir prezentasyonu

Ufuk ÇINKİR^{1*}, Saltanat MERT², Ayhan KÖKSAL³

^{1,2,3} Neurology, Başakşehir Çam ve Sakura City Hospital, İstanbul, Türkiye.

ufukcinkir@hotmail.com, snmert.kz@gmail.com, ayhan.koksal@yahoo.com

Geliş Tarihi/Received: 13.01.2022

Bölüm/Section: Health Sciences/Neurology

Kabul Tarihi/Accepted: 22.03.2022

Olgu Sunumu/Case Report

Abstract

The eight-and-a-half syndrome is a one-and-a-half syndrome [conjugated horizontal gaze palsy and internuclear ophthalmoplegia (INO)], plus an ipsilateral cranial nerve seventh (CN VII) palsy. This rare syndrome is caused by the pontine tegmentum's lesions involving the abducens nucleus, the ipsilateral medial longitudinal fasciculus (MLF), and the facial colliculus. In this case, we report a 68-year-old male patient admitted to our hospital with binocular horizontal diplopia later diagnosed with the eight-and-a-half syndrome. Although the eight-and-a-half syndrome is rare, it should be kept in mind with patients presenting diplopia and peripheral facial palsy simultaneously.

Keywords: Diplopia, internuclear ophthalmoplegia, facial palsy, abducens nucleus, nystagmus

Özet

Sekiz buçuk sendromu, bir buçuk sendromu [konjuge yatay bakış felci ve internükleer oftalmopleji (INO)], artı ipsilateral kranial sinir yedinci (CN VII) felcidir. Bu nadir sendrom, abducens nükleusu içeren, ipsilateral medial longitudinal fasciculus (MLF) ve fasiyal kollikulusu tutan pontin tegmentum lezyonları sebebiyle meydana gelir. Bu olguda binoküler horizontal diplopi ile hastanemize başvuran ve sonrasında sekiz buçuk sendromu tanısı alan 68 yaşında bir erkek hastayı sunmaktayız. Sekiz buçuk sendromu nadir olmakla birlikte, aynı anda hem diplopi hem de periferik yüz felci olan hastalar da akılda tutulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Diplopi, internükleer oftalmopleji, fasiyal palsi, abducens nükleusu, nistagmus

1. Introduction

The eight-and-a-half syndrome is a one-and-a-half syndrome in addition to the ipsilateral peripheral CN VII palsy. This is an uncommon syndrome caused by lesions of the pontine tegmentum involving the abducens nucleus, the ipsilateral medial longitudinal fasciculus (MLF), and the adjacent facial colliculus. On examination, ipsilateral one-and-a-half syndrome and lower motor neuron-like facial palsy, contralateral dissociated nystagmus were detected. Vertical ocular movements from the primary position were normal. The only remaining ocular movement is the abduction of the left eye [1]. The eight-and-a-half syndrome is rare but, we recommend that all medical doctors keep this uncommon syndrome in mind for patients presenting diplopia.

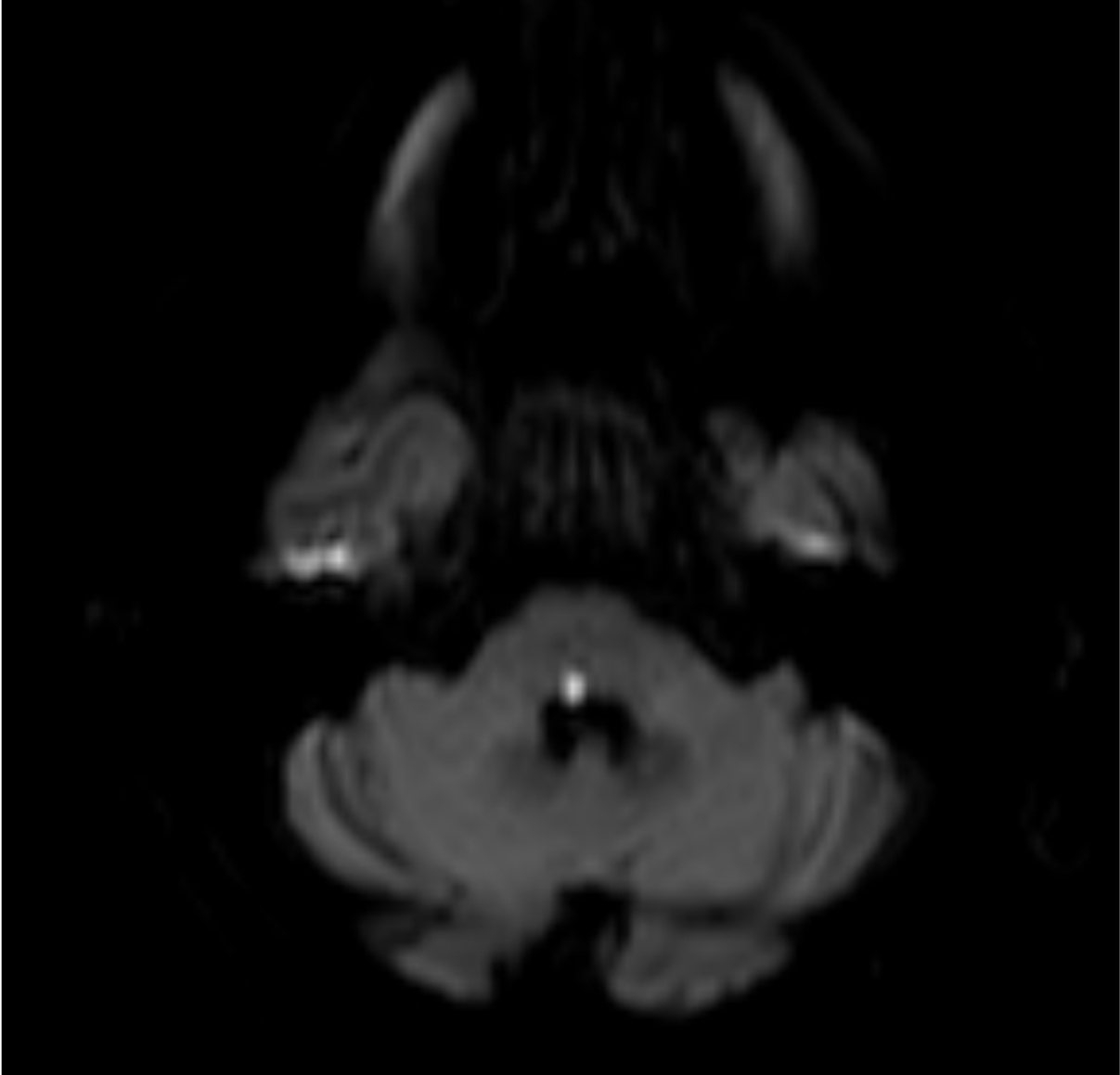
2. Case report

A 68-year-old male patient was admitted to the emergency department with a sudden onset of binocular horizontal diplopia. Then he was consulted with our neurology department. He had a history of type 2 diabetes mellitus and primary hypertension. He had no history of using anticoagulant or antiaggregant medications or any neck injuries. On examination, ipsilateral one-and-a-half syndrome and lower motor neuron-like facial palsy, contralateral dissociated nystagmus were

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Ufuk ÇINKİR

¹ orcid.org/0000-0002-1292-1144; ² orcid.org/0000-0002-9808-7508; ³ orcid.org/0000-0003-4664-2167

detected. Vertical ocular movements from the primary position were normal. The only remaining ocular movement was the abduction of the left eye. Therefore, the neurological examination suggested a right-sided (ipsilateral) eight-and-a-half syndrome. The assessment of the patient's brain CT scan indicated no significant lesions. The brain diffusion-weighted MRI (Fig.1) and apparent diffusion coefficient (ADC) map showed a millimetric diffusion restriction in a focal area in the posterior half of the pons (Fig. 2). No abnormality was found in the routine blood examination, the hepatic and renal function, electrolyte, or the homocysteine level. Oral clopidogrel of 75 milligrams per day (mg/d) and acetylsalicylic acid (ASA) of 100 mg/d were initialized, and he was hospitalized in our neurology department. His glycosylated haemoglobin (HbA1c) level was 7.9%, his low-density lipoprotein (LDL) level was 170 milligrams per deciliter (mg/dL), which were high. In contrast, his B12 vitamin level was lower than 200 picograms per milliliter (pg/mL). Thus, we initiated a B12 vitamin replacement and an atorvastatin 10 mg/d treatment. The electrocardiogram showed sinus rhythm. The cardiology department performed the cardiac examination and the transthoracic echocardiogram (TTE) and holter ECG. No significant abnormality was found. Therefore, oral use of clopidogrel 75 mg/d and ASA 100 mg/d was continued. The patient did not show any additional neurological deficits; his diplopia complaint also gradually decreased. Until MR angiography and doppler were taken, the patient was given dual antiaggregant for possible excess carotid plaques. The assessment of intracranial and carotid-vertebral arteries via MRA indicated no vascular stenosis. Because these imagings were normal and the risk of gastrointestinal bleeding was lower, treatment with clopidogrel 75 mg/d was continued. An informed consent form was signed by the patient.

Figure 1. Diffusion-weighted imaging

3. Discussion

The eight-and-a-half syndrome is a one-and-a-half syndrome with ipsilateral lower motor neuron-like type CN VII palsy. This syndrome usually occurs due to lesions of the paramedian pontine reticular formation (PPRF), the ipsilateral MLF, and the adjacent facial nerve fascicle [1]. To start the horizontal eye movement, a signal is produced and then released from the frontal eye field (FEF) contralateral to the gaze direction. This initial signal goes to the contralateral abducens nucleus in pons through the PPRF. The abducens nucleus via nervus (n.) abducens sends signals to the ipsilateral lateral rectus muscle through interneurons, which cross to the other side and later create the MLF. The interneurons of the MLF are connected to the contralateral mesencephalic medial rectus subnucleus of n. oculomotorius nucleus, which innervates the contralateral medial rectus muscle [2]-[4]. A mesencephalic or pontine lesion of the MLF might cause the ipsilateral medial rectus subnucleus of the n. oculomotorius nucleus to receive no more signals from the contralateral n. abducens nucleus, therefore causes an ipsilateral adductional gaze limitation [2]-[3], [4]. Hering's law might explain the disassociated jerky abductional nystagmus: the weak medial rectus muscle triggers the cortex to escalate innervation to the non-affected abductioning eye. It results in exaggerated ataxic horizontal jerky abductional nystagmus [2], [4].

4. Conclusion

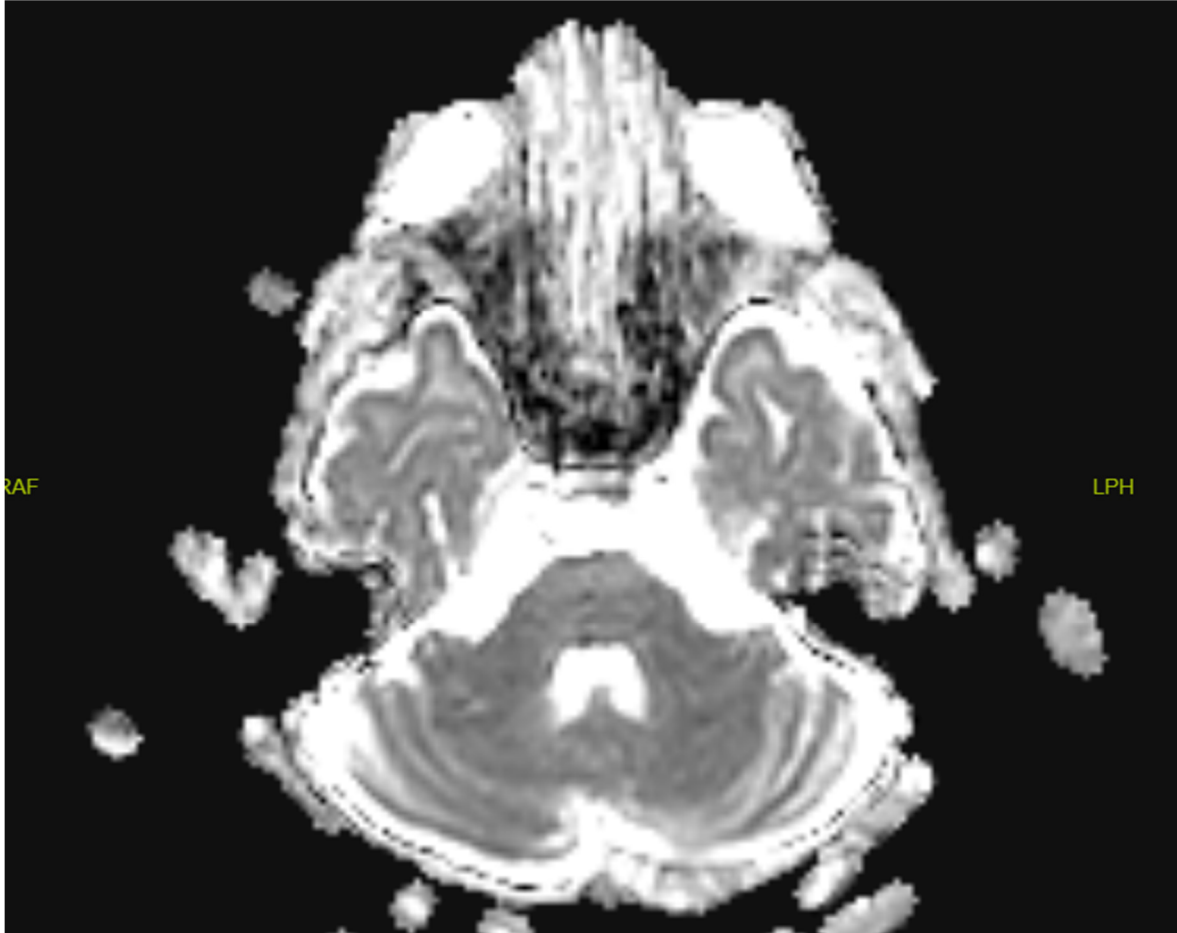
In conclusion, we suggest that this rare eight-and-a-half syndrome should be kept in mind, especially with patients with diplopia and peripheral facial palsy.

5. Author contribution statement

Idea/Concept: Ufuk Çinkır; Design: Ufuk Çinkır; Control/Supervision: Ufuk Çinkır, Saltanat Mert, Ayhan Köksal; Data Collection and/or Processing: Ufuk Çinkır, Saltanat Mert Analysis and/or Interpretation: Ufuk Çinkır, Saltanat Mert; Literature Review: Ufuk Çinkır, Saltanat Mert, Ayhan Köksal; Writing the Article: Ufuk Çinkır, Saltanat Mert, Ayhan Köksal; Critical Review: Ufuk Çinkır, Saltanat Mert, Ayhan Köksal.

6. Ethics committee approval and conflict of interest statement

An informed consent form was signed by the patient. Authors declare no conflict of interest.

Figure 2. Apparent diffusion coefficient

7. References

- [1] Kumar NSS, Raju CG, Kiran PR et al. “Eight-and-a-Half Syndrome: A Rare Presentation of Pontine Infarction”. *Journal of Stroke and Cerebrovascular Diseases*, 23(8), e389-e391, 2014.
- [2] Frohman TC, Galetta S, Fox R, et al. “Pearls & Oy-sters: The medial longitudinal fasciculus in ocular motor physiology”. *Neurology*, 70(17), e57-e67, 2008.
- [3] Keane JR. “Internuclear Ophthalmoplegia: Unusual Causes in 114 of 410 Patients.” *Arch Neurol*, 62(5), 714–717, 2005.
- [4] Wu YT, Cafiero-Chin M, Marques C. “Wall-eyed bilateral internuclear ophthalmoplegia”. *Clinical and Experimental Optometry*, 98(1), 25-30, 2015.

Symmetrical peripheral polyneuropathy in a severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 infection

Ciddi akut solunum sendromu koronavirüs 2 enfeksiyonunda simetrik periferik polinöropati

Ufuk ÇINKİR^{1*}, Saltanat MERT², Ayhan KÖKSAL³

^{1,2,3} Neurology, Başakşehir Çam ve Sakura City Hospital, İstanbul, Türkiye.

ufukcinkir@hotmail.com, snmert.kz@gmail.com, ayhan.koksal@yahoo.com

Geliş Tarihi/Received: 13.01.2022

Bölüm/Section: Health Sciences/Neurology

Kabul Tarihi/Accepted: 31.03.2022

Olgu Sunumu/Case Report

Abstract

The coronavirus outbreak, which started in December 2019, was announced as a pandemic. We presented a patient with confirmed SARS-CoV-2 (severe acute respiratory syndrome coronavirus 2) pneumonia developing symmetric polyneuropathy. Some extrapulmonary, primarily neurological clinical presentations of 2019 coronavirus disease (COVID-19) have been reported. A peripheral neuropathy case occurring in a 62-year-old Caucasian male after the SARS-CoV-2 infection is represented by discussing etiopathogenesis. This case might highlight the possible association between the SARS-CoV-2 disease and the nervous system involvement. SARS-CoV-2 infection must be remembered in the differential diagnosis of peripheral neuropathy cases.

Keywords: Sensory loss, neuropathic pain, nervous system, pandemic, coronavirus.

Özet

Aralık 2019'da başlayan koronavirüs salgını pandemi olarak ilan edilmiş olup 2019 koronavirüs hastalığının (COVID-19) ekstrapulmoner, öncelikle nörolojik klinik prezentasyonları bildirilmiştir. Bu olgu sunumunda, simetrik polinöropati gelişen, doğrulanmış SARS-CoV-2 (şiddetli akut solunum sendromu koronavirüs 2) pnömonisi olan bir hastayı sunduk. Bu olgu sunumunda 62 yaşında beyaz bir erkekte SARS-CoV-2 enfeksiyonu sonrası ortaya çıkan bir periferik nöropati olgusu tartışılarak sunulmuştur. Bu vaka, SARS-CoV-2 hastalığı ile sinir sistemi tutulumu arasındaki olası ilişkiyi vurgulayabilir. Periferik nöropati olgularının ayırıcı tanısında SARS-CoV-2 enfeksiyonu mutlaka akılda tutulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Duyu kaybı, nöropatik ağrı, sinir sistemi, pandemi, koronavirüs.

1. Introduction

The ongoing pandemic of COVID-19, which started in China and crossed borders to affect the populations globally caused by the severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2), is still evolving in many cases. This pathogen mainly causes respiratory infection. A spectrum of presentations has been reported, ranging from asymptomatic infection to severe lower respiratory tract illness that may progress to acute respiratory distress syndrome (ARDS) and even death [1]. Whereas the novel coronavirus appears to cause extrapulmonary manifestations, here is reported a case of symmetric polyneuropathy in a patient diagnosed with this infection.

2. Case report

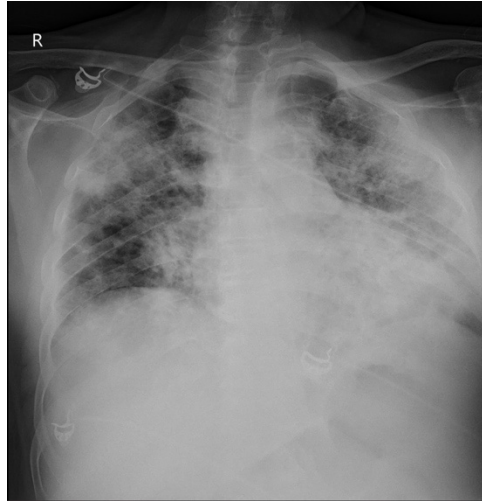
A 62-year-old male patient was admitted to our neurology department with complaints of burning, numbness, tingling sensation in his feet that had been going on for approximately three weeks. He had primary (essential) hypertension but no history of diabetes mellitus (DM) or renal failure. He had SARS-CoV-2 pneumonia (Fig. 1) about six weeks ago and received a proper treatment protocol. Any spinal, limb, or head injuries were denied. On examination, there was a

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Ufuk ÇINKİR

¹ orcid.org/0000-0002-1292-1144; ² orcid.org/0000-0002-9808-7508; ³ orcid.org/0000-0003-4664-2167

symmetrical decrease in patellar and Achilles deep tendon reflexes and loss of sensation (pinprick and vibration) in bilateral toes. Neither muscle weakness nor pathological reflexes were observed. He didn't have any kind of urinary or anal incontinence. Examination of the upper extremities was normal. There was no numbness, tingling, pain radiating from the neck or back into the extremities in a dermatomal pattern or weakness in a myotomal pattern. There was no dyspnea, diplopia, or dysphagia. Hence, the neurological examination suggested symmetrical peripheral polyneuropathy of the lower extremities. The lumbar MRI assessment (magnetic resonance imaging) with contrast indicated no significant lesions (Fig. 2). No abnormalities were found in blood routine examination, hepatic, renal, and thyroid function, electrolyte, glucose, glycated hemoglobin, folic acid, vitamin B12 levels. Electromyoneurography (EMNG) was performed, and sensorimotor demyelinating polyneuropathy in the lower extremities was found. For his neuropathic complaints, duloxetine 30 mg/d (milligrams per day) was started, clinical and electrophysiological follow-up was planned. The patient signed an informed consent form.

Figure 1. Chest radiography

3. Discussion

Different types of coronaviruses have been identified so far, and the SARS-CoV-2 was announced as responsible for an ongoing pandemic of COVID-19 [2]. Many respiratory viruses, including human coronaviruses, might cause extrapulmonary symptoms, primarily involve the nervous system, and cause various neurological signs and symptoms. The nervous system involvement may be due to direct neural invasion or replication or indirect virus-induced host immune responses [3]. There have been reports of neurologic manifestations as polyneuropathies caused by human coronaviruses. A case series showed four SARS patients who developed polyneuropathy about three weeks after the onset of the infection [4]. A case of the Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus (MERS-CoV) was reported with weakness, numbness in lower limbs, and walking difficulty with the diagnosis of polyneuropathy [5]. Another four patients with MERS diagnosis demonstrated neurological manifestations of encephalitis overlapping with Guillain-Barré syndrome (GBS) [6].

In our case, we considered a few differential diagnoses. Here, we present the case of a patient with pneumonia due to SARS-CoV-2 complicated by symmetrical polyneuropathy. Since no symptoms were present before the development of COVID-19 and toxic neuropathy was excluded after reviewing his medications, critical illness polyneuropathy (CIP) and Guillain-Barré syndrome (GBS) were thought to be the most likely diagnosis. CIP develops as an acute complication of severe illness and presents with extremity and respiratory muscle weakness [7]. Although there was no upper extremities involvement, due to the progressive symmetric muscle weakness history and decreased deep tendon reflexes, partially improved GBS was our possible diagnosis [8].

4. Conclusion

In conclusion, this case might highlight the possible association between the SARS-CoV-2 disease and the nervous system involvement. SARS-CoV-2 infection must be remembered in the differential diagnosis of peripheral neuropathy cases, and further examination and treatment for this should be done.

5. Author contribution statement

In this study, Ufuk ÇINKIR in the creation of the idea and the hypothesis; Saltanat MERT, Ufuk ÇINKIR and Ayhan KÖKSAL literature review, article writing, data collection, data analysis; Saltanat MERT, Ufuk ÇINKIR and Ayhan KÖKSAL contributed to the design of the article, revision of the article and evaluation of the results.

6. Ethics committee approval and conflict of interest statement

The patient signed an informed consent form. The authors declare no conflict of interest.

Figure 2. Lumbar MRI with contrast

7. References

- [1] McIntosh K. Coronavirus disease 2019 (COVID-19). UpToDate; 2020 (Available from: <https://www.uptodate.com/contents/coronavirus-disease-2019-covid-19#H1354847215>)
- [2] World Health Organization. “WHO director-general's remarks at the media briefing on 2019-nCoV on 11 February 2020”. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-remarks-at-the-media-briefing-on-2019-ncov-on-11-february-2020> (01.01.2022).
- [3] Desforges M, Le Coupanec A, Dubeau P, Bourgooin A, Lajoie L, Dubé M, Talbot PJ. “Human Coronaviruses and Other Respiratory Viruses: Underestimated Opportunistic Pathogens of the Central Nervous System?”. *Viruses*, 12(1), 14, 2019
- [4] Tsai LK, Hsieh ST, Chao CC, Chen YC, Lin YH, Chang SC, Chang YC. “Neuromuscular disorders in severe acute respiratory syndrome”. *Archives of neurology*, 61(11), 1669-1673, 2004.
- [5] Algahtani H, Subahi A, Shirah B. “Neurological complications of middle east respiratory syndrome coronavirus: a report of two cases and review of the literature”. *Case reports in neurological medicine*, 3502683, 2016.
- [6] Kim JE, Heo JH, Kim HO, Song SH, Park SS, Park TH, Choi JP. “Neurological complications during treatment of middle east respiratory syndrome”. *Journal of Clinical Neurology*, 13(3), 227-233, 2017.
- [7] Zhou C, Wu L, Ni F, Ji W, Wu J, Zhang H. “Critical illness polyneuropathy and myopathy: a systematic review”. *Neural regeneration research*, 9(1), 101, 2014.
- [8] Vriesendorp FJ. Guillain-Barré syndrome in adults: clinical features and diagnosis. *UpToDate*. Waltham, MA: UpToDate, 2017. (Available from: <https://www.uptodate.com/contents/guillain-barre-syndrome-in-adults-clinical-features-and-diagnosis>)

How to approach the innovative economies at the conjecture of religion, faith, and ethics?

Din, inanç ve ahlak bağlamında yenilikçi ekonomilere nasıl yaklaşılr?

Ahmet EFE¹*

¹ Auditing Department, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC), Ankara, Türkiye.

icsiacag@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 02.03.2022

Bölüm/Section: Social Sciences/Economics

Kabul Tarihi/Accepted: 28.03.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

Abstract

The rapidly evolving integration between the research centers, technoparks, and accelerators, which are becoming a focus of technology development for local, regional, national, and global markets, is witnessing global innovation networks. Though each production process becomes dependent on a particular technology and paradigms on energy usage and resource efficiency, there is a growing concern for sustainability and environmental protection through impact of innovative paradigms such as circular economy and industrial symbiosis. The most influential living being, which disrupts the balance and efficiency of ecosystems, is undoubtedly the human being since there is a direct relationship between the pollution and destruction of nature and the alienation of individuals from their natural environment due to continuous innovation and material advancement. The study argues that religion and culture also affect individual decisions and behaviors on the values and goals regarding their attitude towards innovation and related paradigms. One of the solutions is for sustainability to reconcile with and recognize natural creations as Divine arts and meaningful exhibitions and learn to live in harmony and peace with the paradigms of religion, faith, ethics, and culture that affect perceptions and attitudes towards innovative economies.

Keywords: Innovation, ethics, sustainability, religion, technology.

Özet

Yerel, bölgesel, ulusal ve küresel pazarlar için teknoloji geliştirmenin odak noktası haline gelen araştırma merkezleri, teknoparklar ve hızlandırıcılar arasındaki hızla gelişen entegrasyon, küresel inovasyon ağlarına tanık oluyor. Her üretim süreci belirli bir teknolojiye ve enerji kullanımı ve kaynak verimliliğine ilişkin paradigmalara bağımlı hale gelse de, döngüsel ekonomi ve endüstriyel simbiyoz gibi yenilikçi paradigmların etkisiyle sürdürülebilirlik ve çevrenin korunmasına yönelik artan bir endişe söz konusudur. Ekosistemlerin dengesini ve verimliliğini bozan en etkili canlı kuşkusuz insandır, çünkü doğanın kirlenmesi ve tahribatı ile bireylerin sürekli yenilik ve maddi ilerleme nedeniyle doğal çevrelerine yabancılaşması arasında doğrudan bir ilişki vardır. İş, din ve kültürün, bireylerin yeniliğe ve ilgili paradigmalara karşı tutumlarına ilişkin değerler ve hedefler üzerindeki bireysel karar ve davranışlarını da etkilediğini ileri sürmektedir. Sürdürülebilirlik için önerilen çözümlerden biri, doğal varlıkları ilahi bir sanat ve sergi olarak anlamak, tanımak ve yenilikçi ekonomilere yönelik algıları ve tutumları etkileyen din, inanç, ahlak ve kültür olgularıyla uyum ve barış içinde yaşamayı öğrenmektir.

Anahtar Kelimeler: İnovasyon, etik, sürdürülebilirlik, din, teknoloji.

1. Introduction

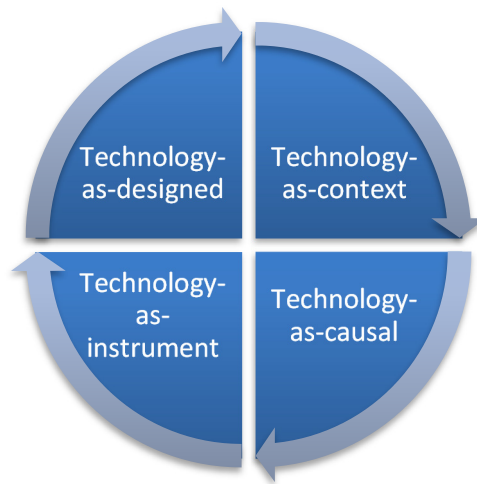
Innovation is defined as follows: "*Innovation is a new or significantly modified product of any good or service or process; a new marketing method; or the application of a new organizational method in business practices, workplace organization or external relations*" (Wikipedia). It is also being described as a way of doing business that satisfies the customer and

* Yazışılan Yazar/Corresponding author: Ahmet EFE

¹ [orcid.org/orcid no 0000-0002-2691-7517](https://orcid.org/orcid-no/0000-0002-2691-7517)

paves the way to pay more and keep being satisfied. So, innovation seems mostly related to the economic field and expresses a new working method and management style. Of course, such a process aims at material progress. Since the world is temporary and not paradise and a resting place, every technological paradigm has birth, growth, maturity, and stagnation phases just like natural beings. Each production process is dependent on a particular technology and paradigms on energy usage. Technological development increased energy needs and resources, and diversification has led to rapid production capacity and living standards throughout human history.

Everything has a connection with the law of diminishing returns to scale, which teaches economy, efficiency, and effectiveness. Therefore, a new technological paradigm means a new production function and the emergence of new production classes. In this respect, technological change increases output and leads to a quantitative and qualitative change in the entire socio-economic and political structure. The primary industries were heavy infrastructure from the 1930s-the 1940s to the 1980s and 2000s. The Fordist production approach included the automotive, aircraft, mass production, line manufacturing, motorized war weapons, and durable consumer goods industries. As was typical in the 20th-century Fordism, mass production on the outskirts of cities is mainly being replaced by an economic model characterized by many networked small and medium-sized production sites and logistics facilities [1]. The existence and utilization of tremendous and inexpensive energy had developed and perfected the continuous production line techniques and the flexibility provided by the automobile and airways. As a result, new industrial areas and more effective forms of urban development have been introduced. This time the underdeveloped world became a significant market for the West, making them more dependent on the products of developed nations. After the 1980s, a definite shift of capital and heavy industries to Asian countries occurred due to low wages and regulative costs. After the 2000s, we see clustering networks and flexible production models rather than economies of scale and mass production in the current capital accumulation period. With the advent of industry 4.0, complete automation infrastructure attracts all industries back to the original Western countries due to replacing robots with human workers.

Figure 1. Theoretical approaches to technology

As shown in the Fig. 1, four major paradigmatic approaches in theoretical approaches to technology occur in sequence. Each paradigm describes a typically implicit philosophical orientation toward technology, as demonstrated through theory development and research design choices [2]. New profits through innovation are encouraged by newer, more flexible organizational forms, and technical know-how flows between companies [3]. The techno-economic paradigm, which determines innovation in developed and developing countries, is radically transformed. Due to rapidly changing market conditions, national science-technology policies, and national innovation systems. Some developing countries like Türkiye try to replace their production infrastructure with cutting-edge innovation and whatever has strategic importance in production supremacy with national and local ones due to international trade wars. All government plans, programs, projects, and strategies are designed to mobilize this opportunity for all products and services of national companies. Flexibility, connectivity, and business collaboration are now based on IoT, artificial intelligence, and robotic process automation, facilitating research diversity and interdisciplinary approaches. It has penetrated micro levels and created sectoral synergy by developing firms, clusters, and regions through regional development agencies as in the current situation of Türkiye. Establishing fast, flexible, and easily scalable informal central systems developed at the micro-level with university-business-government cooperation and local dynamics gained priority in all sectors. The development of the relations between innovation and competitiveness within the framework of cluster and management models at the micro-level and the integration into the global network of hubs show that a new systemic mechanism is emerging in innovative production. For example, open innovation structures that integrate the ever-strengthening 'open source' trend to create a sharing economy between developers, in particular, come to the forefront. The sharing of production and

information services between the companies and especially the online communities involving consumers can affect innovation.

In general, the current knowledge of how the modern world system is established and operated by the existing international order is based on two separate realities: those who benefit from this system and the oppressed and tortured under the high cost of this system. Developing countries have a significant relationship between global financial games and capital movements and their exposure to external and internal impacts that some global/regional political-economic actors will resist. Competition among capitalists and international conflicts are endemic to the system. The more enlightened strata of the transnational elite want stronger global state apparatuses to cement the rule of the international capitalist class, bring a measure of regulation and governance, and stabilize the crisis-ridden system [4]. It is not overlooked that sometimes a military coup, sometimes a terrorist event, sometimes a war, occasionally a riot, rarely a projected pandemic like the Coronavirus, and political instability are staged by the hidden hands to put back or neutralize the countries.

The current global order is based on the dollar hegemony that steers and imposes open economic structures. Let us remember that Saddam Hussein's idea of selling Iraqi oil in a currency other than dollars is the USA's invasion of Iraq for the second time. The outbreak of the so-called Arab spring was also another plot. The countries with a closed economy with the preference for blocked systems eventually must open their doors to the worldwide order with their choices and the force of the international actors willingly or unwillingly. In this process, the countries that are open to the worldwide market but whose financial system is resistant are less affected by the speculations of international finance capital and the capital movements based on hit-and-run and proxy wars. In particular, the global powers prefer countries with high added value, high technology, and export-based growth model. These countries can stand high thanks to the high yields of the products they offer to the global market. Countries that can establish a robust production system based on innovation and R&D are more fortunate than developing countries with fragile governments, no matter how much oil they pump.

This study argues that apart from economic and political concerns, religion and culture also affect individual decisions and behaviors on the values and goals regarding their attitude towards innovation and related paradigms. One of the solutions is to reconcile with and recognize natural creations as a Divine art and exhibition and learn to live in harmony and peace with the paradigms of religion, faith, ethics, and culture that affect perceptions and attitudes towards innovative economies. We begin by introducing the research problem with literature knowledge; assessing the development of innovation ecosystems as per natural creation; underlining structural properties and components of a technological ecosystem; and revealing the relationship of innovation with religion, ethics, and culture.

2. Research problem and literature

The structure that triggers innovation is not simple but has political, geographical, economic, cultural, and historical determinants. It is so complex that we need some of the pertinent questions to be asked:

- *Which dirty games are played in open economies?*
- *How can emerging countries stand against these fluctuations?*
- *Can innovation change the current global capitalist order?*

Since it is impossible to stay out of the global order and take the necessary measures to eliminate the destructive and adverse effects of globalization and prevent the development of wild capitalism, it is a basic necessity to stay firm for a share-based innovative economy. Still, the most vital point of resistance is production. In chaos and storm where crypto coins are printed, non-counterclaimed assets are bought, and market actors buy expectations and demands. Technological innovation involves several scientific, technical, financial, and commercial activities. These include diversity in task assignments and the organizational relationships between technical and administrative personnel [5].

Today scientific and technologically innovative activity is not seen as an external factor in economic growth. The incentives made by financial institutions are partly effective in creating innovation but also may be distortive in fair competition and liberal economies. Innovation provides a competitive advantage and enhances national and international competition. Thus, it is the driving force behind the scientific and economic policies for economic growth and development. Information societies are considered the most advanced social stage in which land and capital have been replaced by human capital and innovative technological know-how. Therefore, while the quantity of production factors comes into prominence in the economic development of industrial societies, the quality of the production factors in the information societies has strategic importance, which is being greatly affected by innovation capability. As a result, the role of the knowledge economy and the economy of innovation as an essential factor in the economic development of countries is an undeniable fact. The fact that developing countries have begun to step back into the competition necessitates them to implement more active policies in this field.

Charles [6] drew attention to the transition from a heavy industry economy to a new technology-based economy. Shepherd [7] wrote about the New Economy. In a public opinion survey, 57% of the United States of America (USA) consumers stated that the American economy has transitioned to a new economy. However, there are still many differences between

countries with the same income, based on the study of Jalava and Pohjola [8]. They found that, on average, two-thirds of the improvement in labor productivity for the USA is due to ICT, and it is confirmed by [9], while Kallio and Mallat [10] emphasize that ICT expenditures strongly correlate with income level. Terms such as Internet Economics or E-Economy are insufficient to explain the whole transformation process and only describe a part of this economy [11]. Shao and Shu [12] measure growth in productivity using the total factor productivity (TFP) Index and find that each country's ICT industry exhibits a unique behavior. Sánchez *et al.* [13] confirm the impact of ICT on per capita income using data from 102 countries. Daveri and Mascotte [14] provided another study supporting this idea. Thus, the transition to the New Economy originating from the ICT revolution is supported by basic statistics. Within this study's scope, the New Economic can be briefly defined as follows: It is the adaptation of globalization and ICT to the production and trade processes of the old economy. The reason to use this definition is the assumption that productivity, inflation-unemployment dilemma, cyclical fluctuations, and changes in enterprises are the basis for the New Economy. Since it is an ongoing process, its mechanisms are not fully resolved, and its main characteristics are not understood. It is not easy to give the correct definition for the New Economic today [15]. Gokhberg and Kuznetsova [16] focused on discussions of a new post-crisis model of innovation policies in the context of institutional peculiarities of the national innovation system. Hausman and Johnston [17] drew on theoretical literature and contemporary media accounts, building the argument for a significant impact of innovations on the economy and its potential role in pulling the US economy out of the financial crisis. Lee *et al.* [18] identified four different types of open innovation models—crowdsourcing, science-based, and network—and explored the varying conditions of project expertise and complexity under which firms tend to adopt a particular type. Dahlke *et al.* [19] proposed a novel procedure to characterize large-scale innovative activities and employed a theoretical framework for identifying the pressing societal needs amidst crises. Breier *et al.* [20] explored the why and how this successful recovery attempts through BMI by conducting a multiple case study of six hospitality firms. Ardito *et al.* [21] revealed that technological exaptation, primarily if characterized by a longer adaptive distance, is a potential driving force of innovation to cope with COVID-19 in the short-term and other similar issues. Therefore, innovation in an economy directly affects economic competitiveness. Continuous innovation and inventing new products are also identified with capitalist consumption. While constant innovation is necessary, not wasting resources, not buying unnecessary products, and staying on the scale of necessity boundaries are vital for sustainability and religious obligations. Therefore, it is necessary to understand real innovation in the creation and its relationship with faith that affect human behavior and economic decisions. The success of innovation ecosystems is based on their ability to imitate natural innovation within the continuous and unique creation within different layers of wonder and miracles, as shown in Fig. 2.

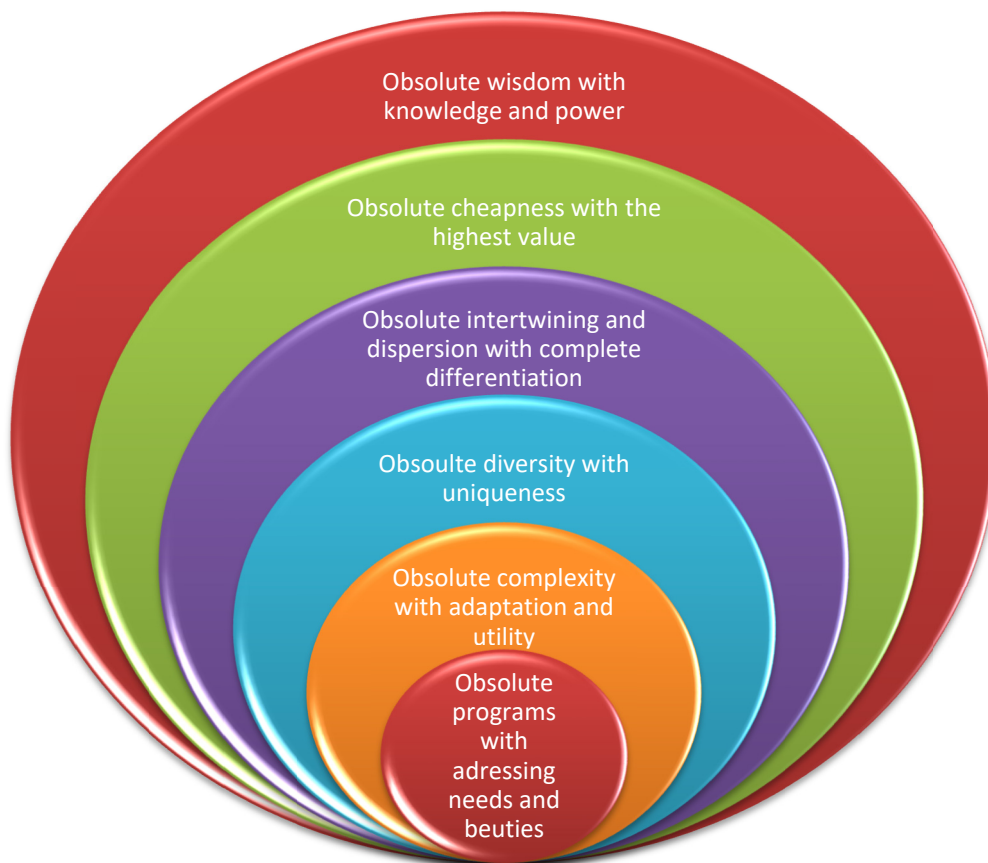

Figure 2. Natural innovation within the continuous and unique creation

The questions that stir our minds in this multidisciplinary study are:

- *Is there any difference in adapting innovative culture as per religions?*
- *How can we affiliate the innovation in the cosmos with the one in the business culture processes?*

3. Development of innovation ecosystems as per natural creation

Like in natural ecosystems, there are separate orders and equilibriums in every environment, such as agricultural, economic, political, sociological, spiritual, technological, etc. Moreover, the idea carries pitfalls, particularly its overemphasis on market forces and its flawed analogy with natural ecosystems [22]. Natural equilibrium in the ecosystem is called "*ecosystem balance*" and when the natural balance deteriorates, the ecosystem balance is also disturbed, and ecological problems arise everywhere. The important thing for a government is not to spoil the systems and try to provide a decent environment and opportunity for each determinant with its required proportion. In the celestial revelations, many verses order, "*do not spoil the order and balance.*" These glittering beauties in natural creations are precise shreds of evidence of God's beautiful names and attributes, such as His omnipotence, omnipresence, omniscience, most merciful, and most compassionate aspects. The scientific discoveries are still not enough to understand the dynamics of perfect balance and miraculous order from atomic, chemical, and biological to the cosmological levels. The human mind still cannot comprehend the elevated universal order and how optimal the designs are reorganized on a continuous and intertwined structure.

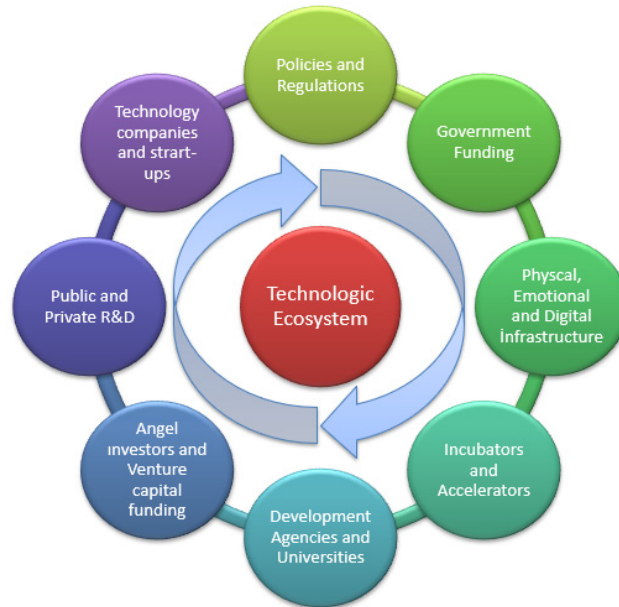
The most influential living being, which disrupts the balance of ecosystems, is undoubtedly the human being. As the human population and activities increase, the ecosystem and natural balance deteriorate. The over-proliferation of bird species in the agricultural region adversely affects grain production. Again, the excessive reduction of bird species leads to the growth of harmful insects feeding birds. However, in all these developments, the contribution of human beings is enormous. Starting from the home economy, the wasting, which manifests itself in all areas such as production-consumption, industry, and technology, gives the feeling that humanity competes to consume and destroy resources. With the impositions based on the consumption economy, artificial needs are set, and natural resources are consumed inefficiently. The natural balance is disrupted through excessive waste and rough consumption, and air and water are polluted. Apart from these, the essential product is denying Divine qualities and objections against the celestial orders and the wisdom embedded within the perfect balance. Destruction threatens the future of humanity as a destructive disease in every aspect of ecological, economic, and social life.

In addition, all living things are threatened by polluted wastes generated due to the consumption of energy and other necessities. The source of this distress lies in various wastes. According to some scientists, since the ties between humans and the natural environment have been cut categorically, it can be one of the main reasons for all the crises that happened to humanity as Divine retribution. On the other hand, ecopsychology has emerged as a new branch of science seeking solutions. A discipline that will help us connect with other things created and help us lead to a new reality. This issue needs to be evaluated from a psychological and spiritual perspective. People's destructive consumption activities and environmental habits include reasons beyond ambition. They go shopping to relax, wasting resources. The only solution is to reconcile with nature, re-recognize nature, and learn to live in harmony and peace with it.

In the enthusiasm for scientific and technical power development, modern man has established a production system that pollutes nature and a society that cripples humanitarian values. This is one of the biggest dilemmas in today's world. With the continuous increase in wealth, the illusion that everything can be all right and everything can be overcome with technology has dominated the people of our age. With this error, the development of production and accumulation of wealth has become the supreme goal of the contemporary world. However, humanity should consume in proportion to their needs. Apart from natural ecosystems, there are also digital ecosystems, socio-technical systems inspired by natural ecosystems, self-regulation, scalability, and sustainability. In this part, we have examined the digital ecosystem, digital ecosystem applications, and the keys to a flourishing digital ecosystem. Here are the questions that stir our minds:

- *Is it possible for the technological ecosystem to be wholly separated from nations' social, historical, and environmental infrastructure?*
- *What is the most critical determinant in building a competitive and sustainable ecosystem?*

The technological ecosystem has to have sufficient technical skills to produce high technology end products. It is a dynamic community that responds to human capital requirements. The products and technologies in the technological ecosystem have a hierarchical structure (see Fig. 3). They have assumed different roles due to which innovation in technological development can take place within the system. The impact of external environmental factors is also essential in this development. These factors are mainly caused by social and state-based, economic, and technical aspects.

Figure 3. Essential elements of a technological ecosystem

Technologies have three significant roles in an ecosystem: components, products, applications, and support and infrastructure. It is essential to see how these three interrelated components work in harmony, how products and applications emerge in the competitive ecosystem, and how structural properties and infrastructures must be established. The part refers to elements in a more complex top technology. For example, if PCs are leading technology, RAM chips, microprocessors, hard disk drives, etc., used on these PCs can be used.

4. Structural properties and components of a technological ecosystem

There are different emergent and engineered processes to design and manage ecosystem architecture and influence endogenous and exogenous structural properties [23]. The European Commission financed the first wave of research on Digital Business Ecosystems under the European Sixth Framework Program (FP6) and Horizon 2020. All the first wave projects have focused on new models and technologies for developing the Digital Business Ecosystem in Europe. It is based on the knowledge that structural and technological changes are interrelated. It is possible to see that the difference in the product profile and the production base is based on drastic improvements in several generic characters. In practice, the technologies behind the innovations in different product segments or different products are often either directly or indirectly related to these new generic technologies themselves and their derivatives.

Significant data-driven digital ecosystems can bring value to all companies and organizations. Specifically, it is only possible to estimate customer behavior accurately and instantly determine actual needs. Suppose the big data coming from many sources are collected and analyzed according to innovational requirements. In that case, every nation should begin its journey to establish its digital ecosystems and establish data analytics and artificial intelligence platforms, which continue the innovation ecosystem. Otherwise, they have to depend on others not only on the products and services but also on the know-how and technological advancement. Here are the questions that stir our minds:

- *What are the main elements of building blocks of a digital ecosystem?*
- *Can a digital ecosystem provide sustainability without emotional, religious/moral, and cultural elements?*

For technological structure and essential elements of ecosystems (see Fig. 4), we need to consider structural innovation. Structural innovations result from the change in innovation resulting from one component of the existing product or process to all other functions and components. It is possible to realize structural innovation by changing existing systems by affecting different parts. One of the features of structural innovation is that the invention resulting from existing product designs in a new structure needs to be realized well. Therefore, it is essential to strengthening the interaction between the components. So, it can be considered that there is not much difference from incremental innovation. The internal dynamics and structures of technological ecosystems, it is significant for the success of new ecosystems. The essential characteristics of developing countries show that government should support:

- a well-educated young population,
- reinforcement of the entrepreneurial culture and spirit and
- acceleration of the digital infrastructure, including 5G Internet.

Figure 4. Basic structural requirements of a technological ecosystem

4.1. National product and automated applications

The power balances are based on production, consumption, and efficiency. The more efficient are the production processes, the more solid the economy's foundation. In that case, the foreign dependency is decreased in agriculture, commerce, industry, and energy, increasing the country's welfare level and thus providing an independent economic status. At the same time, the most crucial share in periods of economic growth is directly related to the increases in total production. This reveals the support provided by the technological production power to the economy [24].

It is essential to coordinate and produce the correct number of technological productions at the right time. This is among the second most significant reasons for automation systems in factories and businesses. At the same time, automation systems in manufacturing make this very easy and cost-effective. At the same time, less workforce and more product equations can be provided by technological automation in the production lines. Working in a fast and coordinated manner with robotic processes enables the production companies to carry out their business worldwide and satisfy the customers' needs or the company in the market area. Automation under Industry 4.0 standards is one of the indispensable requirements, especially in production, in terms of automation systems that can be monitored regularly. The role of automated production defines technologies that use components to fulfill a specific group function or to meet a particular group requirement [25].

4.2. Support and infrastructure role

Infrastructure investment and innovation are critical drivers of economic growth and development. Likewise, the growth of new industries and information and communication technologies is also essential for the maturity of the technological ecosystem. As an economy advances to the global technological frontier and narrows the technological gap, an innovation-based growth strategy that focuses on investments in R&D and technology creation offers the most significant potential for economic growth [26].

Technological progress is the key to finding permanent solutions to problems, such as beating unemployment and improving energy efficiency with sustainability. In addition to providing equal access to data, information, and knowledge, it is critical to address digital inequality/divide in innovation and entrepreneurship development. All three roles are indispensable for technological ecosystems. In a technological ecosystem, technologies can influence systems and structures with the same or other two functions. For example, when a high technology component is developed and a brand-new version is released, it can whip up innovation in products, support, and infrastructure technologies. This effect applies to all three roles. For example, the development of touch screens and high-capacity micro hard disk drives has led to smartphones and tablet PC products. Again, the introduction of digital cameras, a final product, led to the purchase of photo printers. Therefore, while companies in a technological ecosystem make a technological investment, or when attempting to develop products, they have to consider the dynamic internal relationships in the ecosystem. Various ecosystems can intersect, as the same technologies can be found in different ecosystems. These intersections should also be considered in investment decisions.

4.3. Commitment and devotion to entrepreneurship

Expectancy theory and goal-setting theory serve as conceptual frameworks to examine factors associated with nascent entrepreneurs' goal commitment or the extent to which budding entrepreneurs exhibit positive attitudes toward devoting substantial energy to their start-up activities. Nascent entrepreneurs' goal commitment may be influenced by personal and environmental factors that reflect the feasibility and desirability of attaining the goal of establishing a business [27].

A strict hierarchy still manages many large companies. Communication between departments is mostly inefficient, and teams are usually not congruent in collaboration. Increasing bureaucracy slows down the innovation level of organizations. In this way, companies have to make decisions based on the people's interests, such as their culture, religion, faith, and personal motivations, to align personal values with organizational objectives.

Indeed, the most valuable capital owned is talent and leadership capital promoted with teams and groups of the same vision. Many organizations refrain from engaging in entrepreneurial activities of staff and see this as a waste of time and wasting resources. Companies' employees need to understand that they can also contribute and improve by joining them. This ensures internal growth, talent development, competency management, team building, and an integrated culture into the corporate structure.

It is pretty natural to approach it with suspicion when trying something new. Companies can have anxiety about this as well as many other issues. They also take less risk because they have to protect their reputation. However, these difficulties can be overcome with strategic planning and applications based on triggering innovative culture and collaborative behaviors.

The idea of innovation is the cornerstone of corporate entrepreneurship. When it comes to national or local dynamics, the same structure can be applied against global competition and hegemony of the power. It can also mean redefining the business concept, renewing the organization, introducing innovation in new business initiatives, and the range of organizations.

Every person has their dreams, and some attempt to realize them. If the care, effort, sincerity, and determination required for this purpose are shown, success and happiness are achieved. If somebody is in the middle of the road, he is afraid that he will not overcome it and get out of it but will not be successful if he loses his power, motivation, and commitment. Determined people mature through hardships and difficulties, learn lessons from their experiences, and manage to stand upright in all circumstances requiring effort, struggle, determination, and perseverance.

It is a reality that the phenomenon of religion and culture may affect individual behavior due to its impact on the values of individuals. Accordingly, it is reasonable that the phenomenon of religion and culture may influence the entrepreneurial behavior of the individual within the framework of planned behavior theory. Planned behavior theory suggests that the expectations of individuals shape the cognitive process based on their intentions and behaviors. It will shape the intent and behavior of the individual with the motivation of acceptance with the effect of dominant factors that form the perceptions and inclinations of individuals.

Educated, equipped, hardworking people with scientific facts and moral virtues are the insurance of developing and promoting an organization or country. Working the job best is an indicator of a love of growth. The one who loves his organization, homeland, government, and humanity in the broader sense is the one who does his job the most beautifully. Working, producing, draining sweat, as one and together; spending overtime for the development of is a kind of worship according to the sayings of the Prophets. Accordingly, the organizations and leaders should address their environment's predominant culture and faith.

Organizations, governments, and countries can continue their existence with hardworking and competent people. Everyone should learn the subtleties of their work and add positive values, and cement and brick should be indivisible integrity and solidarity. The vision and mission are given in the celestial orders like "*All believers are brothers,*" "*good ones are the ones that provide value to humanity,*" and "*The love of homeland is a part of belief,*" which cling to micro and macro societies together, working for the survival of homeland and the habitat and pointing to the importance of human development with psychological and emotional aspects.

4.4. Relationship of innovation with religion, ethics, and culture

In the ancient times of humanity, it is impossible to discuss the conflict between religion and science in Indian, Chinese, Egyptian, and Jewish societies. Science and thought were rooted in mythology and religion in the communities. Elements that can be called scientific have not been evaluated separately from religion and mythology. Because at that time, there was no information about the universe at a level to create a paradigm. Critical thinking has not yet been awakened as a natural consequence of this situation [28]. The ancient-Greek era was when nature and phenomena started to be investigated with rational and critical thought. In this period, the idea that there is a particular order, purpose, and wisdom in the universe and efforts to prove the existence of a universal principle or power that regulates this has reached severe dimensions [29]. Even so, at that time, religion was not struggling with science as we understand it today, with all the positive sciences that humanity has acquired. It is known that the most criticized period in terms of the mutual stances and relations of religion and science was the Western Middle Ages. This period, which was limited to approximately fifteen centuries, was very barren in terms of experimental sciences and free-thinking [30]. The cultural structure is closely related to that era's understanding of religion. Medieval culture in the West could not establish a balance between the world and the hereafter (Matta 6/25-31). The Christian authorities wanted to dominate the whole of life.

However, philosophy and intellectual life were allowed to the extent that they supported religious creeds. During the Middle Ages, education was confined to the direct raising of the spiritual progeny of ecclesiastical priests and hermits

attached to the church schools. The method in science was in the form of fruitless comparisons and academic arguments. For this reason, while reading and writing were not given importance, listening and memorization were encouraged [31]. At that time, the sciences related to the world were regarded as equal to idolatry. Many dogmatic beliefs have been established, mainly dogmas such as the original crime, the idea that one will get rid of the actual crime if one identifies with Jesus, and the belief in the trinity. For example, the Church is considered the representative of Jesus. Those who represented the Church by denouncing Jesus as God thought themselves to be faultless representatives of the almighty God on earth. As a result of these developments, it was believed that many of the people representing the Church were saints and could change the laws of nature. Efforts toward experimentation and observation were constantly blocked. It has been argued that every reason can only be learned from the church fathers because of deviating from the true faith. The thought that the human body is the temple of Ruhu'l-Qudus and therefore cannot be dissected has also caused the science of medicine to decline. All these thoughts and beliefs have irresistibly hindered an active view of science, which is not content with just watching nature, and the theory and effort of man to achieve what is not in nature [30].

Like technological developments, developments in religious understanding have also been a part of people's lives. Like many things, religion has become individualized, and per living in the age of wonders, ordinary people have had the opportunity to reach the heights of understanding the truths of religion and faith through careful observation and reasoning in the light of the Risale-i Nur. While it describes the luminous truths of the Qur'an through reasoning and representations, the invisible light behind the visible face of every being and event shows the hand of power, wisdom, and mercy to the mind's eye. It builds strong bridges between the visible and invisible realms and turns the realm of martyrdom into the screens of the realm of the unseen. Science makes a ladder to faith since the signs of Divine unity and perfections are to be discovered by innovative technology day by day serving as a luminous bridge that connects directly to the sun of the Qur'an for the people of our age who have been exposed to the plague of materialism, whose minds and hearts are confused, and whose time is so limited [32].

This change in the philosophy of knowledge quickly led to the discovery of God's laws operating in nature. The discovery of laws operating in nature paved the way for technological inventions and discoveries. Most of the colonized regions are Muslim geographies. To maintain their dominance in the colonial areas for a long time, the Westerners made and implemented various plans to destroy the moral and spiritual values of the Muslims. They were putting international institutions in a position to protect the interests of industrialized, rich countries, resulting in injustice in income distribution. So, the rich add more wealth to their wealth with each passing day, the poor are getting poorer, millions of people are living in horrible conditions in some African and Far Eastern countries, and even some of them are starving. It is impossible to have a science-religion distinction in an intact religion like Islam based on accurate and unchanged revelation. Even if one of these three fields is neglected, it will not be possible to reach the expected result from the sciences. Movements targeting irreligion began in XVII. and XIX. They tried to establish their systems with the data of the positivist sciences in the 19th century. This period is not a period in which scientific laws are discovered but the period in which theories are put forward in every field. Of course, today's scientific data also has shortcomings. This rapid development in sciences will reveal the deficiencies of the data of today's sciences after a while. Nevertheless, it is a fact that rapidly developing sciences support the belief of tawhid [34].

Bigotry is seen as a measure of religiosity in many places. There were even times when ignorance and bigotry were associated with righteousness. However, Islam is not bigotry and is incompatible with ignorance. Likewise, bigotry and prejudice have often been presented under the guise of "science" in positive science. Still, they are—like the prejudice that everything that happens by itself is a scientific reality. Nevertheless, science should not be bigotry or as a toll for justification of subjective reasoning of ostensive scientific arguments. Such errors are noticed and corrected over time based on reason and an inquiring scientific approach donned with wisdom of revelation. Similarly, the way to reveal the essence of religion by purifying it of many bigotries and prejudices that have become a part of it over time, and to reach the high position it deserves in the modern world, is to open the door of questioning to the end, based on reason and evidence. Furthermore, with wrong understanding and immorality, we could not fulfill the right of true Faith and the respect it deserves. After all, he hated us and covered himself with clouds of delusions and dreams. The source of religion is not the only reason. However, a correct faith does not contradict proper reason and sound science. Because the source of all three is one, and there is no contradiction. Therefore, as in science and technology, the door of reasoning and critical point of view should be wide open in religion.

Throughout history, religions have foreseen trade and living as required by their faith, and economic life has been affected accordingly. For example, a business that makes and sells dairy products according to Judaism cannot sell meat products, while according to Hinduism, the sale of beef is strictly prohibited. While in some religions there is no trade on holidays or important days, in Islam, trade can be made even during the pilgrimage period and it is ordered that 2.5% of the wealth of the rich should be shared with the poor in any case. The global financial crises experienced in the last 10 years have directed western countries to Muslim countries rich in Petro-dollars, and many institutions, including the Vatican, are looking for ways out of the financial crisis by examining Islamic Finance and Islamic economy models [37].

5. Conclusions

In an era of digital economies, new concepts and trends arise in today's business world faster than before [33]. The globalization process, which started in the 1980s and deepened momentum, became multidimensional over time, caused many problems, and provided meaningful opportunities for countries in terms of growth and development. With globalization, while the competition between countries is increasing, on the other hand, governments are trying to achieve sustainable and sufficient development targets with guidance of international organizations such as UN and World Bank. As a result of the strong growth performance of some developing countries in recent years, many the per capita income has approached the levels of developed countries. A significant part of the developing countries could not show this growth performance. The fact that the annual growth rate does not increase sufficiently in these countries and even declines in some periods is significant. The accessible growth resources of these countries based on the labor and raw material cost advantage lose their "*comparative advantage*" over time [35]. Developed countries generally have a production network that creates high added value with the knowledge-based production process, increasing their export rates and making their growth rates sustainable and sufficient. The importance and value of knowledge are increasing day by day. Innovation and making a difference are becoming one of the most critical competitive elements.

Türkiye is in a new technological transformation stage with a weak national innovation system between solid value chains and financial support. Since the 2000s, R&D activities have come to the front to create awareness about R&D and high-tech innovation fiction in Türkiye. This policy fiction, which aims to increase absolute numbers, can be considered a correct move from the beginning. Such a fiction and technology development policy would produce high value-added products and processes. Türkiye applied science and technology policies based on monetary support to development projects. This process, which started with the establishment of technoparks in the 2000s, continued with Regional Development Agencies in 2006 and Technology Transfer Offices (TTO) after 2011, with accelerators, entrepreneurship centers, and financial support programs speeding the initiatives. As a result, the number of techno-parks, development agencies, TTOs, hatchers, and accelerators and the number of firms and entrepreneurs benefiting from these interfaces increased exponentially. While an environment in which the numbers of projects, patents, and R&D personnel rise rapidly within the framework of policies focused on quantity. This is only the scale, whereas the main problem is how we did with this scale, i.e., the quality and capability of the innovation ecosystem. For the size of the R&D activities in Türkiye, we look at the value that indicates the scale, in other words. Türkiye's total R&D expenditure of around 5 billion euros in 2017, 8 billion euros in 2018, and 10 billion in 2019. In the list of the 2500 companies that make the most R&D investments, there are only 2 Turkish companies in the first 1000; there are only 6 Turkish companies in the list. In the last 15 years, technology development zones, development agencies, technoparks, project bazaars, technology transfer offices (TTO) and accelerators, and start-up firms focused on the intended application of creating interfaces and commercialization components may provide excellent results. Quantitative or qualitative analysis of the impact of policies implemented in Türkiye is minimal. However, the only way to know if policy tools increase their R&D and innovation activities and expenditures is to conduct an impact analysis of the programs and projects. As a result, an economic structure has emerged in which fixed capital investments in the construction sector are three times more than fixed capital investments. Technology policy is shifting to a mission-oriented approach, where the effectiveness of the state is increasing, more than a regulatory role for the state. Government-backed organizations such as Havelsan, Aselsan, Roketsan, TUBITAK, and TAI are institutions and agencies forcing and pulling the industries to produce national and local innovative products. In addition, science, technology, industry, and innovation policy are experiencing a cycle in every technological paradigm. Türkiye is currently designing innovation policies that apply microprocessor technology to virtually any field. However, the competitiveness and quality are still far behind the developing markets. We will see the increasing importance of science and industrial policies at the new technological paradigm threshold [36].

On the other hand, developing countries mainly produced low-value-added products and could not change their production structures. This situation has caused the growth rates of developing countries to be unstable and insufficient. Investments in innovation systems are an approach that has come to the fore as a current and effective tool in pursuing the economic welfare of various spatial units such as countries and regions in today's information and technology age. In line with such a requirement, it is essential to accurately monitor and measure many economic, human, spiritual, and structural factors operating in the system and their interactions.

The necessity of the two days being unequal and the constant variation of prayer times and holidays show that innovation is a necessity in life. If there is no innovation in life, that is, if we do not take innovative breakthroughs, life becomes dull, undeveloped repetitions become boring, people gradually lose their excitement and eventually become lazy. Therefore, since he will be captive to the status quo and the comfort zone, the days following each other will be equal, and the next days that should have been advanced will even fall behind the previous days. Let's listen to our Prophet Mohammed's Hadiths right here: "*He who has two days equal has been deceived.*" [38] he ordered. In the light of the explanations, isn't our Prophet directing us to innovation with these hadiths? Innovation is one way of being the strength and facilitator we are committed to. We humans were created to worship our Lord by obeying His commands and prohibitions, and we are commanded to worship until death comes. Since the orders of our Lord surround our whole lives, we have to be strong to do our duty of worship properly and to be able to provide real benefit to other humans, societies and all creatures if

possible. Trying to be stronger in order to serve more in accordance with the natural laws created by Allah is to gain the love of our Lord. Our Prophet again says: "A believer who is strong by clinging to causes is better and more beloved in the sight of Allah than a believer who becomes weak because he does not cling to causes." [39]. Being strong and stronger physically, scientifically, financially and aesthetically requires turning to the beneficial as our Prophet said. Facilitation, which attracts God's help, also necessitates strength. The main thing in Islam is that people are self-sufficient and not be in debt unnecessarily. Our Prophet forbade "being a burden to people" just like following selfish desires, and declared "Whoever relieves a Muslim of a burden from the burdens of the world, Allah will relieve him of a burden from the burdens on the Day of Judgement. And whoever helps ease a difficulty in the world, Allah will grant him ease from a difficulty in the world and in the Hereafter" [40]. Since societies consist of individuals, societies must also be self-sufficient, and Muslims in particular, on the other hand, have to stand out by providing more benefits to people and nature. For this, innovative breakthroughs are needed, and innovation is now a vital requirement for helping poor, disabled and disadvantaged ones.

The innovation culture should be adorned with the consciousness of not only scientific but also harmony with the existing order in the universe, the opportunity to recognize God's attributes, the ability to develop and obtain useful inventions for humanity continuously, and the awareness of providing added value not only to itself but to the whole society from these processes. In this context, it can be said that with good true faith, more sustainable economic added values can be obtained by avoiding wasteful and harmful practices and projects. Faith sees this world and its inhabitants are all creature of God and their rights should be respected by the delegates that is the humans not wasting and abusing resources but sticking the wisdom given by revelation in terms of proper usage and utilisation. Therefore, the material and spiritual dimensions should be considered in the programs and projects implemented for innovation. Otherwise, in a world in which approximately 160.000 people are passing away in each day, materialism will continue to capture people's souls and devoid them of real happiness in this world and hereafter. It can be said that an approach that balances the material and moral elements has been getting stronger in recent years in Türkiye.

6. Author contribution statement

The scope, content arrangement and editing parts of the article were done by Ahmet Efe.

7. Ethics committee approval and conflict of interest statement

This study does not need ethics committee approval and author declared that this article has no conflict of interest.

8. References

- [1] Roost F, Jeckel E. "Post-Fordist Production and Urban Industrial Land Use Patterns". *Urban Planning*, 6(3), 321–333, 2021.
- [2] Landers RN, Marin S. "Theory and Technology in Organizational Psychology: A Review of Technology Integration Paradigms and Their Effects on the Validity of Theory". *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 8(1), 235-258, 2021.
- [3] Cantwell J, Santangelo G. "Capitalism, profits, and innovation in the new techno-economic paradigm". *Journal of Evolutionary Economics*, 10, 131–157, 2000.
- [4] Robinson WI. "Debate on the New Global Capitalism: Transnational Capitalist Class, Transnational State Apparatuses, and Global Crisis". *International Critical Thought*, 7(2), 171-189, 2017.
- [5] Utterback JM. "The Process of Technological Innovation Within the Firm". *Academy of Management Journal*, 14(1), 75-88. <https://doi.org/10.5465/254712>.
- [6] Charles A. Time "The New Economy". *Time Dergisi*, 1983, <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,926013,00.html> (15.06.2021).
- [7] Shepherd BS. *Businessweek* "The New Economy: What it Really Means". <http://www.businessweek.com/1997/46/b3553084.htm> (15.06.2021).
- [8] Jalava J, Pohjola M. "Economic Growth in the New Economy: Evidence from Advanced Economies". *Information Economics and Policy*, 14(2), 189–210, 2002.
- [9] Koski H, Rouvinen P, Ylä-Anttila P. "ICT Clusters in Europe: The Great Central Banana and the Small Nordic Potato". *Information Economics and Policy*, 14(2), 145–165, 2002.
- [10] Kallio J, Mallat N. Ministry of Transport and Communications. "Trust in the New Economy – The Case of Finnish Banks". <http://www.lvm.fi/files/1704.pdf> (01.07.2013).
- [11] Tapscott D. *The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence*, New York, McGraw-Hill, 1997.
- [12] Shao BB, Shu WS. "Productivity Breakdown of the Information and Computing Technology Industries Across Countries". *Journal of the Operational Research Society*, 55(1), 23–33, 2004.
- [13] Myro RL, Vega J, Álvarez E. "Information Technologies and Economic Growth: Do the Physical Measures Tell Us Something?" Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1719067> (15.06.2021).
- [14] Daveri F, Mascotto A. "The IT Revolution across the United States". *Review of Income and Wealth*, 52(4), 569–602, 2006.

- [15] Kiracı A. “Yeni Ekonomide Yenilikçi Ürünler, Mahkumlar İkilemi ve Firmalar için Artan Bir Maliyet Bileşeni”. *İktisadi Yenilik Dergisi*, 1(1), 27-38, 2016.
- [16] Gokhberg L, Kuznetsova T. “S&T and Innovation in Russia: Key Challenges of the Post-Crisis Period”. *Journal of East-West Business*, 17(2-3), 73-89, 2011.
- [17] Hausman A, Johnston WJ. “The role of innovation in driving the economy: Lessons from the global financial crisis”. *Journal of Business Research*, 67(1), 2720-2726, 2014.
- [18] Lee Y, Fong E, Barney JB, Hawk A. “Why Do Experts Solve Complex Problems Using Open Innovation? Evidence from the US Pharmaceutical Industry”. *California Management Review*, 62(1), 144–166, 2019.
- [19] Dahlke J, Bogner K, Becker M, Schlaile MP, Pyka A, Ebersberger B. “Crisis-driven innovation and fundamental human needs: A typological framework of rapid-response COVID-19 innovations”. *Technological Forecasting and Social Change*, 169, 120799, 2021.
- [20] Breier M, Kallmuenzer A, Clauss T, Gast J, Kraus S, Tiberius V. “The role of business model innovation in the hospitality industry during the COVID-19 crisis”. *International Journal of Hospitality Management*, 92, 102723, 2021.
- [21] Ardito L, Coccia M, Messeni Petruzzelli A. “Technological exaptation and crisis management: Evidence from COVID-19 outbreaks”. *R&D Management*, 51(4), 381-392, 2021.
- [22] Oh DS, Phillips F, Park S, Lee E. “Innovation ecosystems: A critical examination”. *Technovation*, 54, 1-6, 2016.
- [23] Jarvi K. Ecosystem Architecture Design: Endogenous And Exogenous Structural Properties. PhD Dissertation, Acta Universitatis Lappeenrantaensis 511, 2013.
- [24] Bingham RD. “Innovation, Bureaucracy, and Public Policy: a Study of Innovation Adoption By Local Government”. *Western Political Quarterly*, 31(2), 178–205, 1978.
- [25] Ercan T, Kutay M. *Training professional smart city workforces through a partnership with technology firms*, Editor(s): John R.Vacca, Smart Cities Policies and Financing, 181-196, Elsevier, 2022.
- [26] Koh WTH. “Singapore's transition to innovation-based economic growth: infrastructure, institutions and government's role”. *R&D Management*, 36(2), 143-160, 2006.
- [27] De Clercq D, Menzies TV, Diochon M, Gasse Y. “Explaining Nascent Entrepreneurs' Goal Commitment: An Exploratory Study”. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 22(2), 123-139, 2009.
- [28] Boutroux E. *Çağdaş Felsefede İlim ve Din*. Çeviri: Katipoğlu H. İstanbul, Türkiye, M.E.Yayımları, 1997.
- [29] Erişirgil ME. *Muasır Filozoflara Göre İlim ve Din*. İstanbul, Türkiye, D.F.İ.F.Y., sy. I, 1925.
- [30] Taylan N. *İlim-Din sahaları İlişkileri Sınırları*. İstanbul, Türkiye, Çağrı Yayınları, 1979.
- [31] Adivar A. *Tarih Boyuca İlim ve Din*. 2. baskı. İstanbul, Türkiye, Remzi Kitabevi, 96-101, 1969.
- [32] Nursi BS. *The Words*, İstanbul, Türkiye, Sözlere Neşriyat, 1960.
- [33] Hacıoğlu V. “Innovative Entrepreneurship and Development of Service Industry: A Macroeconomic Perspective”. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 69-75, 2021.
- [34] Çakır C. “Küresel Kriz ve Said Nursi'nin İktisat Görüşü – II”. *Köprü Dergisi*, 207, <http://www.koprudergisi.com.tr/?dergi=107&yazi=cevre-ve-iktisat> (01.03.2022).
- [35] Yıldız A. “Orta Gelir Tuzağı ve Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 155-170, 2015.
- [36] Akçomak S. “Türkiye'nin bilim, teknoloji ve yenilik politikası neleri başaramadı?” <https://sarkac.org/2018/07/bilim-teknoloji-ve-yenilik/> (27.02.2022).
- [37] Akın Ü, Emir M. “İslami Girişimcilik”. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 277-289, 2016.
- [38] Cheema WA. “Hadith: He whose two days are equal, is a loser” By Waqar Akbar Cheema In Hadith Research July 1, 2017.
- [39] Jami` at-Tirmidhi, The Book of Destiny, Chapter 8: Belief In The Divine Decree And Submission To It, Sahih Muslim 2664, Book 46, Hadith 52, www.sunnah.com (27.06.2022).
- [40] Jami` at-Tirmidhi, Chapters on Righteousness And Maintaining Good Relations With Relatives, Chapter 19: What Has Been Related About Covering(The Faults) Of The Muslims, www.sunnah.com (27.06.2022).

Kullanıcı deneyimini anlamada kolaj yöntemi: reklamcılık ve organizasyondaki uygulaması

The collage method's in understanding user experience: its application in advertising and organization

Mustafa Şeref AKIN^{1*}

¹ İktisat, İBBF, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, Türkiye.

mustafa.akin@erzincan.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 08.01.2022

Bölüm/Section: Sosyal Bilimler/İktisat

Kabul Tarihi/Accepted: 28.02.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

Özet

Bu makalede iş idaresinde ve sosyal bilimlerde birçok alandaki katılımcıların iç görüşlerini ortaya çıkarabilecek kolaj metodu uygulamaları ele alınmaktadır. Kolaj süreci teorik ve pratik olarak gösterilmiştir. Katılımcının duyguları ve düşünceleri kendi seçtiği resimler, imgeler ve metaforlar üzerinden içten dışa projekte edilmektedir. Kolaj çalışmasında ürünün kendisi kullanılmaz ama üzerindeki yansımaları işaret eden bir nesne, hatıra, ilham, renk, ikon olabilmektedir. İki örnek çalışma gerçekleştirilmiştir. İlkinde, bir global reklam şirketinin su için gerçekleştirilen reklam çalışmasının ardındaki kolaj analizi tanıtılmaktadır. İkincisi, işletmelerde vizyonun belirlenmesini hedefleyen kolaj atölye uygulaması gösterilmektedir. Yapılan çalışmada kullanıcıların beş ana kavramla suya yaklaşımları gözlemlenmektedir; kaynak, kaos, dengeleyici, yolculuk, temas. İşletmelerde organizasyonlarda sorunların ortaya çıkartılması ve vizyon çalışmalarında verimli ve verimsiz çalışma ortamları Zaltman'ın metafor tekniği analiziyle gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Projeksiyon, kolaj metodu, kolaj atölye uygulamaları, su, vizyon, Zaltman.

Abstract

In this article, the collage method applications, which can reveal the insights of the participants in many fields of business administration and social sciences, are demonstrated. The collage process is shown theoretically and practically. The participant's feelings and thoughts are projected from the inside out through the pictures, images and metaphors that he/she chooses. The product itself is not used, but it can be an object, memory, inspiration, color, icon that point its reflection on it. Two case studies were carried out. First, the collage research behind the advertising work of the global advertising company for a water company is introduced. Second, the collage workshop application, which aims to determine the vision in businesses, is shown. In the study, it is observed that the users approach to water with five main concepts: Source, chaos, balancer, journey, contact. Efficient and inefficient working environments are shown in the revealing of the problems in the organizations through Zaltman metaphor technique in the enterprises and in the vision studies.

Keywords: Projection, collage method, collage workshop application, water, vision, Zaltman.

1. Giriş

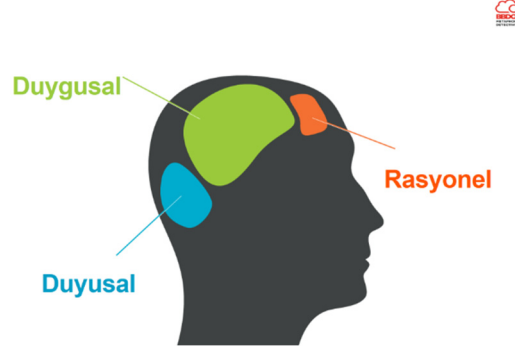
Bu makale de kullanıcı deneyimi araştırmalarından kolaj metodu incelenmektedir [1]. Kolaj süreci teorik ve pratik açılarından açıklanmaktadır. İki örnek çalışma gösterilmektedir. Birincisi, global reklam şirketinin bir su şirketi için gerçekleştirilen reklam çalışmasının ardındaki kolaj araştırması tanıtılmaktadır. İkincisi, işletmelerde vizyonun belirlenmesini hedefleyen kolaj atölye uygulaması gösterilmektedir.

Kolaj metodu bir projektif teknik olarak, kişinin iç dünyasındaki duyguyu edinmek için kullanılan araçtır [2], [3]. Kişiye dolaylı yollardan uyarılar verilerek, ondan bu uyarılara anlam vermesi, bir düzene koyması, anlatması, duygu ve

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Mustafa Şeref AKIN

¹ orcid.org/0000-0002-1850-9118

düşüncelerini yansıtmaları istenmektedir (Şekil 1) [4]. Bu açıdan kullanıcının doğal ortamının dışında katılımcı olarak bir faaliyetin gerçekleştirilmesi talep edilmektedir.

Şekil 1. Beynin üç kategorisi: inmeye çalışılan duygusal alan [5]

Projeksiyon; bireyin içsel duygularının dış dünyaya yansımasıdır. Projektif tekniklerde dolaylı yollardan karşımızdakinin aklından geçenler öğrenilmektedir. Bu sayede katılımcının doğrudan cevap veremeyeceği bir konuda iletişim engelleri ortadan kaldırılmaktadır [6]. Bu metot yardımıyla katılımcılar bilinçaltındaki resimlere yansıtmaktadır.

Projeksiyon çocuk psikolojisinde geliştirilmiş bir sistemdir (Şekil 2). Çocuklara resim yaptırılarak, iç dünyalarını yansıtmaları için fırsat verilmektedir [4]. Resimler özellikle, aile bireyleri arasındaki duygusal ilişkileri ve etkileşimi göstermekte ve aile dinamiklerini açıklayıcı ipuçlarını vermekteler (Şekil 2) [7]. Projeksiyon çalışmalarında ağaç, bisiklet, gibi toplam 36 tane sembol, bisiklete binmek, yüzmek gibi 87 hareket belirlenmiştir [8]. Aile resimleri sayısal verilere dönüştürülmeye çalışılmış, analizler ve değerlendirmeler bu verilerden elde edilen sonuçlara göre yapılmıştır. Ancak çocukların resimlerinde kullandıkları sembollere göre genelleme yapmak hatalı olur. Çocuk, resmi ve hikâyesi bağlamında değerlendirilmelidir. Uygulama sonunda, “Bana bu resmin öyküsünü anlatır mısın?” sorusuyla; resmin hikâyesi öğrenilmelidir [4].

Şekil 2. Projeksiyon ve çizim [9]

Kolajı ilk kullanan alanlardan biri sanattır. Kolaj önce resimde boya ile başlayan ileriki dönemlerde fotoğraflardan kompozisyon üreterek kendine özgü bir çağdaş sanat yöntemidir [10]. Kolajda fotoğraf, gazete parçaları gibi gerçek malzemeler ile resme dinamizm katılmış ve sanatçıların kendilerini ortaya koyma fırsatları artmıştır [11]. Sanatta kolajın kullanımı kübist akımı tarafında başlanmış, sonrası Dadaistler farklı malzemeler kullanarak geliştirmiş ve özgün bir sanat haline getirmişlerdir [12]. Kolajdaki malzeme esnekliği sayesinde farklı fikirlerin (tüketim topluma eleştirisinden insanın kendisine ve topluma yabancılaşmasına kadar) anlatılması mümkün olmuştur [10].

Projektif teknikler, sanat ve psikolojiden sonra, niteliksel pazarlama ve tüketici davranışlarında yaygınlaşarak kullanılmaktadır [13]-[16]. Diğer niteliksel yöntemler olan mülakat ve odak grup çalışmalarında saklanabilecek birçok konu, projeksiyonda ortaya çıkarılmaktadır. Projeksiyonda kullanılan resim, hikâye, fotoğraf gibi malzemelerle dolaylı yollarla katılımcılar kendilerini bilmeden açmaktalar [17].

Projeksiyon tekniklerinin geliştirilmesinde çıkış noktası yenilikçi ürünlerinin büyük kısmının kısa zaman içerisinde başarısız olmalarıdır. İnovasyonda başarısızlığın temelinde kullanıcının içsel dünyasının, duygusal reaksiyonlarının ve rehber prensiplerinin anlaşılması yer almaktadır [1].

2. Kolaj modeli

Kolaj çeşitli projeksiyon teknikleri arasında sıklıkla kullanılmaktadır. Kolaj, kullanıcıların içlerindeki dışarıya doğru dökmeleri için resimlerden faydalanılmasıdır [18].

Paydaşlardan kolaj yapabilmeleri için dergilerden resimleri kesip birleştirmeleri istenmektedir. Kullanıcılar arzu ederlerse kendi çizimlerini de ekleyerek bir sayfa üzerine resimleri yapıştırmaktadır.

Kolaj tekniği pazarlama için uygulandığında hedef ürünle ilgili resimler birleştirilmektedir. Kolaj, pazarlamada ilk defa Zaltman tarafından kullanılması sebebiyle “Zaltman Metafor Çıkarım Tekniği” olarak da geçer [17]. Global reklam şirketi BDDO ise “Metafor Detective” olarak da adlandırmaktadır [19]. Burada insan beynin bilinçli ve bilinç dışı olarak tuttuğu düşünceleri ve duyguları bu yolla aktarılmış olduğu görülmektedir. Kolajda kullanıcı deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte amacın markadan daha çok, kullanıcının yaşam kalitesini arttıracak yaklaşımın marka ile bütünleşmesini sağlama sonucuna varılmaktadır [20].

Resimler doğrudan ürünün kendisinden oluşmaz, dolaylı şekilde ürünü yansıtmaktadır. Ürünün yansımını işaret eden bir nesne, hatıra, ilham, renk, ikon olabilmektedir. Kolaj çalışması birçok farklı konuda uygulama alanı bulmuştur.

Zaltman’ın Nestle için yaptığı kolaj araştırmasında kullanıcılar çikolatanın keyifli bir yiyecek olgusundan çok çocukluk anılarıyla, arkadaşlarıyla, aileleriyle ve mutluluklarıyla ilişkili resimleri getirmişlerdir (Şekil 3) [17], [21], [23].

Şekil 3. Nestle kolaj çalışması [23]

Nostalji kavramı kullanılacak reklam çalışmasında, nostaljinin doğasını ve anlamını keşfetmek için kolajlar kullanılmıştır. Elde edilen kolajlar, hem kişisel hem de kültürel anılara dayalı görüntüler içerirken ve reklamcılık ve mağazacılık faaliyetleri için faydalı rehberlik sağladığı düşünülmüştür [24]. Başka bir reklamcılık çalışması operatörler üzerinde yapılmıştır. Üniversite öğrencisi olan tüketicilerle cep telefonu operatörleriyle ilgili yapılan kolaj çalışmalarında deneyimsel fayda yerine, fiyat ve işlevsel faydalarının ön plana çıktığı bulunmuştur. Katılımcılar operatörlerden birini diğerlerine göre daha seçkin bulmuşlardır [25].

Ürün geliştirmede sıklıkla kolaj çalışmaları yapılmaktadır. Hazır etli gıdalar üzerine yapılan tüketici algı çalışmalarında, tüketicilerin taze malzemelerin kullanımı (bol miktarda taze sebze) ve yapay katkı maddelerinin olmaması gibi beklentileri ortaya çıkmıştır [26]. Yine sağlık ve diyet üzerine yapılan başka bir kolaj çalışmasında, bireylerin yapmış oldukları çizimler üzerinden sağlığı teşvik edecek ürünlerde bulunması gereken duygusal, bilişsel, sosyal özellikler ortaya çıkarılmış, iç görüler elde edilmiştir [27].

Finansta, bankada çalışan finansal analist yapan kişilerle küçük ve orta ölçekli firmaların durumu hakkında kolaj çalışması yapılmıştır. Bu ölçüdeki firmalarda finansal durumları destekleyen verilerin olmaması, ayrıntılı kayıt eksiklikleri, kişisel ve firma arasında varlıkların ayırımının olmaması, muhasebe bilgilerinin tutarsızlığı, çapraz kontrolün gerekmesi, yanlış beyan riski, nakit ve iş sürekliliğinin denetlenmesi gibi önemli yapı taşları ortaya çıkmıştır [28].

Sosyolojide, kadın, beden, yeme ve tüketim konulu kolaj çalışmasında, katılımcılar mevcut bedenlerinden memnun olmadıkları ve “öteki beden” arzusu taşıdıkları gösterilmiştir. Özellikle reklamlarla ve toplumsal imajla gelişen tüketimin ihtiyacı karşılamak yerine arzulara göre şekillendiğine dikkat çekilmiştir. Kadınlarda ince belli olmakla istediğini yeme arasındaki çatışma yüz üstüne çıkmıştır [29].

Literatürdeki makalelerde kolaj yönteminin önemi ve uygulama alanları anlatılmaktayken, kolaj metodunun nasıl yapıldığı gösterilmemektedir. Ayrıca örnekler sınıf içi çalışmalardan sunulmaktadır. Bu makalede ise kolaj metodunun adım adım uygulanışı ve gerçek dünyada uygulamaları gösterilmektedir. Kolaj gerçekleşirken izlenecek metotlardan biri sorun ve çözüm önerilerinin arandığında kolajın bir tarafı sorunsalı (bugünü) ve diğer tarafı özleneni (geleceği) yansıtmaktır [2]. Kullanıcıların oluşturdukları kolaj ile ilgili açıklamalarda mevcut olan sorunlar tespit edilmekte ve gelecekle ilgili vizyon belirlenmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Kolaj çalışması [2]

Kolajda dikkat edilecek hususlar ve izlenmesi gereken adımlar şunlardır [2]:

Konunun belirlenmesi: Pazarlanacak ürün veya işletmede geliştirilecek faaliyet belirlenmektedir.

Paydaşların belirlenmesi: Kolaj tekniği uygulanacak katılımcılar benzer ürünü kullanmış deneyimi olanlardan seçilmelidir. İşletme içindeki bir faaliyet için şirket çalışanları davet edilmelidir. Çünkü sorunu yaşayanlar ve deneyimi olanlar en iyi şekilde konuyu yansıtabilirler.

Resmi bol içerikler: Paydaşlardan kolaj yapabilmeleri için resmi bol dergilerin verilmesi, bu resimleri kesmeleri veya kendilerinin resimler bulmaları talep edilir. Atölye çalışmalarında katılımcının önüne hazır dergi getirmek süreci kolaylaştırmaktadır (bkz. İkinci örnek çalışma: Vizyon).

Resim seçimi: Resimler dolaylı şekilde konuyu yansıtmalıdır. Katılımcı ürünü veya şirketi gösteren resmi seçip kolaja ekleyemez.

Çizim: Kullanıcılar resimlere, kendi çizimlerini de ekleyebilmektedir. Genellikle katılımcılar kendileri çizmekte çekingen davranmaktadırlar.

Açıklama: Kullanıcılardan kolajlarını açıklamaları istenir. Kolaj üzerinden mülakat yapılır.

Kayıt: Katılımcıların açıklamaları izinleri alınmak kaydıyla ses veya görüntülü aygıtlarla kaydedilir [2].

Kolaj metodunda verilerin toplanması zamana yayılabilmektedir. Katılımcılara konunun verilmesi, sonrasında resimleri toplamaları ve tekrar toplantılarının yapılması zaman almaktadır. Zaman tasarrufu sağlayacak bir yöntem atölye çalışmalarıdır. Zira tüm katılımcılarla aynı anda buluşmakta moderatör tarafından konu ve yapacakları prosedür anlatılmaktadır. Akabinde hazır bulunan dergilerden kendilerine konuyu çağrıştıran resimleri bulup yapıştırdıktan sonra mülakatlar gerçekleştirilmektedir. Bu paragraf kolaj metodu için kullanılabilir [29].

3. Örnek analizler

3.1. Reklam kolajı: su

Global reklam şirketi BBDO dünyada en çok ödül alan ajanslarından biri olup 80 ülkede 15.000 çalışanı vardır [30]. BBDO su kategorisini anlamak ve müşterisi olan su markasını konumlandırmak için projeksiyon tekniğini kullanmaktadır. 2014 yılında kolaj üzerinden derinlemesine görüşme yapmışlardır [5]. BBDO araştırma öncesi katılımcılardan aydınlatılmış onam almıştır. Görüşmelerdeki ana konular yaşam tarzı, içecekler ve su markalarıdır. Katılımcılar mülakattan önce suyla ilgili resimleri dergilerden kesip bir kolaj oluştururlar [5].

Katılımcılar yaptıkları kolajlar üzerinden gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda oluşan 'yaşam metaforunda' kaosun, şiddetin ve sahteliğin hüküm sürdüğü bir dünyada yaşadıklarını belirtmektedirler. 'Ürün metaforunda' suyun doğallığı, saflığı, berraklığı ve dinginliği temsil ettiği vurgusu ön plana çıkmaktadır. 'Su markasının metaforunda', kaos, şiddet ve sahtelikle dolu bir dünyadan alıp doğanın kendisine ve dinginliğine götürür yaklaşımı vardır [5].

Katılımcıların açıklamalarından 5 ana sembol ortaya çıkmaktadır: Kaynak, kaos, dengeleyici, yolculuk, temas [5].

3.1.1. Kaynak

Araştırmadaki katılımcılara göre su hayatın başlangıcını simgeleyen ilahi bir kaynaktır [5]. Özellikle tüketiciler Kuran'a ve suyla ilgili ayetlere atıfta bulunmaktalar. Tüketiciler hayatın başlangıcının (kaynağının) su olduğuna inanmaktalar.

3.1.2. Kaos

Mülakat yapılan katılımcılar kaos ortamında yaşadıklarını ifade etmekte. Suyun dışındaki çevre kalıbında bir şiddet ve kaos hakimdir. Katılımcıların biri çevreleriyle ilgili algısını ifade ederken "çivisi çıkmış ve maskeyle dolaşan bir dünya" olarak tanımlamaktadır.

3.1.3. Dengeleyici

Mülakat yapılan katılımcılar tarafından su vücudun dengeleyicisi olarak algılanmaktadır. Katılımcılara göre vücuda alınan gıdalar su dışında dengeyi bozmaktadır [5]. Katılımcılara göre su ise dengesizliği gidericidir. Su sağlıklı olmanın simgesidir. Spor yapmak, dengeli beslenmek ve su içmek insanları yeniler ve zinde kılar.

3.1.4. Yolculuk

Katılımcılara göre; su doğallığı ve saflığıyla cennete yolculuk gibi hissettirmektedir. İnsana huzur vermektedir. Suyun sadece içiminde değil sesinde de terapi özelliği vardır [5].

3.1.5. Temas

Temas boyutunda su, sevgi ve kavuşma gibi hisleri hatırlatmaktadır. Susayıp su ilk içildiğinde içteki bir özlem gidermiş olmaktadır. Bu sanki uzun süredir görülmeyen bir sevilenle tekrar kavuşmak gibi bir his uyandırmaktadır. Katılımcılar suya kavuşmayı ilahi bir bağ olarak ifade etmekte oldukları görülmüştür [5].

Kolaj çalışmaları sonucundaki tasarlanan reklamların sonuçları hem su markasının hem de BBDO açısından çok başarılı olduğu görülmektedir. Su markasının mevcut kullanıcılarına satışları %18 arttı. Yeni abone sayıları %39 oranında yükseldiği ve perakende pazar payının %1,1 büyüme oranında gerçekleştiği anlaşılmaktadır [5]. Bununla birlikte, BBDO, Effie ödüllerinde içecek kategorisinde [31] gümüş ödül olarak başarı göstermektedir [32].

3.2. Kolaj metodunun şirket vizyonunun belirlenmesinde kullanımı

Organizasyon araştırmalarında çalışanların beklenti ve düşünce ifadeleri, şirketin vizyonu için temel oluşturmaktadır. 2018 yılında 10 orta düzey yöneticiyle şirket vizyonu üzerine araştırma onamı olarak kolaj çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalardan 3 tane örnek kolaj aşağıda paylaşılmıştır (Şekil 4, 5, 6 -Fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir-). Kolaj çalışmalarında bugünü yansıtan taraftaki (sayfanın solunda) sorunlar şirketin genel durumunu göstermektedir. Ancak gelecekle (sayfanın sağ tarafı) ilgili özelemler, arzular, olması gerekenler vizyon ve stratejilerin yönünü göstermektedir.

Burada elde edilen bulgular Zaltman ve Zaltman'ın kişileri (tüketicileri, kullanıcıları, çalışanları) anlamak için kullandığı yedi metaforu ışığında incelenecektir [17], [33]. Denge, dönüşüm, yolculuk, kap, bağlantı, kaynak, kontrol. Denge kişinin bir aksilik karşısında tekrar sabit hale dönmek istemesinin metaforudur. Ancak sürekli sabitte kalmak sıkıktır ve kişi bir dönüşün içine girmektedir. Dönüşümü gerçekleştirdiği yol bir yolculuk halidir. Kişi ne kadar hareket halinde olursa olsun bir sınır (kap) içinde yaşamaktadır. Örneğin kültürü, yaşadığı konum kaptır. Zaltman'a göre kişi çevresiyle bağlantı kurmaktadır. Sosyal ilişki aramaktadır. Hareket için kaynağa ihtiyacı var. Örneğin, akli ve yaratıcılığı birer kaynaktır. Kişi hayatın kontrolü kendinde tutmak ister. Gidişatına yön vermek istemektedir.

Kolaj özellikle alt-orta düzey yöneticilerin karar mekanizmalarına katılmalarının sağlanmasına, sorunların etkin çözülmesine, isabetli kararların alınmasına ve sürekli gelişim (yolcu) için çok gerekli olan güven ortamının (denge) hazırlanmasına zemin oluşturmaktadır [18].

Özellikle verimli ve verimsiz organizasyonlar bu çalışmalarda ortaya çıkabilmektedir. Genellikle ahenkten uzak takımlarda verimlilik düşüktür [17].

Şekil 4'te çalışan şirketi hakkındaki bugünkü durumu simgeleyen yalnızlık, çaresizlik (şakakları ağrıyan veya eli kolu bağlı kadınlar) imgelerini kullanmaktadır. Bunlar Zaltman ve Zaltman'a göre dengesizlik halidir [17]. Diğer taraftan hedefleri ve ümitleri yansıtırken pozitif duygular (yolcu) ağırlıklı imgeler ve vizyonunu gösteren fotoğraflar kullanılmaktadır (Şekil 5). Şirket çalışanı kolajını anlatırken detaylara girip şirketteki yalnız kalmalarının sebeplerini kendi bakış açısıyla anlatmaktadır. Bu şekildeki kolaj çalışmalarında Zaltman ve Zaltman'a göre çalışanlar duygularıyla yalnız kaldıklarını ve sebeplerini dile getirmektedirler, bu kolajda da çalışan şirketin tedarikçisinin zamanında ürününü yetiştirememesinden dolayı kaynaklanan sıkıntılardan ve üst yönetime iletilmesine rağmen soruna karşı ilgisizlikten dert yanmaktadır [17]. Şirket içinde kendi grubuyla (kap, bağlantı ve kaynak) iletişiminin ise çok yakın olduğunu belirtmektedir.

Geleceğe ise umutla baktığını şirketin gerçekleşmesi gereken hedeflerini sıralamaktadır. Geleceği çerçevelerken şirketin vizyonunu da çizmiş olmaktadır (yolculuk ve dönüşüm).

Şekil 5. Şirket çalışanlarının yönetim tarafından yalnız kalması

Başka bir şirket için vizyonla ilgili yapılan kolaj çalışmalarında, sol tarafta mevcut personelin birbirlerine sırtlarını dönmelerini, tek başlarına çalışmalarını ve kaos ortamını hikayeleştirirken (dengesizlik), sağ tarafta gülen yüzler, birlik, dayanışma, paylaşım ve umutla ilgili resimler bulunmaktadır (dönüşüm, yolculuk, bağlantı, denge). Kullanıcıdan resimlerle ilgili detayları somut olaylarla anlatması istenmiştir. Böylelikle bir ölçüde, şirketteki önemli problemler su yüzüne çıkarılmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. Çalışma ortamının kaotik olması

Bir başka kolaj çalışmasında şirketteki çalışma ortamları resmedilmiştir. Kolajın sol tarafında yoğun telefon akışı, düşünceli insanlar, sıkıntılı haller şirketteki ortamı yansıtmaktadır (dengesizlik). Sağ tarafında ise düzene girmiş, süreçleri iyi planlanmış, huzurlu, dinamik, mutlu ortamlar anlatılmaktadır (dönüşüm, denge, kontrol) (Şekil 7).

7. Kaynaklar

- [1] Zaltman G. *How Customers Think: Essential Insights into the Mind of the Markets*. Boston: Harvard Business School Press, 2003.
- [2] Zaltman G, MacCaba D. *Metaphor in Advertising*. Editors: Tellis GJ, Ambler T. The SAGE Handbook of Advertising, 135-154, SAGE Publications, Los Angeles, USA, 2007.
- [3] Braun-Latour KA, Zaltman G. "Memory Change: An Intimate Measure of Persuasion". *Journal of Advertising Research*, 46(1), 57-72, 2006.
- [4] Aslan ÖM, Üstün E. "Kinetik Aile Çizim Testinin Stil ve Hareket Boyutları". *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(4), 599-614, 2013.
- [5] BDDO. "Su Metafor Analizleri". Powerpoint Sunumu. 2014.
- [6] Steinman RB. "Projective techniques in consumer research". *International Bulletin of Business Administration*, 5(1), 37-45, 2009.
- [7] Malchiodi, CA. *Understanding children's drawings*. New York, USA, Guilford Press, 1998.
- [8] Burns RC, Kaufman SH. *Actions, Styles And Symbols in Kinetic Family Drawings*. New York: Bruner/Mazel, 1972.
- [9] <https://pixabay.com/tr/photos/%c3%a7ocuk-k%c4%b1z-resim-%c3%a7izme-mutlu-%c5%9firin-2428765/> (26.01.2022).
- [10] Ergün C. "Temel Sanat Eğitiminde ve Çağdaş Sanatta Kolaj-Fotomontaj". *Sanat-Tasarım Dergisi*, 1(3), 5-19, 2014.
- [11] Kaplanoğlu L. "Sanatsal Bir Değer Olarak Kolaj". *Sanat Dergisi*, (13), 97-104, 2010.
- [12] Şenol NK, Elmas AO. "Deneyisel Kolaj Uygulamalarının Temel Tasarım Elemanları ile İncelenmesi". *Art-Sanat Dergisi*, (15), 183-201, 2021.
- [13] Onursoy S. "Sosyal Medya Tüketicilerinin Derin Metaforları: Sosyal Medya Üzerine Bir Zmet Çalışması". *1. Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı*, 79-90, İstanbul, Türkiye, 4-5 Mayıs, 2017.
- [14] Cengiz H, Şenel M. "Tüketicilerin Organik Gıda Satın Alma Motivasyonlarının Zaltman Metafor Çıkarım Tekniği Aracılığıyla İncelenmesi". *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 56-69, 2017.
- [15] Tıgılı M. "Kalitatif Bir Pazarlama Araştırma Yöntemi: ZMET (Zaltman Metafor Çıkarım Tekniği)". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (17), 297-305, 2003.
- [16] Dirsehan T, Ulutan M, Karabacak A. "Exploring Competitive Gaps To Create A "Turkish" Local Search Engine". *Research Journal of Business and Management*, 4(2), 185-193, 2017.
- [17] Zaltman G, Zaltman L. *Marketing Metaphoria: What Deep Metaphors Reveal about the Minds of Consumers*. Boston: Harvard Business School, 2008.
- [18] Liedtka J, King A, Bennett K. *Solving Problems With Design Thinking*, New York: Columbia Business School, 2014.
- [19] <https://prezi.com/p/lt1uvuz8r-sm/bbdo/> (26.01.2022).
- [20] Sicimoğlu H. "Deneyim Tasarımı". *Forbes*, Şubat sayısı, 2015.
- [21] Coulter RA, Zaltman G, Coulter KS. "Interpreting Consumer Perceptions of Advertising: An Application of the Zaltman Metaphor Elicitation Technique". *Journal of Advertising*, 30(4), 1-21, 2001.
- [22] <https://www.capital.com.tr/yonetim/pazarlama/sairane-pazarlama> (26.01.2022).
- [23] <https://www.slideshare.net/sunilmanchandia/pbm-term-project> (22.02.2022).
- [24] Havlena WJ, Holak SL. "Exploring nostalgia imagery through the use of consumer collages". *Advances in Consumer Research*, 23, 35-42, 1996.
- [25] Erbaş S. "Tüketici Marka Bilgisi: Hikâye Anlatıcılığı ve Kolaj Tekniği Üzerine Bir Araştırma". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1077-1091, 2018.
- [26] Costa AIDA, Schoolmeester D, Dekker M, Jongen WMF. "Exploring the use of consumer collages in product design". *Trends in Food Science & Technology*, 14(1-2), 17-31, 2003.
- [27] Sijtsma S, Linneman A, Backus G, Jongen WMF, van Gaasbeek T, Dagevos H. "Consumers' perception of cognitive and affective health promoting food characteristics". In *Proceedings of the Xth Food Choice Conference*, Wageningen, The Netherlands. 30 Haziran-3 Temmuz 2002.
- [28] Puspari N, Herwiyanti E. "SME'S Accounting Information in the Eyes of Bank Credit Analyst: Exploration with ZMET Method". *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 10(6), 224-236, 2021.
- [29] Dedeoğlu AÖ, Savaşçı İ. "Tüketim Kültüründe Beden Güzelliği ve Yemek Yeme Arzuları: Kadınların Tüketim Pratiklerine Yansımaları". *Ege Academic Review*, 5(1), 77-87, 2005.
- [30] www.bbdo.com (Erişim tarihi: 01.01.2022).
- [31] <http://www.bbdo.com.tr#!/the-work/249> (08.01.2020).
- [32] www.affieturkiye.org (Erişim tarihi: 01.01.2022).
- [33] Aksoy T. "Metafor Yapmak Sihir Yapmak Gibidir". <https://www.temelaksoy.com/metafor-yapmak-sihir-yapmak-gibidir/> (25.01.2022).

Endonezya jeopolitiğinde “Nusantara” kavramı

The concept of “Nusantara” in Indonesian geopolitics

Tarık DEMİR^{1*}

¹ Uluslararası İlişkiler, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

tarikdemir80@yahoo.com

Geliş Tarihi/Received: 22.12.2021

Bölüm/Section: Sosyal Bilimler/Uluslararası İlişkiler

Kabul Tarihi/Accepted: 08.02.2022

Derleme/Review

Özet

Bu çalışmada Endonezya jeopolitiğinde önemli bir yer teşkil etmiş olan Nusantara kavramı niteliksel araştırma yöntemleri kullanılmak suretiyle incelenmeye çalışılmıştır. Jeopolitik açıdan genişleme siyasetinin doktrine edilmesiyle oluşturulmuş olan Nusantara kavramı öncelikle etimolojik ve semantik açılarından irdelenmiştir. Tarihsel olarak bakıldığında “diğer ya da dış adalar” anlamında kullanılan Nusantara kavramı ilk kez Majapahit Krallığı döneminde merkezi bir rol üstlenmiştir. Kavramın bağımsızlık sonrası dönemde yeniden ön plana çıktığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle Asya-Pasifik bölgesinde stratejik açıdan eksen konumunda bulunan Endonezya için Nusantara kavramının, bu ülkenin jeopolitik bütünlüğünün ve ulusal güvenliğinin tesisinde iç ve dış merkezkaç kuvvetlere karşı birleştirici bir fonksiyon icra ettiği görülmektedir. Bu çerçevede özellikle 1957 tarihinde ilan edilen Djuanda Deklarasyonu’nun (Wawasan Nusantara), kavramın uygulamaya konulmasında önemli bir safhayı temsil ettiği görülmektedir. Günümüzde Endonezya jeopolitiği çerçevesinde Nusantara kavramı, Asya-Pasifik bölgesinde Çin’in çevrelenmesi amacıyla oluşturulan Dörtlü Güvenlik Diyaloğu ve AUKUS gibi örgütlenmeler bağlamında önemi korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nusantara, jeopolitik bütünlük, Majapahit Krallığı, Djuanda Deklarasyonu, Wawasan Nusantara.

Abstract

In this study, the concept of Nusantara, which has an important place in Indonesian geopolitics, has been tried to be examined by using qualitative research methods. Firstly this concept formed by indoctrinating the enlargement policy in terms of geopolitics has been examined from etymological and semantic perspectives. Historically, the concept of Nusantara, meaning other or outer islands, first assumed a central role during the Majapahit Kingdom. It is seen that the concept came to the fore in the post-independence period again. In other words, for Indonesia, which is strategically located in the Asia-Pacific region, and the concept of Nusantara performs a unifying function against internal and external centrifugal forces in the establishment of its geopolitical integrity and national security. In this context, the Djuanda Declaration (Wawasan Nusantara), which was announced in 1957, has been representing an important stage in the implementation of the concept. Today, within the framework of Indonesian geopolitics, the concept of Nusantara maintains its importance in the context of the Quadrilateral Security Dialogue (QUAD) and AUKUS organizations, which were created to contain China in the Asia-Pacific region.

Keywords: Nusantara, geopolitical integrity, Majapahit Kingdom, Djuanda Declaration, Wawasan Nusantara

1. Giriş

Dünya siyasi tarihine bakıldığında yaşayan birer organizma olarak devletlerin yaşam alanı olarak tayin ettikleri bölgelerde ve uygun konjonktürde genişleme eğilimi gösterdikleri müşahede edilmektedir. Nitekim bu genişleme siyasetinin en ünlü örnekleri Almanların birliğini kurduktan sonra uygulamaya koyduğu “Hayat Sahası” (*Lebensraum*); bağımsızlık sonrası Amerikalıların kıtasal genişlemesini ifade eden “Açık Kader” (*Manifest Destiny*); Rusların Avrasya coğrafyasındaki genişlemesinin tezahürü olan “Mekânsal Genişleme” (*Mestorazvitie*) ya da İtalyanların Akdeniz’i kendi iç denizi haline

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Tarık DEMİR

¹ orcid.org/0000-0003-4428-2751

getirme siyasetinin ifadesi olan “Bizim Deniz” (*Mare Nostrum*) ve sayıları arttırılabilecek birçok kavram yukarıda ifade edilen genişleme siyasetinin jeopolitik açıdan doktrine edilmesiyle oluşturulmuştur. Nitekim çalışmanın konusunu teşkil eden Endonezyalıların “Nusantara” adını verdikleri kavram da genişleme siyasetini ifade eden bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

Sanskritçe bir kavram olan Nusantara “ada” (*island*) anlamına gelen “nusa” ile “arasında” (*in between*) anlamına gelen “antara” sözcüklerinin birleşiminden oluşmaktadır. Eski Java metinlerinde ise “diğer adalar” (*the other islands*) şeklinde bir anlama sahip olmuştur. Bu noktada Nusantara kavramının özgün anlamıyla “diğer adalar” şeklinde bir anlama sahip olmasının sebebi olarak Majapahit İmparatorluğu Döneminde Java Adası’nın merkez olarak işlev görmesi gösterilebilir. Zamanla kavram daha genel olarak “dış dünya” (*the outside world*) veya “yurt dışı” (*abroad*) anlamını almıştır. Bu anlamıyla 15. yüzyıl metinlerinde kullanılmaktadır [1]. Örneğin yine Nagara-Kertagama’da Nusantara kavramının Java’nın ötesindeki adaları tanımlamak için kullanıldığı ve “dış adalar” (*the outer islands*) anlamına geldiği görülmektedir [2]. Bu noktada Nusantara kavramının tarihsel olarak diğer ya da dış adalar/ülkeler anlamına gelmesinin sebebi olarak Majapahit Krallığı’nın merkezi rolü gösterilebilir. Hint kültüründeki iç içe geçen halkalar şeklindeki mandala* fikrine uygun olarak “Java toprakları” (*Javabhumi*) bugün modern Endonezya’nın bir parçası olan ve denizaşırı adalar, bir başka ifadeyle Nusantara üzerinde bir egemenlik kurmuş olduğu görülmektedir [3]. Bu anlamıyla kavramın 20. yüzyılın başlarına kadar kullanıldığı ifade edilmelidir. Kavram modern Endonezce’de veya Malayca’da sıklıkla “adalar” (*archipelago*) şeklinde çevrilmiştir [1]. Nusantara kavramının, Java dilindeki “dvipantara” teriminin kısmi Javanizasyonu olduğu ileri sürülmektedir. Bir başka ifadeyle Java dilindeki “dvipa” sözcüğünün “nusa” ile değiştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte günümüzde Nusantara ile dış adaların değil Endonezya’yı oluşturan adalar mozaığının kastedildiği de ileri sürülmektedir [4].

Güneydoğu Asya’ya atıfta bulunan yerli bir coğrafi terim olarak Nusantara kavramının en eski 14. yüzyıldaki Nagara-Kertagama* ve Pararaton (Krallar Kitabı) ile 17. yüzyıldaki Malay Kronikleri (Sejarah Melayu) içerisinde geçtiği görülmektedir. Günümüzde Nusantara kavramı Güneydoğu Asya olarak adlandırılan bölgede yer alan tüm ülkeleri kapsayan birleşik bir bölgeyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu çerçevede kavram akademik ilginin ötesinde günümüzde Endonezya, Malezya, Brunei, Singapur, Filipinler ve Güney Tayland’ın yerli halkı arasında hala ortak bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, 1920’lerin başından itibaren Nusantara teriminin E. F. Douwes Dekker*, Ki Hadjar Dewantara* ve Sukarno gibi Endonezyalı milliyetçiler tarafından sömürge döneminde kullanılan Hollanda Hint Adaları (*Netherlands Indies*) kavramının yerine kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Ayrıca Nusantara kavramının Güneydoğu Asya halkları arasında özel bir tür kutsal kelime olarak ortak dil, inanç, yaşam tarzı ve kültür temelinde bir aidiyet

* Operasyonel olarak Endonezya coğrafyasının iç içe geçen halklar şeklinde üç savunma bölgesinden oluştuğu görülmektedir. Bu savunma bölgelerinin (i) Endonezya’nın münhasır ekonomik bölgesi ile düşman toprakları arasında bulunan Tampon Bölge (*Buffer Zone*) (ii) dış adalar ile münhasır ekonomik bölge arasında kalan Birincil Savunma Bölgesi (*Primary Defence Zone*) ve (iii) iç sular ve bütün adalardan oluşan Direnç Bölgesi’nden (*Resistance Zone*) oluştuğu görülmektedir. İç içe geçmiş bu katmanlı savunma sisteminin geleneksel Java kavramı “mandala” kavramına dayandığı ileri sürülebilir. Sanskritçe evrenin bir mikro kozmosunu temsil eden daire anlamına gelen mandala kavramının Java düşüncesinde gücün yattığı merkez olarak Java Adası’na dikkat çekmek için tasarlandığı görülmektedir. Ulusal güvenlik ve dış politika bağlantısı söz konusu olduğunda ise bir devletin gücünün merkezden çevreye doğru azaldığı mantığına dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle eskiden bir komşu ülke Java Krallığı’na ne kadar yakınsa o kadar fazla tehdit oluşturmaktaydı. Bu bağlamda, Endonezya’nın jeostratejik görünümü Jakarta’dan çıkan bir dizi eş-merkezli daire olarak temsil edilmektedir. İlk daire, münhasır ekonomik bölgenin dış sınırları tarafından tanımlanan tüm ülkeyi, ikincisi Güneydoğu Asya ve Avustralya’nın geri kalanını ve üçüncüsü ise dünyanın geri kalanını kapsamaktadır [5].

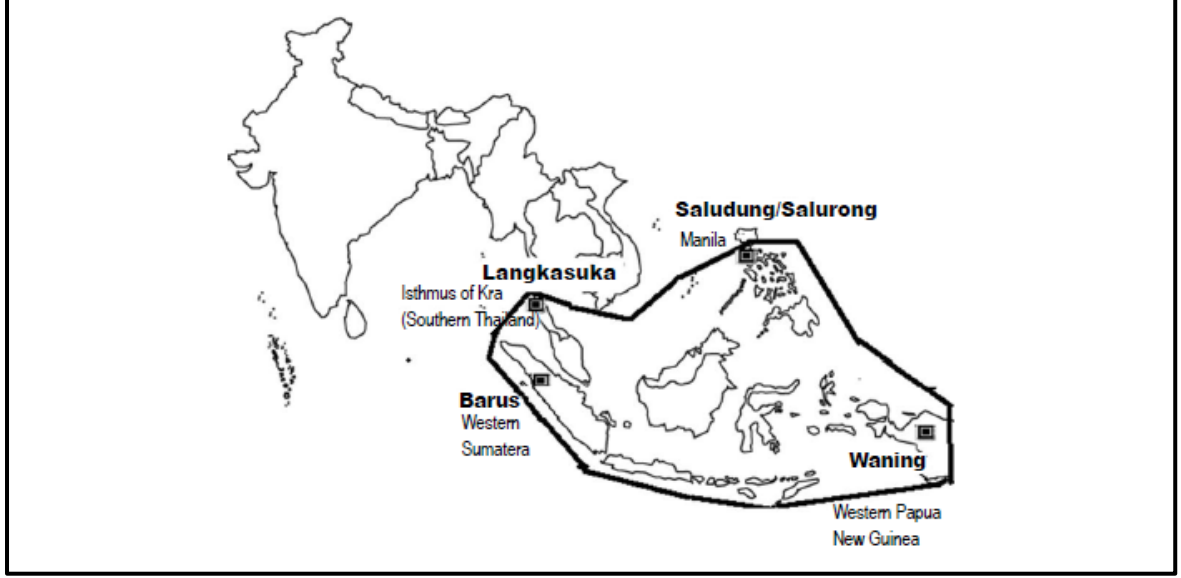
* Wolters, Slamet Muljana ve Rüstem A. Sani gibi yazarlar Nagara-Kertagama’da geçen Nusantara kavramının hayali olduğu görüşündedir. Bu yazarlar Nagara-Kertagama’daki bilgilerin doğru olarak kabul edilmemesi gerektiğini; zira eserin yazarının düşüğe geçen Majapahit Krallığı’nı yüceltmek amacıyla hayal gücünü kullandığını ifade etmektedirler. Örneğin Wolters tarafından Majapahit Krallığı’nın kapsamında listelenen ülkelerin gerçek olmadığı ve Majapahit Krallığı’na bağlı/metbu (*tributary*) unsurların krallık limanlarında dolaşan gemilerden elde edilen ticari istihbarat aracılığıyla Nusantara kavramı içerisinde değerlendirildiği ifade edilmektedir [6].

* Asıl adı Danoeirdja Setiaboedi olan Hollanda-Java kökenli sömürge entelektüeli Ernest Douwes Dekker (1879-1950), sömürge döneminde Hollanda Hint Adaları (*Hindia Belanda*) ismi yerine “Insulinde” ismini yaygın hale getirmeye çalışmıştır [1].

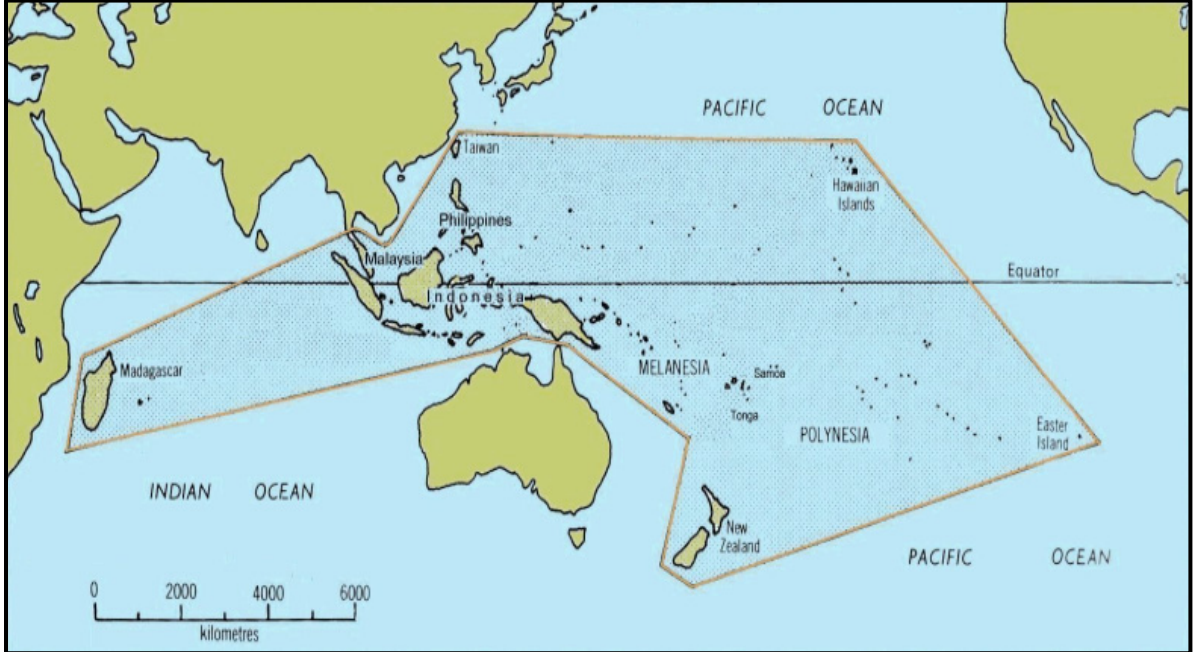
* Asıl ismi Raden Mas Suwardi Suryaningrat (1889-1959) olan ve Endonezya’nın ulusal kahramanı olan Ki Hadjar Dewantara sömürge döneminde Taman Siswa adında Java kültürel değerlerine önem veren eğitim okullarını kurmuştur. Kendisinin kesin olmamakla birlikte Nusantara adını bağımsız bir Endonezya devletine uygun olarak önermiş olduğu ileri sürülmektedir. Nusantara kavramının daha sonraki Sukarno döneminde Büyük Endonezya iddiasını desteklemek için Ki Hadjar Dewantara’ya atfedilmiş olduğu da ileri sürülmektedir [1].

duygusuna, bir başka ifadeyle bir soydaşlık (*compatriot kin/bangsa serumpun*) duygusuna atıf yaptığı ifade edilmektedir. Tarihi kaynaklara bakıldığında Nusantara kavramının karşılık geldiği sınırların* kuzeyde Güney Tayland'daki Kra Kıstağı'ndan (Langkasuka) başlayarak güneyde Batı Yeni Gine'deki Iriyan Jaya'ya (Waning) ve batıda ise Sumatra'dan (Barus) başlayarak doğuda Manila'daki Saludung'a (Salurong) kadar uzandığı (Bkz. Harita 1) görülmektedir [6]. Bunun dışında Nusantara kavramının kapsadığı alana daha geniş açıdan bakıldığında ise Pasifik'teki Markiz Adaları'ndan Güney-Doğu Asya'ya; Sri Lanka üzerinden Madagaskar'a kadar uzanan geniş bir alanı (Bkz. Harita 2) kapsadığı da ayrıca ifade edilmelidir [1].

Harita 1. Nagara-Kertagamaya Göre Nusantara Kavramının Mekânsal Karşılığı [6].

Harita 2. Geniş Anlamda Nusantara Kavramının Mekânsal Karşılığı [7].

* Nagara-Kertagama'da belirtildiği gibi Nusantara kavramıyla ilişkili olan bir kavram da *Dwipantara* kavramıdır. *Dwipantara* kavramı, Nusantara sınırlarına komşu olan ve Nusantara ile uzun süreli tarihsel ilişkileri olan Tayland, Sri Lanka, Myanmar, Kamboçya, Vietnam, Laos ve Çin gibi komşu devletleri (*archipelago partners*) tanımlayan bir kavram olarak belirmektedir [6].

2. Nusantara kavramının tarihsel gelişimi

Nusantara kavramının Ortak Çağ'ın ilk yüzyıllarından itibaren (Bkz. Harita 3) önemli bir rol üstlenmiş olduğu görülmektedir. Budist kozmopolisinde Nusantara kavramı coğrafi olarak denizel Asya bölgesinin geniş sosyo-mekânsal açıdan gruplandırılması anlamına gelmiştir. Bir ağ aracılığıyla birbirine bağlı bir kıyı ve iç yönetim ağından oluşan bu sosyo-mekânsal bölgede coğrafi ve kültürel sınırlar boyunca Bengal Körfezi ve Güney Çin Denizi'ni kapsayacak şekilde kozmopolit limanlar arasında meydana gelen deniz etkileşimlerini vurgulayarak, coğrafi olarak geniş bir perspektiften tarihsel bir genel bakış sunmuştur. Bir başka ifadeyle Nusantara kavramı kara temelli kuzey patikasına alternatif deniz temelli güney patikasını temsil ettiği görülmektedir [8].

Harita 3. Nusantara'daki Budist Bölgeler [8].

Nusantara kavramının 1920'lerde yeniden ön plana çıktığı görülmektedir. Taman Siswa okullarının kurucusu olan ve adı daha sonra Ki Hadjar Dewan olarak değiştirilen Suwardi Surjaningrat, kavramı Eski Java el yazmalarında olduğu gibi yeniden canlandırmaya çalışmıştır [4]. Nusantara kavramının bağımsızlık öncesi ve sonrası dönemlerde hem Endonezya'daki hem de Malezya'daki düşünür ve aydınların her zaman ilgisini çeken bir kavram olarak öne çıktığı görülmektedir. Bağımsızlık öncesi dönemde Sultan İdris Koleji ve sonrasında Kesatuan Melayu Muda bünyesinde toplanan milliyetçi gençlik hareketi Nusantara kavramını İngiliz Malayası, İngiliz Borneosu ve bugün Endonezya olan Hollanda Doğu Hint Adaları'ndan müteşekkil coğrafya üzerinde birleştirici (Melayu Raya) bir kavram olarak kullanmak istemiştir. Nitekim bu çerçevede 13 Ağustos 1945'te Taiping'de yapılan bir toplantıda Achmed Sukarno, Mohammad Hatta ve İbrahim Yacoob gibi bağımsızlık hareketinin önde gelen liderlerinin Hollanda Hint Adaları ve Malezya Federasyonu'ndan oluşan post-kolonyal bir Nusantara devletini oluşturma sözü verdikleri görülmektedir. Bu liderler dışında daha büyük bir Endonezya fikrinin en önemli savunucularından biri de 1947 senesinde Endonezya Komünist Partisi'nin başkanlığına seçilen Ahmad Aidit'tir. Kendisinin Nusantara kavramından hareketle ismini Dipa Nusantara Aidit olarak değiştirdiği görülmektedir. Aidit'in bu konuda Japon işgali döneminde kendisiyle temas halinde olduğu Sukarno'dan etkilenmiş olabileceği ileri sürülmektedir. Zira Sukarno'nun Nusantara terimini Hollanda Doğu Hint Adaları topraklarında modern bir bağımsız devlet yaratma anlamında konuşmalarında sıklıkla kullandığı görülmektedir.

Majapahit İmparatorluğu'nun tarihi ihtişamı üzerine inşa edilen Büyük Endonezya'nın (Greater Indonesia/Indonesia Raya)* Nusantara vizyonunun, Malezya ile Endonezya arasındaki düşük yoğunluklu savaş dönemi olan Konfrontasi* Siyaseti (1963-1966) sırasında sömürgecilik karşıtı bir mücadele kisvesi altında yeniden öne çıktığı görülmektedir. Bu çerçevede Sukarno'nun Borneo Adası'nın Sabah ve Sarawak bölgelerinin yeni Malezya devleti ile entegrasyonuna karşı ortaya koyduğu muhalefetin başarısız olduğu ve Nusantara coğrafyasından Endonezya ile Malezya ve Singapur'dan oluşan Malaya Federasyonu (*Persekutuan Tanah Melayu*) isminde iki bağımsız devlet ortaya çıktığı görülmektedir. Netice itibarıyla böylece Büyük Endonezya ülküsünün sona ermesi yanında jeopolitik bir kavram olarak Nusantara kavramı da konjonktürel olarak gözden düşmüştür. Bir başka ifadeyle Endonezya, Malezya ve muhtemelen Singapur'un tek bir siyasi birim altında birleşmesi gerçekleşmemiştir.

Nusantara kavramının 80'li ve 90'lı yıllarla birlikte yeniden Güneydoğu Asya'da popüler olmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde Nusantara kavramına ilişkin en önemli gelişme İslam Nusantaraı hareketinin ivme kazanmasıdır. Ağustos 2015'te Doğu Java'nın Jombang kentinde düzenlenen 33. Nahdlatul Ulama konferansında "İslam Nusantaraı'nın Ruhü" (*Spirit of Islam Nusantara*) anlayışı ortaya atılmıştır. Bunun İslam dünyasının çeşitli coğrafyalarında ortaya çıkan radikal İslam anlayışına karşı bir denge unsuru olarak ortaya konulduğu ifade edilmektedir. Eski Malezya Başbakanı Abdullah Ahmed Badawi başta olmak üzere Malezyalı ve Endonezyalı bir grup politikacı ve bilim insanı tarafından yayılan "Medeni İslam" (*Islam Hadhari*) anlayışı çerçevesinde Nusantara kavramının Endonezya, Malezya, Brunei, Singapur, Tayland, Filipinler ve Doğu Timor gibi Nusantara bölgelerini kapsayan çevrimiçi bir Nusantara İslam Dergisi içerisinde geliştirilmiş olduğu görülmektedir.

Nusantara kavramının Güney Çin Denizi'nin kaynaklarının denetimi ve münhasır ekonomik bölge sınırlarının tayini için bölge ülkelerinin verdikleri mücadeleyle birlikte yeniden önem kazanmış olduğu görülmektedir. Güney Çin Denizi'ndeki deniz ulaşım yolları, balıkçılık ve maden kaynaklarının kontrolüyle ilgili artan çatışmalar adaların ve adacıkların mülkiyetine ilişkin tarihsel iddiaların ve karşı iddiaların çoğalmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle Güney Çin Denizi'ni kendi arka bahçesi olarak ilan eden Çin'in, kıyıdaş bölge ülkeleriyle bir çatışma içerisinde olduğu müşahade edilmektedir. Bir başka ifadeyle Çin ile ASEAN ülkeleri olan Malezya, Brunei, Endonezya, Filipinler ve Vietnam arasındaki çatışma karşıt argümanlar nedeniyle şiddetlenmektedir. Bununla birlikte Malay dünyası ve devletleri Güney Çin Denizi'ni Nusantara'nın bir parçası olarak bakma eğilimindedir [1].

* Endonezya'nın Hollanda sömürge otoritesi tarafından yirminci yüzyılın başında bir idari ve bölgesel konsolidasyon sürecinin tamamlanmasına kadar jeopolitik bir varlık olarak ön plana çıkmadığı ileri sürülebilir. O zamana kadar Endonezya'yı oluşturan takımadaların daha çok sınırlı bir coğrafi ve jeopolitik alana sahip ayrı krallıklardan oluştuğu görülmektedir. Bölgenin büyük bölümünü yöneten Majapahit Krallığı (1293-1527) gibi birkaç büyük krallık dışında, Endonezya takımadalarının tamamında hiçbir zaman etkisini sınırların ötesine genişleten tek ve uzun süreli büyük hanedanlığın olmadığı ifade edilebilir. Bu tarihsel gelişmeler bağlamında, özellikle Hollandalıların bölgeyi üç yüzyıl boyunca sömürgeleştirdikten sonra bir "savunma kara gücü" (*defensive land power*) stratejik kültürünün sürdürülmesine yardımcı olduğu ileri sürülebilir. Bu aynı zamanda, Endonezya'nın denizci bir doğaya sahip olmasına rağmen; jeopolitik düşüncesinde iç güvenlik tehditlerine odaklanmasının nedenlerinden birini de teşkil etmektedir. Diğer taraftan Nusantara kavramı çerçevesinde ülkenin bağımsızlığının ilk günlerinde, bazı Endonezyalı liderler tarafından Hollanda Doğu Hint Adaları, İngiliz Malaya ve Kuzey Borneo, Portekiz Timoru (Doğu Timor) ve Hollanda Batı Yeni Gine topraklarını içeren bir "Büyük Endonezya" fikrinin ortaya atılmasıyla birlikte jeopolitik açıdan yeni bir sayfaya geçilmiştir.

* Konfrontasi Siyaseti, Hollanda'dan bağımsızlığını elde etmesiyle Endonezya'nın Malaya, Singapur ve Kuzey Borneo'daki Sabah ve Sarawak kolonilerinden oluşan Malezya Federasyonu kurulmasına karşı çıkma siyasetidir. Konfrontasi Siyaseti ilk kez Ocak 1963'te Malay ve İngiliz kuvvetlerinin Kuzey Borneo'daki Brunei Sultanlığı'nda çıkan bir isyanı bastırmasından sonra Dışişleri Bakanı Subandrio tarafından ifade edilmiştir. Konfrontasi Siyaseti bir ara Endonezya, Filipinler ve Malaya Başbakanı Tunku Abdul Rahman arasında 1963 Temmuz ayı sonlarında yapılan Maphilindo Konferansı'nda bir uzlaşmayla sonuçlanmıştır. Bu uzlaşmanın bir sonucu olarak Birleşmiş Milletler, Kuzey Borneo halkının yeni Malezya Federasyonuna dahil olmak isteyip istemediğini belirlemek için bu bölgede referandum yapılması çağrısında bulunmuştur. BM genel sekreteri referandumun sonuçlarını yayınlamadan önce, Malay Başbakanı ve İngiliz Dışişleri Bakanı, Malezya'nın 16 Eylül'de kurulacağını açıklamıştır. Bu tarihten ilişkilerin normalleştiği 11 Ağustos 1966 tarihine kadar iki ülke arasında Sabah ve Sarawak bölgelerinde sınır çatışmaları vuku bulmuştur. Bu noktada Maphilindo Konferansı hakkında bilgi verilmesi konunun anlaşılmasında işlevsel olacaktır. Şöyle ki Maphilindo, Filipinler Devlet Başkanı Diosdado Macapagal tarafından önerilen ve Mayıs-Ağustos 1963'te düzenlenen bir dizi konferansa verilen isimdir. Bu konferansta üç devletin liderleri tarafından Malaya, Filipinler ve Endonezya devletlerinden oluşacak bir konfederal yapı üzerine bir değerlendirmede bulunulmuştur. Bununla birlikte bu değerlendirme daha sonra Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nin (ASEAN) kurulması için bir temel sağlamış olsa da Maphilindo fikri, Malezya ve Singapur'un ayrı bir federasyon olarak ortaya çıkması ve akabinde Endonezya'nın bu yeni federasyona karşı Eylül 1963'te Konfrontasi Siyaseti'nin başlatılmasıyla tam olarak ortadan kalkmıştır [2].

Endonezya jeopolitiğinin ve buna bağlı olarak Nusantara kavramının önemi günümüzde Asya-Pasifik bölgesinde Çin ile ABD'nin liderliğindeki Çin karşıtı blok arasında cereyan eden siyasi mücadelede ön plana çıkmaktadır. Bu siyasi mücadelede özellikle Kuşak ve Yol girişimi ile ekonomik sahasını genişleten Çin'in Asya-Pasifik bölgesindeki jeostratejik hamleleri belirleyici olmaktadır [9]. Özellikle bu husus 2017 ve sonrasında daha faal hale gelen ve NATO benzeri bir oluşum olarak tanımlanan Avustralya, Hindistan, Japonya ve ABD'nin oluşturduğu Dörtlü Güvenlik Diyaloğu (*Quadrilateral Security Dialogue/Quad*) çerçevesinde stratejik bir öneme sahip olmuştur. Çin'in yükselişinin bölgedeki yansımalarının sonucu olarak oluşturulan bu girişim içerisinde, her ne kadar Çin'in çevrenemesi için oluşturulacak bir askeri girişime sıcak bakmasa da Endonezya'nın jeopolitik konumunun stratejik bakımdan son derece hayatiyet arz ettiği görülmektedir [10]. Yine aynı şekilde Çin'in Asya-Pasifik bölgesinde atan varlığını dengelemek için üç Anglosakson devlet ABD, Birleşik Krallık ve Avustralya tarafından 15 Eylül 2021 tarihinde oluşturulan AUKUS güvenlik paktı için de Endonezya'nın jeopolitiği hassas konumda bulunmaktadır. Zira Endonezya'nın hem Hint ve Pasifik okyanusları ile Asya ve Avustralya kıtaları arasında eksen konumda bulunması hem de Güney Çin Denizi'nde deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin olarak ortaya çıkan uluslararası soruna Natuna Adaları üzerinden müdahil olması durumu, AUKUS güvenlik paktı için Endonezya'nın jeopolitiğini işlevsel kılmaktadır [11].

3. Endonezya jeopolitiğinde Nusantara kavramı

Endonezya'nın jeopolitiğine bakıldığında Asya-Pasifik bölgesindeki stratejik açıdan merkezi konumda olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle Endonezya sadece hidrokarbon kaynakları açısından zengin olması sebebiyle değil; aynı zamanda Hint ve Pasifik okyanusları ile Asya ve Avustralya kıtaları arasındaki merkezi konumu sebebiyle de stratejik açıdan önem arz etmektedir. Endonezya ayrıca Malakka Boğazı da dahil olmak üzere dünyanın yedi büyük deniz geçiş noktasından dördünü kontrol etmektedir. Dolayısıyla zikredilen bu stratejik merkezilik bağlamında hem Asya-Pasifik bölgesinin hem de ABD, Hindistan, Avustralya, Çin ve Japonya gibi ekonomik, siyasi ve askeri açılardan öne çıkan belli başlı güçlerin bölgeye yönelik izleyecekleri politikaların alacağı seyrin Jakarta'daki istikrar, dış politika ve jeopolitik düşünceye bağlı olduğu ileri sürülebilir.

Endonezya'nın coğrafi özellikleri (i) geniş bir deniz alanına sahip olması (ii) karada iç güvenlikle ilişkili siyasi ve ekonomik sorunların yaygın varlığı ve (iii) stratejik konumu nedeniyle büyük güçlerin rekabet halinde olması şeklinde karakterize edilebilir. Endonezya'nın coğrafi konumunun Endonezyalı politika yapımcıların zihinsel haritasında önemli izler bıraktığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle Endonezya'nın tarihine bakıldığında, Endonezya'nın büyük güçlerle olan çalkantılı ilişkilerini veya bölgesel liderlikle ilgili iddialarını genellikle Hint ve Pasifik okyanusları ile Asya ve Avustralya kıtaları arasındaki kavşak olma (*cross-road/posisi silang*) durumunun şekillendirdiği görülmektedir. Nitekim Endonezya dilinde "adalar" için kullanılan terimin bile, "adalar arasında yer alan" (*situated between the islands*) anlamına gelen geleneksel bir Java ifadesi olan Nusantara kavramı olduğu görülmektedir. Endonezya'nın ilk başkan yardımcısı olan ve aynı zamanda bağımsız ve aktif dış politikasının da baş mimarı Mohammad Hatta doğanın Asya ve Avustralya arasında uzanan ve iki büyük okyanusun sularıyla yıkanan Endonezya'yı emrettiğini ve bu okyanuslar çevresinde büyük bir daire çizen topraklarla ilişkiyi sürdürmek zorunda olduğu ifade ederek Nusantara kavramının önemine değinmiştir [5].

Nusantara kavramının sistematik olarak ilk kez Arşipelajik Konsept olarak çevrilebilecek olan "Wawasan Nusantara" doktrini ile kullanıldığı görülmektedir. Bağımsızlıkla birlikte Endonezya her bir adanın çevresinde 3 millik bir karasuları sınırı devralmış ve büyük ölçüde güvenlik nedenleriyle, stratejik bir bakış açısıyla bu 3 millik karasuları sınırının 13 Aralık 1957 tarihli Juanda Bildirisi ve 18 Şubat 1960 tarihli bir kanunla karasuları sınırının 12 mile kadar genişletilmiştir. Endonezya tarafından 1958 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nden bu yana savunulan, bir takımada ulusunun adaları arasındaki tüm suların, iç sular olarak kabul edilmesini talep etme hakkına sahip olduğu ilkesi 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi tarafından onaylanmıştır. 21 Mart 1980 tarihinde Endonezya, dış çevresi etrafında 200 km'lik bir Münhasır Ekonomik Bölge talep etmiş ve bu talep 1983 tarihinde kanunla resmileştirilmiştir. 1994 tarihinde ise Endonezya'nın takımada statüsü talebinin, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında tanınmıştır [2].

Jeopolitik perspektiften bakıldığında iki kıta ve iki okyanusla çevrili olan ve irili ufaklı binlerce adadan oluşan bir takımada ülkesi olarak, Endonezya bir bütün olması ve adalar arasındaki denizlerin de ülke topraklarının/adalarının ayrılmaz bir parçası olması gerektiği ifade edilmiştir. Endonezya Hollanda sömürge hükümeti tarafından yapılan 3 millik karasuları düzenlemelerinin Endonezya halkının sosyo-kültürel, siyasi, ekonomik ve ulusal güvenlik açıdan hayati çıkarlarını korumayı zorlaştırdığını ileri sürmüştür. Bu aynı zamanda ülke topraklarının ortasında bir nevi anklav şeklinde ceplerin (*kantong-kantong*) bir başka ifadeyle ülke toprakları arasında serbest denizlerin (*lautan bebas di tengah-tengah wilayah negara*) oluşmasına sebebiyet vereceği ifade edilmiştir. Bu zorluğun üstesinden gelmek için Endonezya hükümetinin 13 Aralık 1957'de ilan ettiği Djuanda Deklarasyonu* (Bkz. Harita 4) ile Endonezya topraklarının deniz

* 13 Aralık 1957 tarihli Djuanda Deklarasyonu'nda Nusantara kavramı çerçevesinde geçen ifade şu şekildedir: Endonezya Cumhuriyeti anakarasının bir parçası olan adalar arasında yer alan ve bu adaları birbirine bağlayan tüm suların alanı veya genişliği ne olursa olsun, Endonezya Cumhuriyeti kara alanının doğal parçalarıdır ve dolayısıyla Endonezya Cumhuriyeti'nin mutlak egemenliği altındaki ulusal suların bir parçasını oluşturmaktadır. Deklarasyondaki özgün ifade

- [5] Laksmana EA. “The Enduring strategic trinity: explaining Indonesia’s geopolitical architecture”. *Journal of the Indian Ocean Region*, 7(1), 95-116, 2011.
- [6] Anwar OdM, Zakaria Z, Hashim WAFW. “Nusantara: Delineating Its Authentic Map Based on Indigenous Sources”. *Intel Prop Rights*. 4(2), 163, 2016.
- [7] Madagascar and the future of the Nusantara world. “MADAGASCAR and the FUTURE of the NUSANTARIAN WORLD”. <http://www.lemurdolls.com/manusa.htm> (01.12.2022).
- [8] Acri A. “The Place of Nusantara in the Sanskritic Buddhist Cosmopolis”. *TRaNS: Trans –Regional and –National Studies of Southeast Asia*, 6(2), 139-166, 2018.
- [9] Özçelik S, Ayık E. *Postgüvenlik Jeopolitiği Çerçevesinde NATO 2030 Konsepti ve Çin*. Editörler: Ermeğan İ, Özay M, Keyvan ÖZ. Dünya Siyasetinde Asya Pasifik-4, 212-237, Ankara, Türkiye, Nobel Yayınları, 2021.
- [10] Armağan YE. “Deniz Güvenliği ve Çin Etkisi: Endonezya’nın Güney Çin Denizi ve Natuna Adaları Politikaları”. *DAAD*, 4(7), 59-82, 2020.
- [11] House of Commons Library. “The AUKUS agreement”. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9335/CBP-9335.pdf> (19.01.2022).
- [12] Warassih E. “Pelestarian Sumber Kekayaan Daya Perikanan Sebagai Implementasi Wawasan Nusantara Beserta Ketentuan Hukum Yang Berkaitan Dengannya”. *Jurnal Hukum & Pembangunan*, 15(1), 32-40, 2017.
- [13] Agoes ER. “Kebijakan dan Strategi Pembangunan Kelautan dan Perikanan dalam Mengisi Wawasan Nusantara”. *Jurnal Hukum & Pembangunan*, 33(1), 51-66, 2017.
- [14] Jurnalponssel. “Deklarasi Djuanda”. <https://www.jurnalponssel.com/deklarasi-djuanda/> (01.12.2022).

Erzincan örneğinde varlıklı sınıfın şehrin kalkınmasına kısıtlı katkısı

Restricted contribution of the wealthy class to the city in Erzincan case

Mustafa Şeref AKIN^{1*}, Ebubekir KARADAŞ²

¹ İktisat, İBBF, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, Türkiye.

mustafa.akin@erzincan.edu.tr

² İktisat, İBBF, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, Türkiye.

ebubekirkaradas00@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 12.12.2021

Bölüm/Section: Sosyal Bilimler/İktisat

Kabul Tarihi/Accepted: 02.02.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

Özet

Entelektüel, sanatsal, estetik, ticari, sanayi olarak bir şehrin kalkınmasını sağlayan önemli bir faktör varlıklı sınıfın bu alanlara ilgisidir. Erzincan şehrinde ikamet eden varlıklı bireylerle yapılan mülakatlarda Erzincan şehrinde bunları geliştirmeye yönelik ilginin oluşmadığı sonucuna varılmıştır. Özellikle iş hayatı dışında yaptıkları aktiviteler kahvede zaman geçirme, kâğıt oyunları oynama, arkadaşlarla sohbet, televizyon seyretme ve evde oturmaktır. Eğitim seviyesi arttıkça az da olsa doğa sporları ve şehir dışına seyahat eklenmektedir. Entelektüel ve sanatsal herhangi bir faaliyete girme, destekleme konusunda kayda değer bir iz bulunamamıştır. Maddi varlıklarda zenginleşme kültürel yatırımlara dönüşmemektedir. Varlıkları artan kişiler batı bölgelerine doğru göç etmeyi hedeflemektedirler. Yatırımları gayrimenkul, altın ve döviz üzerinedir. Borsadaki kurumsal anonim şirketlere yatırım yapmamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Varlıklı, Erzincan, entelektüel, sanat.

Abstract

An important factor that ensures the development of a city as intellectual, artistic, aesthetic, commercial and industrial is the interest of the wealthy class in these areas. In the interviews conducted with wealthy individuals residing in the city of Erzincan, it was concluded that there was no interest in developing them in the city of Erzincan. The activities they do especially outside of work life are spending time in coffee, playing card games, chatting with friends, watching TV and sitting at home. As the level of education increases, outdoor sports and traveling outside the city are added, albeit to a lesser extent. There was no significant trace of engaging in or supporting any intellectual and artistic activity. Enrichment in tangible assets cannot turn into cultural investments. People with increasing wealth aim to migrate towards the western regions. Its investments are in real estate, gold and foreign currency. They do not invest in corporate joint stock companies.

Keywords: Wealthy, Erzincan, intellectual, art.

1. Giriş

Bu çalışmada Erzincan ilinde yaşayan varlıklı kişilerin kendi işleri dışında zamanlarını geçirdikleri hobileri ve varlıklarının yönlendirdikleri yatırım alanları incelenmiştir. Bir şehirde varlıklı kişilerin yaptıkları faaliyetler şehrin entelektüel, mimari, akademik, sanatsal ve ekonomik olarak gelişmesini desteklemektedir. Ayrıca girişimci olmaları sebebiyle ticarete ve sanayiye hareket kazandırmaktadırlar. Hatta şehrin kimlik kazanmasını sağlamaktadırlar. Şehrin kalkınması için en kritik unsurlardan biri oldukları düşünülürse, ilgi alanlarının olmaması şehri sosyal-ekonomik olarak durağanlaştırmakta ve sıkıcı kılmaktadır.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi düşünülürse, günlük kazanç peşinde koşan bir kişinin kendini geliştirebilecek hobilere (sanata, edebiyata, koleksiyonculuğa,) ayırabilecek imkânı (zamanı ve parası) olamamaktadır. Aile bütçesinden entelektüel ve sanatsal faaliyetlere pay ayırması mümkün değildir. Kültürel ürünlerin arzını sağlayacak ana unsurlardan

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Mustafa Şeref AKIN

¹ orcid.org/0000-0002-1850-9118; ² orcid.org/0000-0001-5666-1068

biri varlıklı kişilerin bu ürünlere talebidir. Standart ekonomi teorisinde talep olmadığı takdirde arz da olamayacağından entelektüel ve sanatsal üretimi ve buna bağlı olarak sanat piyasası ortaya çıkamayacak, yazarlar ve sanatçılar yetişemeyeceklerdir.

Bu durumda bir şehrin varlıklı kesiminin imkanlarını ve zamanlarını nereye yönlendirdiği şehrin gidişatını belirleyen ana etmenlerdendir [1]. Türkiye'nin hem kamu kaynaklarının hem de kamu teşviklerinin önemli bir bölümü Doğu Anadolu'nun kalkınması için harcanmaktadır. Ancak kalkınma sadece gelir artışını değil tüm medeniyet unsurlarının ilerlemesini işaret eder [2].

Bu makalede Doğu Anadolu'daki coğrafi (dağlık), demografik (göç veren) ve ekonomik (tarım ve hayvancılık) açılardan tipik bir il olan Erzincan'daki varlıklı kişilerin (işletme sahibi, mülk sahibi, finansal yatırım yapabilen) özellikle iş dışında serbest zamanlarında ne yaptığı araştırılmıştır. Böylece gelir olarak refaha kavuşmuş bireylerin kalkınma bağlamında bıraktıkları izlerin takip edilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca Erzincan'daki varlıklı kesim üzerine araştırmada kişilerin hangi alanlara yatırım yaptıkları da incelenmiştir. Burada özellikle sermayenin tabana yayılmasını sağlayan menkul değerlerde mi yoksa toplumda genel olarak yaygın statik yatırım olan altın, döviz ve gayrimenkulde mi tuttukları sorulmuştur. Borsanın getiri riski olması sebebiyle hemen nakde ihtiyacı olmayan daha çok varlıklı kesimin alabileceği yatırım aracıdır. Aynı zaman da sermayenin tabana yaygınlaşmasına aracılık ettiği için kalkınmışlığı da işaret eder.

Erzincan bağlamında Anadolu'da yaşayanların ilgi ve yatırım alanlarının Avrupa'da ortaya çıkan ticaretle ve sanayiyle zenginleşen varlıklı kesimin kültür ve menkul yatırımlarından çok uzakta olduğunu ve bunun sonucunda şehrin ekonomik, mimari ve estetik olarak gelişemediği anlaşılmaktadır.

2. Literatür

Varlıklı bir ailenin şehri değiştirmesine gösterilebilecek ilk örneklerden biri Floransa'daki Medici ailesidir. Mediciler, XIII yy.'da Toskana bölgesinde ortaya çıkmış Floransalı tüccar bir ailedir [1]. Elde ettikleri büyük servetle siyasi ve ekonomik güç edinmişlerdir. Floransa'daki sanatın ve sanatçıların korunmasını sağlamış ve Rönesans'ın ortaya çıkmasında rol oynamışlardır [1]. Mediciler yanında diğer zenginleşen aileler de (Albizzi, Pazzi, Borgia gibi) maddi imkanlarını şehrin sanatından estetiğine kadar gelişmesinde katkı sağlamışlardır.

Ayrıca Aydınlanma Çağında çığır açan bilimsel çalışmalarda bulunan Antoine Lavoisier, Joseph-Louis Lagrange gibi önemli bilim adamları varlıklı ailelerden gelmekteydiler [3]. Dönem itibarıyla, kimya, matematik veya diğer bilimsel kitaplardan gelir kazanılamayacağından, ilmi çalışmalardan bağımsız bir gelir akımına ihtiyaç vardı.

Burjuvazi kent kökenli sosyal ekonomik sınıftır. Kökenine bakıldığında ilk olarak latince burgensis şeklinde kullanılmıştır. Daha sonra ise Fransızca'ya bourg-kasabada yaşayanlar- kelimesinden türetilmiştir. Orta Çağ'ın son zamanlarında Batı'da kentlerde ortaya çıkan ticaretle zenginleşen kesimler için ifade edilen bir kelimeye dönüşmüştür [4], [5]. Ticari burjuvazinin gelişmesinden sonra İngiliz Sanayi devrimiyle sanayi burjuvazi ve işçi sınıfları oluşmuştur [6]. Marksist felsefede burjuvazi, modern sanayileşme sırasında üretim araçlarına sahip olan ve toplumsal kaygıları mülkiyetin değeri ve toplumdaki ekonomik üstünlüğünün sürdürülmesini sağlamak için sermayenin korunması için çaba verendir [7]. Neo-Klasik yaklaşımda Burjuvazi inovasyonun motoru olarak da görülmektedir. Kapitalist motorun arkasındaki itici güç olarak özellikle yaratıcı yıkım süreciyle endüstrilere ve ekonomiye yenilik getirmektedir [8].

Batı Avrupa'da zenginleşen kesim kentlerin canlanmasına ve bilimsel gelişmelere katkı sağlamıştır. Türkiye'deki burjuva oluşturma çabalarını anlayabilmek için burjuvazinin doğduğu yıllardaki Osmanlı'ya inmek gerekmektedir. Bu konudaki literatür ağırlıklı olarak ticaret ve sanayiyle zenginleşen bir sınıfın doğuşunun Osmanlı'da gerçekleşmediğini göstermektedir [9].

Osmanlı Avrupa'daki Rönesans, Reform, Merkantilizm ve Sanayi Devrim'indeki ekonomik ve sosyal gelişim yaşamadığı için burjuva sınıfı oluşturacak bir ortama müsaade etmemiştir. Ayrıca proletarya sınıfı da ortaya çıkamamıştır. Serf benzeri bir köylü sınıf da olmamıştır [10], [11].

Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim sistemini oluşturan sosyal yapı ve askeri bürokratlar merkezi yönetim dışında gelişen periferi sınıflara imkân vermemiştir. Özerk sivil siyasal düşünceye ve ekonomik olarak bağımsız bir kimliğe sahip burjuva sınıfının Osmanlı'nın toplumsal yapısında meydana çıkması mümkün değildir. Ayrıca burjuva gelişimi Osmanlı'nın dayandığı sosyal-politik ve sosyal-kültürel yapısına da ters düşmektedir. Çünkü burjuvazi, egemenliğini sağlarken tüm feodal yapıyı, uhrevi ve ataerkil ilişkileri bitirmiştir. İnsanlar arasında sade kişisel çıkar ilişkileri dışında hiçbir bağ ilişkisi bırakmamıştır. Osmanlı'da devlet tüm ekonomik birimleri denetim altında tutmaktadır [9]. Devletin hâkim güç olarak var olması kapitalist sisteme dönüşümü engellemiştir. Piyasa mekanizması kurulamamıştır. Hukuki olarak tüzel kişilik yapısı gelişmemiştir [9].

Osmanlı'da devlet ve toplumsal yapı dışında, burjuva sınıfının ortaya çıkamamasının altındaki bir sebep de toprak rejimidir [11]. Osmanlı'da devlet, tüm varlıkların mutlak sahibi olduğu gibi tarım yapılan arazilerinin ve toprak mülkiyetinin de devlet olarak sahibi sıfatıyla hareket etmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında toprak reformu aşar vergisinin kaldırılması olarak uygulanmış, köylü sınıfının toprak sahibi olması yönündeki tasarıya karşı olarak toprak oligarşisinin ciddi sert muhalefeti ile karşılaşmıştır. Toprak reformu

girişimleri yapılan programların etkisinin olmaması, kırsal kesimdeki toprak ağalarının ya da politik temsilcilerinin engellemeleri sonucunda başarısız olmuştur [12]-[14].

Cumhuriyet dönemiyle birlikte ulusal karakterli bir burjuva sınıfını yaratmak için ya yeni kurumların oluşturulması ya da yeni bir iktisadi sınıfın yaratılması gerekmiştir. Türkiye’de modernleşme projesinin en önemli dayanaklarından ve seküler yapıda olan kapitalizm içerisinde önemli rol oynayan burjuvazinin oluşturulmasıdır. Ancak bu konuda uygulanan politikalar sonucunda, sanayi burjuvazisinden ziyade büyük toprak sahipleri ve bürokratların ittifakıyla oluşan cılız bir ticaret burjuvazi ortaya çıkmıştır [15].

Türkiye’de özel sektörün sanayileşmesinde üretim kaynakları devlet işletmelerinden gelmiştir. Tekstil sanayiinde Sümerbank, demir çelikte sanayiinde Erdemir bunun örnekleridir. Devlet tarafından oluşturulan burjuva sınıfının varlığının devletle ilişkisi Batı’dakinden farklı bir ilişki içerisinde olmasına sebep olmuştur. 1980 yılına kadar kamunun güçlü ekonomik yapının varlığından dolayı Türkiye’de bağımsız bir burjuva sınıfı oluşmamıştır.

24 Ocak 1980 kararları ile birlikte Türkiye ekonomi sisteminde yaşanan büyük değişim ile Türk burjuvazisi uluslararası kapitalizm ile iş birliği yapmıştır. Evrensel açıdan burjuva sınıfının doğuşuna zemin hazırlamıştır. Devletin toplum, siyaset ve ekonomi üzerindeki etkinliği azalmış ve bu nedenle serbest piyasa sisteminde yeni aktörler ortaya çıkmıştır [16]. Türkiye’de Batı toplumu ile entegre olma açısındaki modernleşme isteği kapitalizm ile ilişkisini kuvvetlendirmiştir. Ayrıca büyük şehirler dışında, Anadolu’da mevcut olan sermaye, muhafazakâr değerleri koruyarak kapitalist girişimciliğini geliştirmektedir [17].

Ekonomik olarak zenginleşen orta ve üst sınıflar kültür-sanat alanındaki faaliyetlerini finanse etmiştir. Kültür endüstrisi olarak ifade edilen, siyaset, kültür ve ekonomi arasındaki ilişki, özellikle Batı toplumlarının tarihi incelendiğinde doğal seyrinde işlediği görülmüştür [18]. Türkiye’de büyük şehir merkezli burjuvaziyi geliştirme çabasının dışındaki geniş kitleleri oluşturan Doğu ve Güney Doğu’undaki feodal yapılar, tarikatlar, hemşerilik örgütlenmeleri, dini veya laik cemaatler geleneksel yapıları muhafaza etmişlerdir.

3. Etnografik yöntemler örnekleme

Erzincan şehrindeki varlıklı kişilerin kendi işleri dışındaki gerek sosyal yaşamlarını gerek yatırım tercihlerini aktarılabilmesi için niteliksel yöntemler kullanılmıştır. Hedef kitleyi oluşturan varlıklı kişilerin iş dışındaki özel ve sosyal hayatlarında ne yaptıklarını detaylıca anlatabilmeleri için mülakatlar yapılmıştır.

Nüfus ve ekonomik etkinlik açılarından küçük bir şehir olması dolayısıyla varlıklı bireyleri belirlemek zor olmamıştır. Erzincan’da şahıslara ait büyük işletme yoktur. Ağırlıklı olarak mikro, küçük ve aile işletmeleri vardır. Merkezdeki tek büyük kurumsal işletme Türk Telekom’a ait çağrı merkezi hizmeti veren Assist’dır. Yaklaşık 1000 çalışanı vardır. Merkez dışında Iliç ilçesinde tek büyük işletme Kanadalılara ait olan Anagold altın maden firmasıdır. Bunun dışında kamu sektöründeki en büyük işveren üniversitedir. Seçilenler Erzincan merkezdeki kısıtlı sayıdaki orta büyüklükteki işletmenin sahipleridir. Varlıklı insan olarak kabul edilen kişiler eşraftan olup, kendi işletme sahibi, mülkü edinmiş ve finansal yatırım yapabilen kişilerdir. 2021 yılında 21 kişiyle mülakatlar yapılmış ve takip ettikleri faaliyetler gözlenmiştir (Tablo 1). Görüşülmeyen ama diğer varlıklı kesimde ağırlıklı olarak benzer bir yaşam tarzları gözlenmektedir. Yani bulgular tekrarlayıcı olacaktır.

Örnekleme sayısı mülakatlarda alınan cevap benzerlik (kalıp, örgü) oluştuktan sonra bırakılmıştır [19], [20]. Etnografik araştırmalar istatistik üretmemektedir. Anket yapılması gereken n sayıda katılımcı yoktur. Katılımcılarla yoğun görüşme yapılır. Kullanıcıların hikayelerinden kalıplar ortaya çıkıncaya kadar mülakat serisine devam edilir. Etnografik derinlemesine mülakatta kişinin davranışlarının ardındaki sebep-sonuç ilişkileri yatmaktadır halbuki anket çalışmaları korelasyon vermekte ve yüzeysel kalmaktadır [21]. Ardındaki sosyal, duygusal, bilişsel ve kültürel sebepler ortaya konmaktadır. Bilimsel araştırmalarda 10 kullanıcının sorunların %75’ini yüzeyle çıkardıkları görülmekte ancak sayıyı arttırmak edinilen bilgiyi yükseltmemektedir [20], [22]. Burada esas olan, kullanıcıların deneyimlerinden bir trend çıkıncaya karşı derinlemesine mülakatlara devam etmektir. Kullanıcı ifadeleri italik şekilde ve kullanıcı numarasıyla yazılmaktadır.

Etnografik yöntem ile Erzincan merkezde ikamet eden gelir düzeyi yüksek (varlıklı) kişilerin eğitim durumları, varlık kaynakları, boş zamanlarında neler yaptıkları ve gelirlerini nasıl değerlendirdikleri ekteki Tablo 1’deki listede gösterilmiştir. Ayrıca şehirdeki entelektüel, kültürel ve sanatsal faaliyetleri yürüten iki kişiyle gerek entelektüel ürünlere ilgi gerekse varlıklı kişilerin katılımı üzerine görüşülmüştür.

4. Bulgular

Tablo 1’e detaylı olarak bakıldığında Erzincan’da yaşayan varlıklı kişilerin çoğunlukla boş zamanlarında evlerinde ve kıraathanelerde vakit geçirdikleri sonucuna varılması mümkündür. Aralarında eğitimliler kısmen de olsa aktiviteleri zenginleştirmektedirler. Tablo 1’de varlıklı kişilerin aldıkları eğitim düzeyinin boş zamanlarında faaliyetlerin artmasındaki etki görülmektedir.

Tablo 1. Paydaşlar

#	Varlık kaynağı	Eğitim seviyesi	Boş zamanlarını nasıl değerlendirir? Hobileri?	Kazançlarını hangi sektörlerde değerlendirir?
1	Gıda Ticareti	İlk Okul	Yok	Döviz-Gayrimenkul
6	Hayvancılık	İlk Okul	Kıraathane	Hayvancılığa yatırım
16	Serbest Meslek (Tüccar)	İlk Okul	Kıraathane	Döviz, altın
21	Hayvan Yemleri	İlk Okul	Kıraathane	Kendi sektörü, Gayrimenkul
2	Serbest Meslek (Tüccar)	Lise	Futbol	Ticari faaliyetlere gayrimenkul
5	Lojistik, Yakıt Ticareti	Lise	TV	Gayrimenkul ve yeni yatırım alanları
10	Medikal Sektör	Lise	Yürüyüş,	Gayrimenkul Piyasasına-Kendi Sektörüne
11	İnşaat Sektörü	Lise	Yok	Gayrimenkul
13	Tulum Peyniri	Lise	TV	Gayrimenkul
15	Tulum Peyniri	Lise	Gazete	Kendi sektöründe
18	Yemek Sektörü	Lise	Yok	Döviz, altın gayrimenkul
20	İnşaat Malzemesi	Lise	Yok	Gayrimenkul
3	İnşaat Malzemeleri Üzerine Esnaf	Üniversite	Kayak, Yüzme	Ticari alan
4	Sanayi Makinesi Parçaları	Üniversite	Off-road	Yeni ticari alanlar gayrimenkul
7	Tulum Peyniri, Yakıt, Lojistik Sektörleri	Üniversite	Yürüyüş, TV	Mevcut yatırım sektörlerine ve gayrimenkul
8	Gayrimenkul Sektörü	Üniversite	Kayak, Yürüyüş	Gayrimenkul
12	İnşaat Malzemeleri	Üniversite	Gezmek (Yurtiçi-Yurtdışı), Av	Gayrimenkul, Kendi Sektörüne Yatırım
14	Lojistik Sektörü	Üniversite	Gazete	Kendi sektörüne
17	Gayrimenkul Sektörü	Üniversite	Bisiklet, Spor	Döviz, Altın Ve Gayrimenkul
19	Araba Parçası	Üniversite	Gezmek (Yurtiçi), Off-road,	Kendi sektörüne
9	Mobilya Sektörü	Yüksek Lisans	Kıraathane, Nargile, Kayak	Kendi sektörüne

4.1. Eğitim durumu lise ve altı olan kişiler

Yapılan araştırmada eğitim durumları lise ve altı olan kişilerin ağırlıklı olarak herhangi bir hobi ile ilgilenmedikleri gözlenmiştir: Boş zamanlarımda herhangi bir hobi ile ilgilenmemekteyim (1). Kendi evimde oturmayı çok severim sosyal bir hayata sahip değilim (13). Evimde dinlenmeyi veya kendi işlerim için gelecek planlaması yapmayı tercih ediyorum (18). İşlerimin yoğunluğundan dolayı boş zamanlarımı ailemle evimde geçirmeyi dinlenmeyi tercih ederim (20). Boş zamanlarını geçirdikleri alanlar sahip oldukları varlık imkânlarını yansıtmamaktadır; i) futbol oynama -fırsat buldukça arkadaşlarımla halı saha maçları yaparım (2), ii) televizyonda ve gazetede haberleri takip etme -ben işimden arta kalan zamanda TV programlarından ülke ve siyaset gündemini takip etmeye çalışırım (5), siyasete olan merakımdan dolayı boş zamanlarımda ülke gündemini takip etmeye çalışırım genellikle köşe yazılarını okumayı severim (15), iii) kiraathanede ve çay ocaklarında sohbet etme -boş zamanlarımda arkadaşlarımla kiraathanede çay eşliğinde hem ticari hem de siyasi olayları konuşurum (6), çay ocaklarında arkadaşlarla muhabbet ederim (16), işlerimden dolayı müşterilerimle sürekli iletişim halinde olmam gerekiyor o yüzden boş zamanlarımda genelde kiraathanelerde vakit geçiriyorum (21), iv) yürüme -boş zamanlarımda özellikle son yıllarda sağlığım açısından bolca yürüyüş yapmaya çalışırım yürüyüş yapmadığım zamanlar dostlarımla muhabbet etmeyi severim (10), v) piknik yapma: dostlarımla kafa dinleyeceğimiz bir ortamda oturmak piknik vb. aktiviteleri yapmayı severim (11).

4.2. Eğitim durumu lisans ve üstü olan kişiler

Çalışma sonucunda eğitim durumu yükselen varlıklı kişilerin Erzincan ilinde yapılabilecek aktivitelerden kısmen faydalandıkları görülmüştür. Kendilerine daha çok zaman ayırdıkları ve çeşitli aktiviteleri denemek istedikleri sonucuna

varılmıştır. Çeşitli sporları yapmaktalar (kayak, yüzme, bisiklet): *Erzincan'da yapabileceğim ve hoşuma giden aktivite kayak yapmak ve yüzme kış aylarında kayak yapmayı yaz aylarında yüzmeyi tercih ediyorum* (3). *Kış aylarında kayak yapmayı seviyorum* (8). *Sıklıkla olmasa da kış aylarında kayak yaparım* (9). *Sporu seven bir yapım var havanın güzel olduğu zamanlar bisiklete binmeyi seviyorum hava kötü olduğu zaman spor salonunu tercih ediyorum* (17). Yürüyüş tercih edilen spordur: *iş hayatımda çok yorulduğum için genellikle boş zamanlarımı yürüyüş yaparak veya ailemle vakit geçirerek değerlendiririm* (7). *Kendi işimden dolayı genellikle boş zamanlarımda yürüyüş yaparak keşif yapmaya çalışırım* (8). Off-road etkinlikleri: *İş yerimin sanayide olmasından dolayı araba merakım vardır. Bundan dolayı boş zamanlarımda yapılan off-road etkinliklerine katılırım veya kendi aracım ile benzer pistleri kullanmayı seviyorum* (4). Seyahate gitmekler: *boş zamanlarımda gezmeyi severim vakitim varsa şehir dışı veya yurt dışı vaktim kısıtlı ise şehir içinde gezmeyi severim* (12). *Gezmeyi severim doğayı sevdiğim için genellikle dağ bayır gezmek hoşuma gidiyor* (19). Avlanmaktalar: *Bu yüzden ava gitmeyi seviyorum ve ara ara off-road yaparım* (19). *Sezonunda ava gitmeyi seviyorum* (12). Yüksek eğitimli grupta da hobisi olmayanlar mevcuttur: *Benim sosyal hayatım fazla yoktur sessiz ortamda kafa dinlemeyi gazete okumayı ve gündemi takip etmeyi tercih ediyorum* (14). Kahvehanelere gitmekler: *Nargile boş zamanlarımda nargile içmeyi seviyorum genellikle arkadaşlarımla nargile eşliğinde sohbet ederiz* (9).

4.3. Erzincan'da sosyal, sportif ve entelektüel yaşam çeşitliliği

Erzincan'daki varlıklı insanlar üzerine yapılan çalışmada paydaşlara Erzincan ili genelinde boş zamanlarda hangi aktivitelerin yapılabileceği sorularak farkındalıkları gözlenmiştir.

Doğa sporları: Erzincan genelinde doğa ile ilgili yaz ve kış aylarında yapılacak çok çeşitli aktiviteler bulunmaktadır: *Örnek verecek olursam balık tutmak, avlanmak, kayak yapmak, paraşüt, rafting, off-road gibi spor ve aktiviteleri ilgilileri yapıyor* (3).

Erzincan doğa sporları açısından oldukça zengindir. Konuşmacılar Erzincan'daki ilçeler dahil olmak üzere doğada yapılabilecek aktivitelerin farkındadırlar: *Memleketimiz Erzincan merkezinde fazla aktiviteler olmamasına rağmen ilçelerimizde veya şehir merkezinden biraz uzak kesimlerde muhteşem bir doğal güzellikler var. Bu doğa aynı zamanda tutkunlarına çeşitli aktiviteler sunuyor. Gezmek için, spor için, profesyonel fotoğrafçılık için vb. alanlarda bizim elimizden geleni yaparsak ilgi göreceğiniz düşünüyorum* (9). *Erzincan ilinde günümüz teknolojisine bağlı olarak yapılacak aktivite ben bilmiyorum. Ancak Erzincan'da yamaç paraşütü, rafting, off-road, kayak yapmak gibi doğa ile alakalı olan birçok sporu sadece Türkiye açısından değil Dünya açısından da iyi avantajlara sahiptir* (17).

Arkeolojik geziler: *Erzincan tarihine bakıldığında önemli beyliklerin bazılarının yaşam yeri bazılarının geçiş yeri olmuştur. Ancak deprem bölgesi olmasından kaynaklı olduğunu düşünüyorum tarihi yapı sayısı çok az olanlarda şehir merkezinden uzak yerlerde tarih açısından fazla yapıya sahip olmamasına rağmen bulunduğu konum dağlık yapısı sınırlarından geçen karasu nehri doğal güzellik olarak bazı avantajlar sağlamaktadır* (12).

Şehrin küçüklüğünden dolayı sosyal imkanların darlığının doğal olduğu vurgulanmaktadır: *Erzincan şehri küçük bir şehir, sosyal yaşam olarak batı şehirleri ile bir tutmak doğru değil bence ancak Erzincan'a yatırımları biraz daha planlı yapsalar çoğu şehirde olmayan avantajlara sahip örneğin insanlar Erzincan'dan geçip Erzurum'a Kars'a tatile gidiyor Erzincan açısından avantajlar değerlendirilmiyor.*

Şehirdeki hareketli ve önemli entelektüel oluşum sağlayan Birlik Vakfı'nın Erzincan'daki sorumlularından biriyle görüşüldüğünde toplantılara varlıklı kesimin hiç iştirak etmediğini ifade etmiştir: *Sadece bürokratlar ve eğitim kökenli hemşeriler katılmaktadır. Varlıklı kesim ilgisizdir. Bu varlıklı kesimin şehir aidiyeti yoktur. Zenginleştikçe varlıklarını İstanbul başta olmak üzere başka şehirlere aktarmakta ve sonunda da taşınmaktalar.*

Erzincan'da amatör tiyatro oynayan bir oyuncu tiyatro konusunda ilgisizliği vurgulamaktadır: *Yeterli ilgi yok bedava yapsak profesyonel değil diyorlar paralı yapsak devlet tiyatrosu bile değilsiniz neyin parası diyorlar. Devletçe de pek desteklenmiyoruz yani sadece hobi olarak kalıyor diyeyim.*

4.4. Yatırım sahaları

Çalışmada Doğu Anadolu'yu temsilen Erzincan'daki varlıklı kesimin yatırım alanları da sorulmuştur (Tablo 1). Geleneksel yapıdan çıkıp modern yatırım modeline dönüşemedikleri görülmektedir. Erzincan'daki varlıklı kesimin yatırım sahaları kendi işleri ve finansal olarak altın, döviz ve özellikle de gayrimenkuldür. Sermayeyi tabana yaymada aracı olan menkul değerlere yatırım yapmamaktalar. Görüşülen 21 kişiden 14 kişisi yatırımlarını gayrimenkul alanında değerlendirdiklerini belirtmişlerdir (Tablo 1). Zengin bireyler olmaları sebebiyle gayrimenkule altın ve dövize göre daha yüksek maddi güç gerektirdiğinden, varlık kesim yoğun olarak gayrimenkule yatırım yapmayı tercih etmektedir.

5. Sonuç

Yukarıda paydaşlardan elde edilen verilere bakıldığında Erzincan'da ikamet eden varlıklı ve eğitim düzeyi düşük düzeydeki bireylerin özellikle şehrin gelişimine yönelik aktif bir sosyal hayatlarının varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu varlıklı kişiler genellikle çay sohbetlerini veya evlerinde dinlenmeyi tercih etmektedirler. Eğitim düzeyi üniversite olanların ilköğretim-lise grubuna oranla daha sosyal bir hayat sürdürdükleri ve kendilerine daha kaliteli zaman

ayırdıkları görülmektedir. Eğitim düzeyi yükselen varlıklı bireyler Erzincan'da yapılabilecek aktivitelerden sporla ilgili olanları sınırlı da olsa değerlendirdikleri sonucuna varılmıştır.

Paydaşlardan alınan bilgilere göre Erzincan ili doğal güzelliklere sahiptir. Doğa ile alakalı olan yaz ve kış aylarında yapılacak birçok aktiviteyi bünyesinde barındırmaktadır. Bireyler bunları bilmekteler ama ilgileri düşüktür.

Bazı dernekler entelektüel ve sanatsal organizasyonlarda bulunmaktalar. Hem varlıklı kesimlerin zaman geçirdikleri mekanlar hem de dernek yöneticilerinin ifadelerinden anlaşılacağı üzere şehrin tiyatro vb. faaliyetler için salonları ve düzenli şekilde gösteri yapan oyunları yoktur. Aynı şekilde üniversitenin düzenlediği sergiden konferansa kadar katılım sadece üniversite içindeki paydaşlarla gerçekleşmektedir. Erzincan'da sanat galerisinin ve müzesinin bulunmaması ve geçimini sanatla sağlayan bir topluluğun olmaması varlıklı kesimin ilgi alanlarının kritik önemini göstermektedir. Şehirde mimari ve estetik algının gelişmesi de sınırlı kalmıştır. Ekonomik olarak geleneksel yapılar (aile ve küçük işletmeler) egemen olmuştur. Yatırımlarını kurumsal anonim şirketlere yapmak yerine altın, döviz ve gayrimenkul varlıklarında değerlendirmekteler.

Erzincan'da entelektüel, sanatsal, mimari, teknoloji gibi konularla ilgilenen varlıklı bir kesimin olmamasından dolayı şehri bilimden sanata, sanayiden ticarete değiştirecek önemli bir güç bulunmamaktadır. Kamu kaynaklı veya gönüllü birkaç tane organizasyon çaba vermektedir. Şehir durağan kalmıştır.

6. Yazar katkı beyanı

Yazarlar çalışmanın araştırmasında, yazılımında, yazım denetimi ve içerik düzenleme konularında eşit katkı sunmuşlardır.

7. Etik kurul onayı ve çıkar çatışması beyanı

Etik kurul onayı alınmıştır (Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Etik Kurulu, 21/01/2022 No: E-88012460-050.01.04-141873). Bu çalışmanın bir kişi/kurum ile çıkar çatışması yoktur.

8. Kaynaklar

- [1] Serdar M. "Medici Ailesi: Floransa'da Bir Ailenin Yükseliş Öyküsü". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 655-668, 2019.
- [2] Akın MŞ. *Kalkınma Ekonomisi*. İstanbul, Türkiye, Mephisto Yayınları, 2005.
- [3] James I. *Büyük Matematikçiler: Euler'den Von Neumann'a*. Çeviri: Öztürk C. İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- [4] Göçek FM. *Burjuvazinin yükselişi, imparatorluğun çöküşü Osmanlı batılılaşması ve toplumsal değişme*. Çeviri: Yıldız İ. Ankara, Türkiye, Ayraç Yayınevi, 1999.
- [5] Zeytinoğlu E. *İktisat tarihi*. İstanbul, Türkiye, Meter Matbaası, 1976.
- [6] Bakan S, Sabancılar Eren S. "2000'lerde Türkiye'de Burjuvazi Sınıfının Siyasal Dönüşümü". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 127-149, 2017.
- [7] Marxist Glossary. "Bourgeois Society". <https://www.marxists.org/glossary/terms/b/o.htm#bourgeois-society> (Erişim Tarihi: 13.03.2021).
- [8] Schumpeter JA. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York: Harper, USA, 1942.
- [9] Mardin Ş. *Türk Modernleşmesi*. İstanbul, Türkiye, İletişim Yayınları, 2014.
- [10] Heper M. *Türkiye'de Devlet Geleneği*. Ankara, Türkiye, Doğubatu Yayınları, 2006.
- [11] Keyder Ç. *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul, Türkiye, İletişim Yayınları, 2015.
- [12] Lindisfarne N. *Elhamdullillah Laikiz*. İstanbul, Türkiye, İletişim Yayınları, 2002.
- [13] Pamuk Ş. *Dünyada ve Türkiye'de iktisadi büyüme, 1820-2005*. Ankara, Türkiye, Hazine Uzmanları Derneği, 2007.
- [14] Avcıoğlu D. *Türkiye'nin düzeni dün-bugün-yarın*. İstanbul, Türkiye, Tekin Yayınevi, 2001.
- [15] Timur T. *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*. Ankara, Türkiye, İmge Kitapevi, 2003.
- [16] Beriş HE. "Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(01), 55-80, 2008.
- [17] Akarçay E. "Türkiye'de İslam ahlakı ve kapitalizmin ruhu (olabilir mi?)". *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, 179-199, Didim/Aydın, Türkiye, 1-3 Ekim 2009. http://www.sosyolojiderneği.org.tr/kutuphane/icerik/akarçay_erhan.pdf (Erişim Tarihi: 11.03.2021).
- [18] Özer Ö. Dağtaş E. *Popüler Kültürün Hakimiyeti- Bir Türkiye Hikayesi*. Konya, Türkiye, Literatürk Academia, 2011.
- [19] Nielsen J. "How Many Test Users in a Usability Study?" <https://www.nngroup.com/articles/how-many-test-users/> (11.10.2021).
- [20] Faulkner L. "Beyond the five-user assumption: Benefits of increased sample sizes in usability testing". *Behavior Research Methods, Instruments & Computers*, 35(3), 379-383, 2003.
- [21] Christensen CM, Hall T, Dillon K, Duncan DS. "Know Your Customers-Jobs to Be Done". *Harvard Business Review*, 94(9), 54-62, 2016.
- [22] Nielsen J. "Why You Only Need to Test with 5 Users". <https://www.nngroup.com/articles/why-you-only-need-to-test-with-5-users/> (11.10.2021).

İklim değişikliği ve su kaynakları olgusunun posta pulları üzerinden değerlendirilmesi

Evaluation of climate change and water resources from postage stamps

Serkan AYCİL^{1*}

¹ İstanbul PTT Bölge Başmüdürlüğü, Muhasebe ve Finans Müdürlüğü, İstanbul, Türkiye.

sserkan.aycil@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 03.06.2022

Bölüm/Section: Sosyal Bilimler/Görsel İletişim
Tasarımı

Kabul Tarihi/Accepted: 21.06.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

Özet

İklim değişikliği ve su kaynakları konusundaki farkındalığın, yakın zamanda, uluslararası bir olgu olarak ortaya çıkacağı ve uzunca bir süre gündemi meşgul edeceği düşünülmektedir. Çeşitli ülkelere ait posta pulları üzerinden farkındalık oluşturmayı amaçlayan bu çalışmada; iklimsel değişimler, buzullarda görülen erime, deniz seviyesinde yükselme, müsilaj, göç hadiseleri, kuraklık, ani su baskınları, orman yangınları, hastalıklar ve olası su savaşları gibi konular irdelenmiştir. İklim değişikliği ile su kaynakları arasındaki ilişkiyi anlamlandırabilmek ve literatür üzerinden farklı çıkarımlarda bulunabilmek için barajlar ve kentsel yaşam konuları da ayrıca ele alınmıştır. İklim değişikliği kapsamında alınan küresel ve bölgesel tedbirlerin yanı sıra dünyadan ve Türkiye'den verilen güncel örneklerle çalışmanın çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, çevre konulu pul tasarımı örneklerine değinilmiş ve Türkiye'nin, iklim değişimi ve su kaynakları konusundaki hassasiyeti ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca, yakın gelecekte yaşanma olasılığı bulunan atmosferik değişimlere değinilerek önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışmanın, sonraki süreçte oluşturulacak bilimsel araştırmalara da kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Küresel ısınma, iklim değişikliği, su kaynakları, posta pulu

Abstract

It is thought that awareness of climate change and water resources will emerge as an international phenomenon in the near future and will occupy the agenda for a long time. In this study, which aims to raise awareness on postage stamps of various countries; Issues such as climatic changes, melting of glaciers, rise in sea level, mucilage, migration events, drought, flash floods, forest fires, diseases and possible water wars are discussed. Dams and urban life are also discussed in order to make sense of the relationship between climate change and water resources and to draw different conclusions from the literature. In addition to the global and regional measures taken within the scope of climate change, the framework of the study was tried to be determined with current examples from the world and Turkey. In this context, environmental stamp design examples were mentioned and Turkey's sensitivity to climate change and water resources was highlighted. In addition, suggestions were made by referring to the atmospheric changes that are likely to occur in the near future. It is thought that this study will also be a source for scientific research to be created in the next process.

Keywords: Global warming, climate change, water resources, postage stamps

1. Giriş

İnsanların doğa üzerinde gerçekleştirdikleri tahribatlar deniz, kara ve hava sistemleri üzerinde bozulmalara neden olmaktadır. Bu bağlamda son yüzyıl, iklimde görülen değişimlerin zirve yaptığı ve insanlığı küresel iklim felaketleriyle karşı karşıya getiren bir dönem olarak hafızalardaki yerini almıştır. Yine bu dönemde, ısınmaya bağlı olarak ortaya çıkan değişimler, kısa zamanda büyük etkiler göstermiş ve bu süreçte, bazı bitki ve hayvan türleri değişen koşullara uyum

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Serkan AYCİL

¹ orcid.org/0000-0002-3540-5548

sağlayamadığı için yok olmuştur. Son 25 yıllık veriler İngiltere’de yaşayan toplam 22 milyon kuş çiftinden sadece 5 milyonunun hayatta kaldığını göstermektedir. Hatta 2050’ye kadarki süreçte 1 milyonun üzerinde bitki ve hayvan türünün yok olacağı da öngörülmektedir. Belirtilen rakamlar mevcut toplamın neredeyse ¼’ü ne karşılık gelmektedir [1].

Gelişmiş ülkelerde, teknolojiye bağlı olarak şekillenerek üretim ve tüketim aşırılıkları, bolluk kirlenmesi kavramını ortaya çıkarmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu olgunun yerini, yoksulluk kirlenmesi kavramı almıştır. Kısa vadede büyüme hedeflerini gerçekleştirmek isteyen ve çevresel etkenleri göz ardı ederek ekonomiyi öncelikli hale getiren ülkeler, bu tür kavramların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır [2].

Dünya genelindeki yağış miktarı ile kutuplardaki sıcaklık artışı arasında doğru orantı bulunmaktadır. Kutup bölgelerindeki her 1°C’lik sıcaklık artışı, yağış miktarı üzerinde %1’lik bir artışa neden olmaktadır. 2003’te Kanada’da meydana gelen heyelan vakalarının, küresel ısınmadan kaynaklanan aşırı yağışlara bağlı olarak gerçekleştiğı bilgisi, yetkili çevrelerce doğrulanmıştır. Dolayısıyla yağış miktarındaki artışın, gevşek toprak yapısına sahip olan bölgelerde, ciddi boyutlu risklere sebebiyet verdiğı öngörüsü de resmîyet kazanmıştır. İklim değişikliği ve ısınma olgusunun oluşturduğı en önemli risk faktörü *kuraklık* tehlikesidir [3]. şuan için birçok ülke, yakın gelecekte kuraklığa bağlı olarak tatlı su kaynaklarının tükeneceğı öngörüsünde bulunmaktadır.

Bu çalışma; iklim değişikliği ve su kaynakları olgusunu, dünyanın farklı ülkelerine ait pul tasarımları üzerinden yeniden kurgulayıp sunmaya çalışmaktadır. Görsel bilgilendirmeler üzerinden farkındalık oluşturmayı amaçlayan bu çalışma, sonraki süreçte oluşturulacak iklim ve su konulu bilimsel araştırmalara da kaynak teşkil edecek niteliktedir.

2. Kavramsal çerçeve

Güneş ışınları, atmosferi geçtikten sonra yeryüzüne ulaşır. Bu esnada, atmosferde bulunan CO₂, CH₄, N₂O, O₃, CFC vb. gazlar, yeryüzüne ulaşan ısının bir kısmını tutar ve dünyanın ideal sıcaklıkta kalmasını sağlar. Bu doğal sürece sera etkisi denir. Atmosferdeki sera gazlarının oranı %0,1’den daha azdır. Bu oranın korunması, iklim sisteminin dengesi açısından oldukça önemlidir [4]. Sera etkisinin %85’ini su buharı, %12’sini ise su molekülleri oluşturmaktadır. Bundan başka antropojenik gazlardan kaynaklanan birtakım etkilerden de söz edilebilir [1]. Yeryüzünün ortalama sıcaklığı 15°C olarak ölçümlenmiştir. Sera gazlarının atmosferde olmadığı düşünülseydi o zaman bu sıcaklık ortalaması, -18°C civarında olacaktı. Bu gelişme, belki de birçok canlı türünün yaşama olasılığını ortadan kaldıracaktı. Sera gazlarının artması durumunda ise küresel çapta bir ısınma meydana gelecektir. Bunun sonucunda; buzullar eriyecek, orman yangınları artacak, bazı bölgelerde aşırı kuraklık görülürken bazı bölgelerde yağış fazlalığına bağlı taşkın hadiseleri görülecektir [5], [6]. Ayrıca ısınmadaki artış nedeniyle denizlerde bulunan CO₂, gaz halinde atmosfere yayılacak ve bu tepkime sonucunda sera etkisi giderek artacaktır.

2.1. Küresel ısınma ve iklim değişikliği

Sera gazları, küresel ısınmanın muhtemel sonucu olarak görülmektedir. Oysaki fosil yakıtı olarak kullanılan; doğalgaz, kömür ve petrol gibi ürünlerin bilinçsiz ve aşırı kullanımı, atmosferdeki sera gazı miktarını arttırmaktadır. Dolayısıyla ısınmanın asıl nedenini sera gazların varlığı değil insan aktivitesi sonucu açığa çıkan, gazlardaki birikme oluşturmaktadır [7]. Ortak görüş, dünyanın hızlı bir biçimde ısındığına işaret etmektedir. Özellikle 1960’tan sonraki dönemlerde ısınma süreci iyice ivme kazanmıştır. Günümüzde yapılan hesaplamalara göre dünyanın 10’ar yıllık periyotlarda, yaklaşık olarak 1°C daha ısındığı sonucuna varılmıştır [8]. Sera gazlarındaki kontrolsüz artış, doğal olarak iklim üzerinde ısınma yönlü bir seyre neden olmaktadır. Bu nedenle dünya genelinde ilk etapta; sıcaklık artışı, su miktarında azalma, toprakta nem değişimi, aşırı yağışlar ve kuraklık hadiseleri ortaya çıkmaktadır [1].

2.2. Su kaynakları

Dünyadaki toplam su miktarı 1,4 milyar m³ olup, bu suyun %97,5’i tuzlu su, geriye kalan suyun %2,5’i ise tatlı su kaynaklarından oluşmaktadır [9]. Doğada; yağmur, su buharı ve buz halinde bulunan su maddesi, yeryüzü ile atmosfer arasında sürekli yer değiştirmektedir. Sıcaklığın etkisiyle buharlaşan yaklaşık yarım milyon m³ su, tuzlardan ayrılarak atmosfere taşınır. Buradan da yağmur, dolu veya kar şeklinde tekrar yeryüzüne iner. Bu döngü, tatlı su kaynaklarının oluşma sürecini betimlemektedir. Yeryüzüne inen suyun yaklaşık %69’u buza dönüşürken kalan kısmın %98’i yeraltına inmektedir [2]. Tatlı su kaynaklarının ⅔’ü kutup bölgesinde donmuş haldedir. Geriye kalan ⅓’lük kısım ise göllerde, akarsularda, barajlarda ve göletlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla mevcut su rezervinin sadece %0.5’i insanların kullanımı için hazırdır [10].

3. Isınmaya bağlı olarak ortaya çıkan değişimler

3.1. İklim tipinde değişim

1860 ile 2000 yıllarını kapsayan 140 yıllık süreçte, küresel sıcaklıklar 0.5 ile 0.7°C artmıştır. Sayısal olarak önemsiz gibi görülen bu değişim, iklim kuşakları ve yaşam alanları üzerinde çok büyük değişimlere sebebiyet vermiştir. Gelecek 100 yılda sıcaklıkların yaklaşık 1 ile 3.5°C daha artacağı, bu nedenle orta kuşağın yaklaşık olarak 150 ile 550 km kutuplara doğru kayacağı öngörülmektedir [1]. Son yüzyılda gözlenen sıcaklık artışları, bitki örtüsünü büyük oranda değiştirmiş ve bazı türleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Özellikle bu süreçte hem insanların hem de bazı hayvan türlerinin (balık, kuş, sincap vb.) kuzeye doğru göç ettiğı gözlenmiştir. Hatta ılıman sularda yaşayan türler, karada yaşayan

türlere göre daha hızlı yer değiştirmiştir. Belirli aralıklarla kuzeye doğru göç eden bazı deniz canlıları ise her 10 yılda yaklaşık 250 km kadar bir mesafe katetmiştir [11]. Aşağıda yer alan görsellerde, iklim tipinde meydana gelen değişimleri karşılaştırmalı olarak izlemek mümkündür. Şekil 1’de 2017’de Belçika’da tedavüle çıkarılan ve kendinden yapışkanlı özelliği olan bir pula yer verilmiştir. Bu pul, dünyanın 1950 ile 2017 yıllarındaki görünümünü yarım küre bazında, karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Şekil 2’de ise 2007’de Tuvalu’da tedavüle çıkarılan ve 1900 ile 2000 yılları arasındaki dönemi, iki farklı periyotta ele alan bir pula yer verilmiştir. Isınma ve sıcaklıklarda görülen düzensizlik bu pulun ana temasını oluşturmaktadır.

Şekil 1. İklim değişikliği [12].

Şekil 2. İklim değişikliği [13].

3.2. Buzul erimesi

Buzul tabiri, kutuplarla özdeşleşmiş bir kavram olarak hafızalarda yer etmiştir. Oysaki orta kuşakta yer alan dağların birçoğunda, buzul oluşumuna dair izleri görmek mümkündür. Isınmanın zirve yaptığı 20. yüzyıl, buzul oluşumları açısından önemli bir dönüm noktası olarak görülebilir. Özellikle bu süreçte;

Şekil 3. Buzul erimesi [14].

Klimanjero Dağı’nda bulunan buzul kütlesi $\frac{3}{4}$ oranında kayba uğramış ve Kafkaslarda yer alan buzul kütlesi yarı seviyelere kadar inmiştir. 1980’lerde İspanya’daki mevcut buzul sayısı 27 iken günümüzde bu sayı 13 olarak güncellenmiştir [1]. Şekil 3’te 2010’da Grönland’da tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu pulun görselinde 1990 ile 2010 yılları arasında yaşanan değişimler betimlenmektedir. Görseldeki avcı kutup ayısı, 1990’lı yıllarda geniş bir

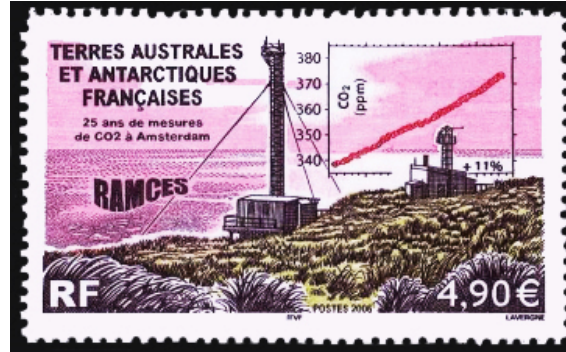
hareket alanına sahip iken 20 yıllık bir sürecin sonunda doğal yaşam alanını kaybetmiş ve av konumuna düşmüştür. Şekil 4'te ise 2004'te Endonezya'da tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu pulda, buzulların erimesiyle birlikte doğal yaşam alanını kaybeden ve çaresiz bir şekilde gözyaşları döken bir kutup ayısı tasvir edilmiştir.

Şekil 4. Buzul erimesi [13].

3.3. Deniz seviyesinde yükselme

20. yüzyılda, denizlerin seviyesinde 10 ila 25 cm'lik bir yükselme gözlenmiştir. İlerleyen zamanlarda bu artış hızı, yıllık 2 mm'ye kadar çıkmıştır. Toplam artıştaki 0.2 ile 0.6 mm'lik değişimin, genişlemeyle ilgili olduğu, geriye kalan dilimin ise buzul erimesine bağlı gerçekleştiği sonucuna varılmıştır [1]. IPCC'nin 2019 yılı değerlendirmelerine göre; 2100 yılına kadarki süreçte Türkiye denizlerinde yaklaşık 74 cm'lik bir artışın olacağı öngörülmektedir. Bu öngöründen hareketle İstanbul ve İzmir çevresinde 50 cm'lik bir yükselme durumunda dahi en az 252.000 kişinin taşkınlar nedeniyle afet riskine maruz kalacağı hesap edilmiştir [15]. Şekil 5'te 2006'da Fransa Güney ve Antarktika Toprakları'nda tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Amsterdam Adası'ndaki bilimsel araştırmaları konu alan bu çalışmada Hint Okyanusu'ndaki yıllık seviye değişimleri ve bir de ölçüm istasyonu resmedilmiştir. Görselin sağında bulunan alana, su seviyesindeki değişimi gösteren bir de analiz tablosu ilave edilmiştir. Şekil 6'da ise 2011'de Togo'da tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu tasarımda, doğal afetleri ve su baskınlarını konu alan bir kompozisyon işlenmiştir. Gerçek bir fotoğrafın kullanıldığı bu tasarımda, deniz seviyesinin yükselttiğini ve karasal alanların giderek daralttığını görmek mümkündür.

Şekil 5. Ölçüm istasyonu [13].

Şekil 6. Deniz yükselmesi [16].

3.4. Orman yangınlarında görülen artış

Son dönemlerde yangın vakalarında ciddi düzeyde artışlar gözlenmektedir. Özellikle yaz döneminde görülen yangın vakaları, Türkiye açısından da önemli bir risk faktörüne dönüşmüştür. Günümüzde, teknik hatalardan kaynaklı birtakım yangın hadiseleri görülsede ormanlık alanlarla ilişkili yangın vakalarında, daha çok insan aktivitesiyle ilintili faktörlerin belirleyiciliği üzerinde durulmaktadır. Yaz aylarında oluşan nem kaybı, bitki örtüsünün ateş karşısındaki duyarlılığını arttırmaktadır. Eldeki veriler Türkiye'deki su kullanımının, son 10 yılda $\frac{1}{3}$ oranında arttığını, yüz ölçümünün yaklaşık %60'ının da gün geçtikçe çölleşmeye daha çok yatkınlık gösterdiğini belgelemektedir [17]. Dolayısıyla iklim değişikliği ve su yönetimi konusunda geniş çaplı önlemlerin alınması ve alınan tedbirlerin yasal zeminde tartışılarak toplumsal hayata uyarlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Şekil 7'de 1977'de Moğolistan'da tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu pulda, kontrol altına alınmaya çalışılan bir orman yangınına, helikopterle yapılan müdahale betimlenmiştir. Şekil 8'de ise Gana tarafından 1989'da tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu pulda orman yangınından kaçmaya çalışan yaban hayvanları ve alevlere teslim olan ormanlar resmedilmiştir.

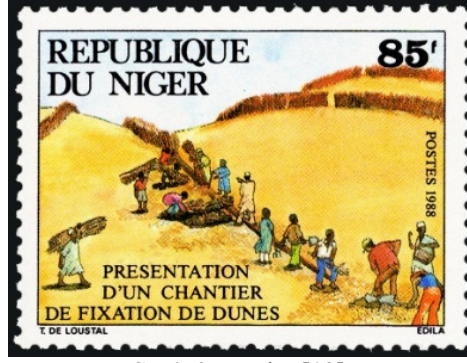
Şekil 7. Yangın helikopteri [18].

Şekil 8. Orman yangını [19].

3.5. Göçler

İklim koşulları üzerinde etkili olan ani değişimler, bitki dışındaki canlılara her zaman iki seçenek sunar. Bu seçeneklerden ilki; adaptasyon yeteneğiyle ilgili olup, kalıp ortama uyum sağlamayı gerektirmekte, ikinci seçenek ise göç ederek yeni bir yaşam alanı bulmayı gerektirmektedir [20]. Kitleleri bir anda harekete geçiren Antropojenik iklim farklılıkları, bütün ülkeler için ortak riskler içermektedir. Dolayısıyla kapasitesinin üzerinde bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalan bir ülke, bir anda siyasi ve ekonomik boyutlu bir kriz yaşayabilir. İklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan olası riskler; aşırı yağışlar, taşkınlar, sel vakaları, bataklıklarda artış, ormansızlaşma, kuraklık, tatlı su kaynaklarında tükenme, rekolte düşüklüğü, kıtlık, tuzlanma, çoraklaşma, çölleşme, çevre kirliliği, deniz yükselmesi, kıyı şeridinde bozulma ve adaların yok olması gibi birtakım olasılıkları içermektedir. Şekil 9'da 1988'de Nijer tarafından tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu pulda, çöl kumlarının yayılmasını önlemek için inşa edilen setlere yer verilmiştir. Bu çalışmada, göç baskısına direnen bölge halkının kum tepelerini stabilize etmek için verdiği mücadele örneği özetlenmektedir. Şekil 10'da ise 2019'da Angola'da tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Görselde, buharlaşma etkisiyle nemini kaybeden ve ilerleyen zamanlarda çoraklaşmaya mahkûm olan tarımsal alanlar resmedilmiştir.

Şekil 9. Göçler [13].

Şekil 10. Çoraklaşma [21].

3.6. Su savaşları

Su, yaşamın idamesi açısından önemli bir gerekliliktir. Bu nedenle suya duyulan ihtiyaç, arz talep dengesine göre değil, kaynağa erişim ve suyun kontrolüne göre şekillenmektedir [22]. Savaşlar, genellikle kaynaklara sahip olma ve bu kaynakları kullanma hakkını meşurlaştırma gerekliliğine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kıt kaynaklar üzerinde tasarruf yetkisini kullanmak isteyen otoriteler, iktidarı elde tutabilmek için savaşmanın gerekliliğine vurgu yapan söylemler geliştirirler. Politik ve ekonomik çatışmaların yaşandığı coğrafyalarda bu gelenek yüzyıllardır böyle devam etmektedir. Su kaynaklarının daha sınırlı olduğu Ortadoğu ülkelerinde ise bu tür krizler daha belirgin bir biçimde yaşanmaktadır. Örneğin Lübnan'dan doğan ve Hatay üzerinden Akdeniz'e dökülen Ası Nehri, geçtiği güzergâhtaki yerleşim alanlarına hayat veren önemli bir su kaynağıdır. Sadece Suriye toprakları içerisinde, Ası Nehri üzerine kurulu 7 baraj bulunmaktadır. Hatay'ın mevcut su ihtiyacının önemli bir kısmını karşılayan bu nehir, özellikle yaz döneminde kuruma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Fırat Nehri üzerine kurulan barajları da bahane eden Suriye rejimi, bu şekilde Türkiye ile olan diplomatik bağlarını germekte ve olası bir krize zemin hazırlamaktadır.

3.7. Hastalıklar

İnsanlar ortalama +55 ile -60°C arasındaki sıcaklıklara adapte olarak yaşamlarını sürdürme yeteneğine sahiptir. Ancak iklimde meydana gelen birtakım farklılıklar sıcaklık, su ve besin kalitesi üzerinde doğrudan etki göstermektedir. Bu nedenle insanlarda zaman içerisinde; vektör kaynaklı (sinek ısırığı, kene vb.), enfeksiyon ve salgın kaynaklı (veba, parazit, kuş gribi, humma vb.) ve solunum kaynaklı (astım, bronşit, kanser vb.) hastalıklar görülmektedir. Ultraviyole radyasyonu, alerjik reaksiyonlar, ruhsal rahatsızlıklar, su ve gıda kaynaklı hastalıklar da genellikle benzer bulgulara eşlik etmektedir. Ayrıca kalp damar rahatsızlıklarına duyarlılık ve tansiyon hastalığı da yaygın görülen vakalar arasında yer almaktadır [23], [24]. Yukarıda belirtilen sıcaklık aralığı, kitle bazlı olmayıp ekonomik ve çevresel koşullara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Dolayısıyla yoksul coğrafyalarda yaşayan insanların iklimde meydana gelen farklılıklara uyum sağlamaları daha zor bir olasılık içermektedir. Şekil 11'de 2016'da Türkiye'de tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu pulda *Dünya Çevre Günü* ve *Ozon Tabakası* konusu betimlenmiştir. Baskı sayısı 100.000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Eren Evin Kılıçkaya Boğ'dur. Görselde, çevreye karşı oluşturulan hassasiyet, simgesel öğeler üzerinden aktarılmaktadır. Görseldeki simgeler Ozon O₃ gazına işaret etmektedir. Bu gazın en önemli avantajı dünyayı çevrelemesi ve güneşten gelen zararlı ışınlar karşı koruyuculuk oluşturmasıdır. Ozon tabakasının incilmesi durumunda; cilt

hastalıkları, deri kanseri, katarakt ve bağışıklık sisteminde zayıflama gibi rahatsızlıkların daha sık yaşanacağı öngörülmektedir.

Şekil 11. Sağlık ve küresel farkındalık [25].

4. İklim değişikliği ve su olgusu üzerine

4.1. Barajların iklim değişikliği üzerindeki etkileri

Tarih boyunca insanlar su ihtiyacını karşılamak ve tarımsal alanları sulamak amacıyla çeşitli şekillerde setler inşa etmiştir. İnsanlık tarihi açısından bilinen en eski baraj yapısı MÖ. IV. yüzyılda Ürdün’de inşa edildiği düşünülen Jawa Barajı’dır. Toprak dolgu yapısına sahip olan bu yapı 4 metre yükseklikte olup 94 metre kret uzunluğa sahiptir. Kargir baraj yapısına sahip olan en eski baraj ise MÖ. 2950 ile 2750 yılları arasında Mısır’da inşa edildiği düşünülen Sedd-el Kefere Barajı’dır. Bu barajın yüksekliği 12 metre, uzunluğu ise 108 metre krettir [26]. Günümüzde daha fonksiyonel hale gelen barajlar, daha çok hidroelektrik enerjisi elde etmede ve taşkınları önlemede kullanılmaktadır. Ancak zaman içerisinde asıl kullanım amacının dışında farklı kullanım olanakları da oluşmuştur. Set çevresine oluşturulan kamp alanı, yürüyüş parkurları, mesire yeri, seyir terası gibi yapıların yanı sıra su sporları, çiftlik balıkçılığı ve tekne turu gibi faaliyetlerle iktisadi ve sosyal fayda sağlanmaya çalışılmaktadır.

Baraj ve setler, iklim üzerinde çeşitli etkiler göstermektedir. Bu bağlamda ön plana çıkan temel parametre, açığa çıkan sera gazı etkisiyle ilintilidir. Burada iki konuya dikkat çekilmektedir. Birincisi, suların altında kalan bitki örtüsünün zamanla çürümeye başlaması. İkincisi ise baraj sularının, çözünmüş oksijen yönünden oldukça fakir olmasıdır. Dolayısıyla bu tür yapıların, karbondioksit yerine metan gazını açığa çıkarma riski söz konusudur [27]. Karbondioksitten daha küçük bir bileşen olan metan gazının, çok daha güçlü bir sera etkisi ürettiği bilinen bir gerçektir. Aşağıdaki görselde orta dönemde inşa edilen bir baraj resmedilmiştir. Şekil 12’de 1956’da Türkiye’de tedavüle çıkarılan ve *Sarıyar Barajı’nın Açılışı* konulu çalışmayı oluşturan bir pula yer verilmiştir. Baskı sayısı 500.000 olan bu pulda Türkiye’nin ilk HES barajı olma özelliğine sahip olan Sarıyar Barajı’nın gövde kısmı betimlenmiştir [28].

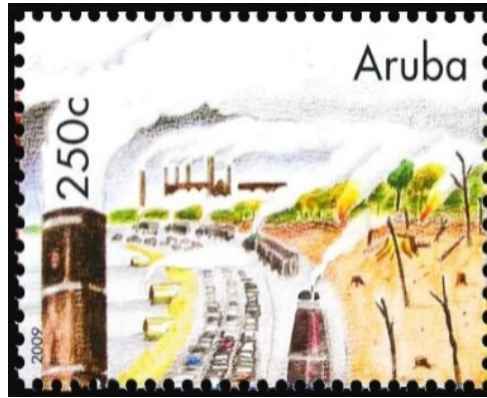

Şekil 12. Sarıyer Barajı [28].

4.2. Kentleşmenin, iklim ve su kaynakları olgusuyla ilişkisi

İklim ve su kaynakları, şehirleşme oranındaki artıştan direkt etkilenmektedir. Kentleşmenin iklim üzerindeki temel etkileri karbon ve sera gazı salınımıyla ilintilidir. Bu, daha çok sanayileşme ve alt yapıda görülen yetersizliklere bağlı olarak ortaya çıkan bir yansımadır. Su kaynaklarının kentleşmeyle ilişkisi ise daha çok havzada yapılaşma, evsel veya endüstriyel atıklar nedeniyle oluşan kirlilik, çarpık yapılaşma, sızma alanlarında betonlaşma ve akarsuyun önünün kesilmesi gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan bir durumdur.

Dünya nüfusunun sosyolojik dağılımı incelendiğinde, 1800'lü yıllarda kentlerde yaşayanların oranı %3 seviyesinde iken 1900'lü yıllarda bu oran %14'e kadar çıkmıştır. 2000 yılı istatistiklerinde ise bu oran %47 olarak güncellenmiştir. 2030 yılı tahminlerine göre bu oranın %61 seviyelerine çıkacağı öngörülmektedir [29]. Günümüzde dünya nüfusunun neredeyse yarısı kentlerde yaşamaktadır. Doğurganlığa ve göçlere bağlı olarak şekillenen bu artış eğilimi, her geçen gün giderek daha da artmaktadır. Yakın gelecekte dünya nüfusunun %80'inin gelişmekte olan ülkelerde yaşayacağı ve bu ülkelerdeki kentsel büyümenin %95'ler seviyesine yaklaşacağı tahmin edilmektedir [30]. Metre kareye düşen insan sayısının, ortalamanın üzerinde seyrettiği kalabalık kentlerde ise genellikle, hizmetlere erişimde güçlükler yaşanmakta ve çarpık yapılaşma problemi ortaya çıkmaktadır. Plansız yapılaşma ve betonlaşma gibi problemler, ileri dönemlerde iklim ve su kaynakları üzerinde önemli etkiler gösterecektir. Betonlaşmadaki yaygınlığın en önemli yan etkisi, canlıların toprakla olan temasını kesmesidir. Bunun sonucunda, toprağa sızan su miktarı azalmakta, yüzeyden akan su miktarı ise kontrolsüz düzeyde artış göstermektedir. Dolayısıyla susuz kalan toprak, su döngüsü için gerekli olan buharlaşma ve terleme olayını gerçekleştirmediği için hidrolojik çevrim bozulmaktadır. Şekil 13'te 2009'da Aruba'da tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu pulda sanayi tesislerine yakın bir konumda bulunan klasik bir şehir hayatı betimlenmiştir. Tablonun sağında bulunan ormanlık alan yok olma tehdidiyle karşı karşıyadır. Sanayii tesislerinin ürettiği atıklar ise solda yer alan denize dökülmektedir.

Şekil 13. İklim ve kentleşme [31].

5. İklim değişikliği kapsamında alınan küresel ve bölgesel tedbirler

5.1. Dünyada iklim değişikliği ve su kaynakları olgusu

Küresel ısınmanın başlıca etkilerinden biri de ısınmaya bağlı oluşan buzul erimesidir. Kutup bölgelerinde ve dağların zirvesinde görülen erime, genellikle taşkın ve sel hadisesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında Almanya, Belçika ve Hollanda gibi düşük rakımlı ülkelerde görülen minimal su artışı, deniz seviyesindeki arazilerin bir anda sular altında kalmasına neden olmaktadır. Benzer durumdan yakınan Hollanda'nın ciddi anlamda Ar-Ge yatırımlarına pay ayırdığını söylemek mümkündür. Ortalama yükseltideki düşüklük ve deniz seviyesinin aşağısındaki arazilerin varlığı Hollanda'yı, sularla mücadele etmeye ve yeni stratejiler geliştirmeye sevk etmiştir. Bilindiği üzere Hollanda, yüksek maliyet gerektiren birtakım işler de yapılmıştır. Yakın zamanda, deniz seviyesinin aşağısında kalan arazilerin önüne setler çekilmiş ve bu alanları tarıma açılmıştır.

26. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı öncesinde bir araya gelen dünya çapındaki 40 din temsilcisi ortak bir metin yayınladı. Buna göre karbon emisyonunun durdurulması, yoksul ülkelere mali yardımlarda bulunulması ve iklim değişikliğine karşı küresel çapta bir kararlılık gösterilmesi gerektiği yönünde çağrıda bulunuldu [32]. İklim değişikliği konusu dünyanın farklı birçok coğrafyasında değişik biçimlerde algılanmakta hatta bu bağlamda farklı çözüm yolları denenmektedir. Örneğin Avustralya, kuraklığı gerekçe göstererek ülke sınırları içerisinde bulunan yaklaşık 5 bin yabancı deveyi yok ederek önlem aldığını düşünmüştür. Almanya, sera gazı emisyonunu azaltmak adına, ineklere tuvalet eğitimi vermeyi tercih etmiştir. Azot salınımını azaltmak isteyen Hollanda, çiftlik hayvanlarının sayısını 1/3 oranında düşürebilmek amacıyla ulusal ölçekte stratejiler geliştirdiğini kamuoyuna duyurmuştur. Bazı gelişmiş ülkeler ise tanımlanmış hayvan türlerinin itlaf edilmesiyle küresel ısınma probleminin ortadan kalkacağına inanmaktadır. Hatta bazı üreticiler, oluşabilecek besin ve protein açığını, ürettikleri yapay etlerle karşılayacaklarını taahhüt etmektedir. Ancak sera gazı emisyon salınımında dünya sıralamasında ilk sıralarda yer alan ve neredeyse toplam salınımın yarısından fazlasına kaynak teşkil eden ülkelerin, gerçek anlamda somut stratejiler üretmedikleri hatta uluslararası ölçekte alınan protokol

kararlarını da geçiştirerek zaman kazanmaya çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla az gelişmiş veya gelişmekte olan ülke vatandaşlarından duyarlılık beklemenin de doğru bir yaklaşım olmadığı sorgulanabilir bir realiteye dönüşmüştür.

5.2. Türkiye’de iklim değişikliği ve su kaynakları olgusu

Çöl kuşağının kuzeyinde yer alan Türkiye, küresel ölçekte meydana gelen bir ısınma hadisesinden etkilenme olasılığı bulunan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Sıcaklıkta meydana gelecek 1 ila 3,5°C’lik bir artışın, orta kuşağı yaklaşık 150-550 km kadar kutuplara yaklaştıracağı öngörülmektedir. Dolayısıyla yakın zamanda belki de iklim kuşakları benzer ölçülerde genişleyecek ve orta kuşakta yer alan ülkemiz, çöl kuşağının etkisi altına girecektir [1]. Bilinmesi gereken şudur ki yakın zamanda meydana gelen birçok hadise, iklim değişikliğine karşı alınması gereken önlemleri bir kez daha hatırlatmaktadır. Bu süreçte;

Küresel ısınma nedeniyle içme suyunun azaldığını beyan eden Adıyaman Belediyesi 2021 yılının Eylül ayından itibaren dönüşümlü su uygulamasına geçtiğini duyurdu. İlgili belediye ayrıca bahçe sulaması, halı ve araç temizliği gibi işlerde şebeke suyunun kullanılmaması gerektiği tavsiyesinde bulundu [33]. 2020’de Hamzabey Barajı’ndaki içme suyu isale hattının tamamlandığını duyuran DSİ, *bu proje ile Elazığ’ın 5 yıllık su sorununun çözülmesi bekleniyor* açıklamasında bulundu [34]. 2021 yılına gelindiğinde, su seviyesi ölü hacim noktasına geriledi ve bu bilgi yine yetkili makamlar tarafından duyuruldu. Bu nedenle kentin içme ve kullanma suyu ihtiyacının, açılan 10 adet sondaj kuyusu üzerinden karşılanacağı açıklamasında bulunuldu [35]. Konya Büyükşehir Belediyesi ise mevcut projelerini tamamladıklarını ancak barajlardaki doluluk oranının yine de %30’lar seviyesinde kaldığını duyurdu. Aynı yetkililer yeraltı su seviyesindeki azalma ve kuraklığın getirmiş olduğu belirsizlik karşısında *yakın gelecekte içme suyu dahi bulunamayacağı* açıklamasında bulundu [36]. Amik Ovası’nın kurutulması ve mülteci göçü sonrasında Hatay ve çevresinde önu alınamayan bir su kıtlığı baş gösterdi. Bu süreçte, kent tarihi açısından önemli bir yere sahip olan Asi Nehri, Suriye’deki barajların su tutması nedeniyle kuruma noktasına geldi [37]. Denizli’nin al ilçesine bağlı Aşağıseyit Mahallesi’nde her yıl düzenlenen sudan koyun geçirme etkinliği, bu yıl da ağustos ayının son pazar günü gerçekleşmiştir. Yörük kültürü açısından son derece önem arz eden bu etkinliğin yazılı tarihi, 1698 yılındaki zorunlu iskân göçüne kadar gitmektedir. oban bayramı olarak isimlendirilen bu etkinlikte amaç, koyunlara su iirtmeden Büyük Menderes Nehri’nden karşıya geçmelerini sağlamaktır [38]. 2021’de 848’incisi düzenlenen etkinlik, nehirdeki kuruma nedeniyle sekteye uğradı. Dolayısıyla DSİ’den 1 günlük su talep edildi. Olumlu yanıt alınmadığı için de yapay bir gölet oluşturuldu ve bu gölete 200 tanker su takviye edildi [39]. Buna rağmen koyunların büyük bir çoğunluğu bulanık suya girmek istemedi. Bu nedenle önceki dönemlerde yaşanan şenlik havası yakalanamadı. 2021’de Marmara Denizi’nin yanı sıra Çanakkale Boğazı çevresinde ve Ege Denizi’nde de deniz salyası oluşumu gözlemlendi. Deniz suyu sıcaklığının 2,5°C kadar ortalamanın üzerinde seyretmesi ve Marmara çevresinde yaşayan yaklaşık 25 milyon insanın atığının denizlere yönlendirilmesi, müsilağ oluşumuna gerekçe olarak gösterildi. Bu süreçte, yüzeyde bulunan müsilağ önemli ölçüde temizlendi. Ancak 7 metreden sonraki yoğunluğu devam ettiği ve ileriki günlerde yüzeyde tekrar müsilağ oluşumu görülebileceği açıklamasında bulunuldu [40]. Aynı dönemlerde rüzgâr ve sıcaklıkların etkisiyle ülkenin dört bir yanında sayısız yangın vakaları da görüldü. İlk 8 aylık süreçte yaklaşık 200 bin hektar orman, çıkan yangınlarda tamamen yok oldu. Yine bu dönemde hem Doğu Karadeniz hem de Batı Karadeniz hattında ani taşkınlr ve sel baskınları görüldü. Özellikle batı bölgelerinde etkili olan felaketlerde, can kayıpları yaşandı. Yerleşim bölgelerinin birçoğunu etkileyen bu doğa olayı, yaklaşık 3,5 milyar TL’lik bir kayba neden oldu [17]. Özellikle 2020’den sonraki süreçte iklim değişikliğinin etkileri, daha sık görünür bir hal aldı. Özetlemek gerekirse;

- Göllerin birçoğu kurudu ve mevcut göllerde tuzluluk oranı arttı.
- Zehirli keneler yaygınlaşmaya başladı.
- Endemik türlerin önemli bir kısmı yok oldu.
- Baraj suları altında kalan eski yerleşim alanlarının birçoğu tekrar ortaya ıktı.
- Van Gölü havzasında, suların çekildiği alanlarda tarımsal faaliyetler başladı.
- Bazı hayvan türlerinde toplu ölümler gözlemlendi. (Flamingo, kurbağa, balık, arı vb.).
- Konya-Karapınar çevresinde ölleşme hadiseleri gözlemlendi.
- Tarımsal ürünlerde ciddi düzeyde rekolte düşüklüğu görüldü.
- Son dönemlerde kar yağışlarında ciddi düzeyde azalmalar meydana geldi.
- Buzullarda erimeler gözlemlendi (Ağrı Dağı, Cilo-Sat Dağları vb.).
- Toprağın nem oranı azaldı, ekilen arazi oranı %29’un altına geriledi.
- Yağışların mevsimsel dağılımında ve şiddetinde farklılıklar görüldü.
- Bölgesel düzeyde su baskınları görüldü.

- Su temininde belirsizlikler arttı. Yerel yönetimler çaresiz kaldıklarını dile getirdi.
- Sondaj kuyularının ve arıtma tesislerinin yatırım maliyetleri arttı.
- 0.5 ml'lik suyun fiyatı standart bir ekmeğin fiyatını geçti.
- Gıda ve enerji maliyetlerinde afaki artışlar gözlemlendi.
- Süveyş Kanalı'nı aşan istilacı aslan balıkları Edremit Körfezi'ne kadar ulaştı.
- Kurumaya yüz tutan Marmara Gölü'nü iş makineleriyle tarım arazisine dönüştürmeye çalışan şahıslara yasal işlem uygulandı.

6. Metodoloji

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden betimleme yöntemi üzerinden iletilemiştir. Çalışmanın temeli yazılı ve görsel kaynaklara dayanmaktadır. İlk önce yazılı ve görsel kaynaklar toplanmış akabinde, konuyu destekleyen veriler üzerinden araştırmanın bütünselliği oluşturulmuştur. Yazılı kaynaklar, iklim değişikliği ve su kaynakları olgusu ekseninde, görsel kaynaklar ise temaya uygun olan pul serileri üzerinden şekillenmiştir.

6.1. Araştırma verileri

Bu araştırmanın görsel verilerini iklim değişikliği ve su kaynakları olgusunu terennüm eden posta pulları oluşturmaktadır. Tablo 1'de ise çalışmada kullanılan posta pullarına ilişkin temel verilere yer verilmiştir.

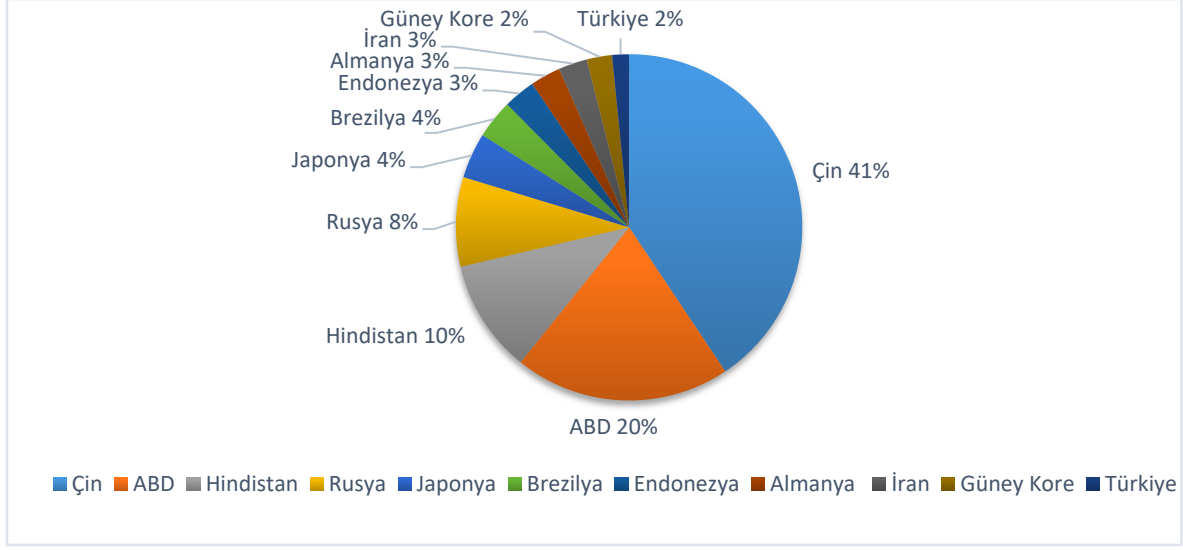
Tablo 1. Çalışmada kullanılan posta pullarına ait veriler

Araştırma Alanları	Pul Sayısı	Tema ve İçerik Planı	Basıldığı Ülke	Posta Pulu Basım Yılı
İklim Tipinde Değişim	2	1950-2017 yılları arası sıcaklık karşılaştırması, 1900-2000 yılları arası sıcaklık karşılaştırması, küre, alev topu, analiz tablosu	Belçika Tuvalu	2013-2017
Buzul Erimesi	2	1990-2010 yılları arası buzul karşılaştırması, kutup ayısı ve fok balığı, kar tabakası ve okyanus, gözyaşı döken kutup ayısı, eriyen buzullar	Grönland Endonezya	2011-2013
Deniz Seviyesinde Yükselme	2	Ölçüm istasyonu, deniz seviyesinde yükselme, su baskını, göç hazırlığı	Fransa Güney ve Antarktika Toprakları Togo	2006-2011
Orman Yangınlarında Görülen Artış	2	Orman yangını, yangın söndürme helikopteri, hayvan türleri	Moğolistan Gana	1977-1989
Göçler	2	Göç hazırlığını tamamlayan kabile, çorak arazi, kıta silueti, çocuk teması, su kıtlığı	Nijer Angola	1988-2019
Hastalıklar	1	Ozon tabakası, şemsiye	Türkiye	2016
Barajların Etkisi	1	Sarıyar Barajı, arazi yapısı, gövde kapağı	Türkiye	1956
Kentleşmenin Etkisi	1	Karbon gazı, araç trafiği, hava kirliliği, çarpık yapılaşma, denize dökülen atık sular, kurumuş ağaçlar, filtresiz fabrika bacaları, su kirliliği	Aruba	2009

8 farklı araştırma alanı üzerinden iletiletilen bu çalışmada, toplam 13 adet posta pulu kullanılmıştır. Çalışmaya konu olan posta pullarının seçimi aşamasında ise literatürde yer alan içeriğe bakılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın konu-görsel bütünlüğü, içerik ile birebir uyum gösteren posta pulları üzerinden oluşturulmaya çalışılmıştır.

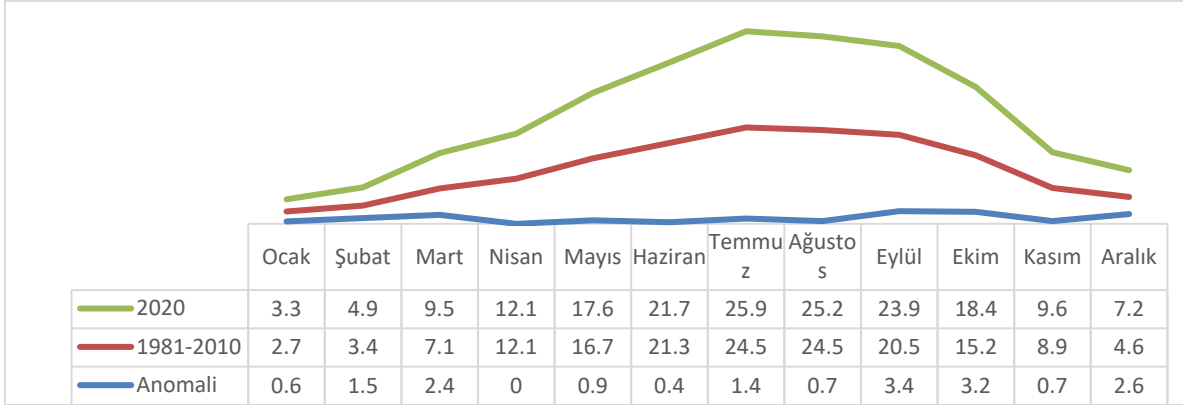
6.2. Araştırmanın bulguları

Bu bölümde, iklim üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olan küresel ve bölgesel belirleyicilere değinilmiştir. Aşağıda yer alan grafik ve tablolarda sırasıyla; dünya sera gazı emisyonu salınımında ilk sırada yer alan 11 ülke ve bu ülkelere ait veriler. Türkiye'nin 1981-2010 ile 2020 yılı karşılaştırmalı ortalama sıcaklık farkları grafiği. Son olarak Türkiye'nin 2000 ile 2020 yılları arasında gerçekleşen yıllık alansal yağış grafiği, veriler halinde sunulmuştur.

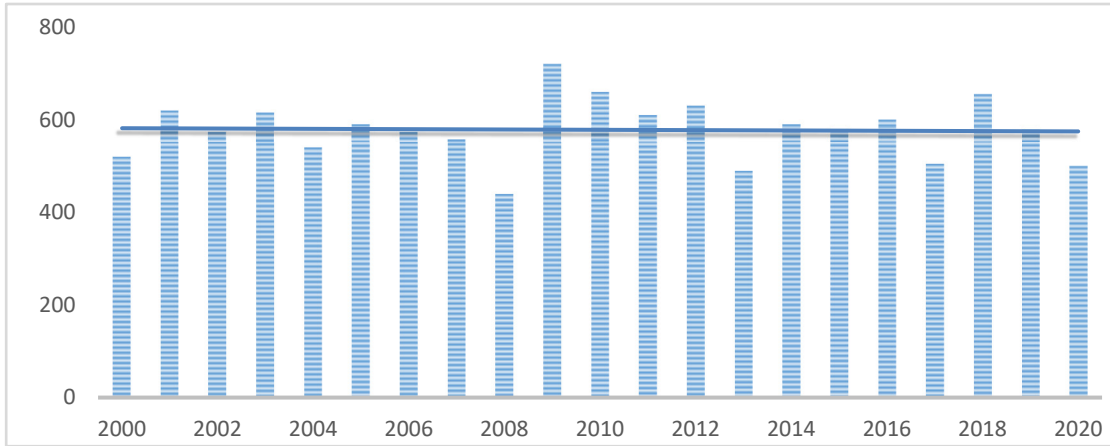
Şekil 14. Dünya sera gazı emisyonu salınımı sıralaması [41].

Şekil 14’te görüldüğü üzere küresel sera gazı salınımı (Mt CO_{2e}) dikkate alındığında ilk 4 sırada yer alan Çin 25.76, ABD 12.8, Hindistan 6.7 ve Rusya 5.3’lük bir etki ile toplam salınımın 50.56’lık bir kısmını oluşturmaktadır. Emisyon salınımından belki de en çok etkilenecek olan Türkiye’nin ise genel toplam içerisinde sadece 1 birimlik bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 15. Sıcaklık farklılıkları karşılaştırmalı tablo [42].

Şekil 15’te Türkiye’nin 1981-2010 yılı aylık sıcaklık ortalaması ile 2020 yılı aylık sıcaklık ortalaması karşılaştırılmıştır. Eldeki verilere göre Nisan ayında herhangi bir farklılık görülmez iken kalan aylardaki genel sıcaklık ortalamasında belirgin bir artışın olduğundan söz edilebilmektedir. Eylül ve Ekim aylarındaki sıcaklıkların ise diğer aylardaki sıcaklıklardan daha yüksek olması, su kaynakları üzerindeki kuruma yönlü seyri hızlandırdığı düşünülmektedir.

Şekil 16. Türkiye’nin yıllık alansal yağış dağılımı [43].

Şekil 16’da Türkiye’nin, 2000-2020 yılları arasındaki alansal yağış dağılımına yer verilmiştir. 1981-2010 periyoduna göre Türkiye’nin alansal yağış dağılımı ortalaması 574 mm olarak ölçümlenmiştir. Ülkemizin alansal yağışları genel anlamda istikrarlı olmakla birlikte özellikle son dönemlerde grafiklerde azalma yönlü bir seyrin izlendiğinden söz edilebilir.

7. Tartışma

Sera gazlarını, küresel çapta ısınmaya sebebiyet veren bir enstrümana dönüştüren kuşkusuz, insan aktivitesidir. Bunda her ne kadar insan faktörü etken olarak gösterilmeye çalışılsa da bağlayıcılık konusunda sorumlular bazen devletler bazen iktidarlar bazen de ekonomiye ve politikaya yön veren sermaye sahipleri olmaktadır. Bu nedenle bireysel çabalarla oluşturulan farkındalığın nihai noktası, ancak sivil toplum kuruluşlarının örgütlü faaliyetlerine kadar taşınabilmektedir. Sonraki aşamalarda ise genellikle küresel dengeler değişmekte ve sivil iradeyi gölgeleyen ekonomi-politik bir hiyerarşi ortaya çıkmaktadır.

Bitki sağlığı açısından nem, önemli bir gerekliliktir. Ancak, barajlar nedeniyle bazen mevcut flora zarar görebilmektedir. Yaygın bir kaniya göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayan insanlar, ortaya çıkan birçok hastalığı barajlara ve açık kanal sistemine bağlamaktadır. Çünkü bu tür yapılar, bölgedeki bağıl nem oranını arttırmakta ve dolayısıyla günümüzdeki birçok hastalığa ortam hazırlamaktadır.

Bazı otoriteler, sera gazı emisyonunun artmasından hayvan çiftliklerini sorumlu tutmaktadır. Konuya hassasiyet gösteren ve iklim değişikliğinin getirmiş olduğu olumsuzluklardan birebir etkilenen çevreler de artık bu tür açıklamaların doğru olma olasılığını tartışır hale gelmiştir. Planlı ve kontrollü gerçekleştirilen bu tür propagandalar, kısa zamanda taban bulmakta ve bazı hayvan türlerinin itlaf edilme olasılığını arttırmaktadır. Öte yandan karbon azaltımına gitmeyen ve çevreci görünmeye çalışan ekonomi-politik yapıların da dolaylı olarak bazı hayvan türlerini hedef aldığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu tür organizasyonlar yine de, sorumlu tuttukları hayvan türlerinin azaltılmasıyla çevreye verilen zararın asgariye ineceği telkininde bulunmaktan geri durmamaktadır.

Antropojenik iklim farklılıkları, çevresel risklerin yanı sıra bir takım siyasi riskleri de içermektedir. Bu risk faktörlerinin başında; mülteci, sığınmacı, göçmen ve düzensiz göçmen krizi gelmektedir. İklim koşullarında meydana gelen olası değişimlerin, beklenenden daha hızlı gerçekleşmesi durumunda bir takım olumsuzlukların yaşanacağı ayrıca öngörülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşamayı, insani hak olarak görenlerin, nihai durağının bu ülke grupları arasında olması olasıdır.

Türkiye’nin alansal yağışları genel itibarıyla düzenli bir dağılım göstermektedir. Ancak son yıllardaki dağılımların, azalma yönlü bir seyir izlediği de ayrıca söylenebilir. Özellikle, 2013’ten sonraki dönemlerde görülen yıllık yağış ortalamasının, eşiğin altında seyrettiği, başka bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta son üç yıllık tablo yağışların düzenli bir biçimde azaldığına işaret etmektedir. Ancak, genel yağış dağılımının bölgesel yağış dağılımıyla da karıştırılmaması gerekmektedir. Dolayısıyla sıcak iklim kuşağının etkisine giren güney ve iç bölgelerde özellikle yaz dönemlerinde kuraklık hâkim iken kuzey bölgelerde ise aksine, yağışlı gün sayısında ve yağış miktarında artış gözlenmektedir.

8. Sonuç ve öneriler

Bir ülkedeki su potansiyeline etki eden temel olgunun; yağışlar ve iklimdeki istikrar olduğu söylenebilir. Düzenli yağışlar, su rezervi açısından gereklilik olarak görülse de bu bağlamda ön plana çıkan temel gerçeklik iklimdeki istikrardır. Eldeki veriler, son yüzyılda iklim koşullarında hissedilir derecede farklılıkların olduğunu göstermektedir. Görülen bu atmosferik değişimler, günümüzdeki bütün toplumları direkt olarak ilgilendiren sonuçları açığa çıkarmakta ve küresel ölçekte alınması gerekli tedbirleri gündeme taşımaktadır. Bu bağlamda iklimin istikrarsızlaşması, mevsime uygun olmayan yağışları ortaya çıkarmakta ve belki de binlerce yıl boyunca oluşmuş olan mevsimsel istikrarın bozulmasına neden olmaktadır. Ulusal kararlar doğrultusunda program oluşturmanın ve iklimdeki değişimlere karşı tek başına mücadele vermenin etkili bir yöntem olmadığı, son süreçte ayrıca test edilmiştir. Örneğin Bangladeş, Endonezya ve Hollanda gibi ülkelerin, küresel boyutta yaşanan iklim değişimlerine karşı aşırı bir hassasiyet göstermeleri ancak azot salınımında ilk dört sırada yer alan ve toplam salınımın yarısından fazlasına sebebiyet veren diğer ülkelerin ise bu konuda gerekli hassasiyeti göstermemeleri veya hassasiyet gösteriyorlarmış gibi davranmaları son derece düşündürücü bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıcaklık artışı, buzul erimesi, deniz seviyesinde görülen yükselme, orta kuşağın genişlemesi, orman yangınları, müsilağ ve meteorolojik hadiseler (taşkın, dolu, sel, kasırga, kuraklık, aşırı bölgesel yağışlar vb.) şu ana kadar yaşanan farklılıkların göstergesi olarak yorumlanabilir. Son dönemlerde daha sık görülen mülteci göçü, nüfus artışı, betonlaşma ve çarpık kentleşme gibi olguların mevcut ivmeyi arttırdığı hatta yerel yönetimlere önemli boyutlarda mali sorumluluklar da yüklediği bilinmektedir. Ekstrem hava olayları nedeniyle hem bitki fizyolojisinin değişeceği hem de yakın zamanda su stresinin artacağı da ayrıca öngörülmektedir. İklim değişikliğinin olası etkilerini, asgari seviyeye indirmeye yönelik tedbirler ve olası çözüm önerileri aşağıda sıralanmıştır;

- Hayatı boyunca her birey en az bir tane fidan dikebilir.
- Elektronik ürün alımında, enerji ve su tasarrufu sağlayan cihazlar tercih edilebilir.
- Geri dönüşümden elde edilen ürünleri satan mağazalar açılabilir.

- Fotoselli ürünler yaygınlaştırılabilir (kapı sitemleri, lamba, musluk) vb.
- Yenilenebilir enerji kaynakları için AR-GE çalışmaları başlatılabilir. Güneş paneli, rüzgâr türbini gibi alternatifler denenebilir.
- Ozon tabakasını onaran bitkilerin ekimi yaygınlaştırılabilir.
- Kritik eşik aşılıncaya kadar daha az su tüketen bitkilerin ekimi özendirilebilir.
- Tarım sektörü açısından ARGE faaliyetlerine ağırlık verilebilir. Elektrikli traktör ve tarım aletlerinin geliştirilmesi fayda sağlayabilir.
- Tarımsal sahalar için sit alanı benzeri bir yasal düzenleme oluşturulabilir.
- Evsel atıkların; kâğıt, cam, plastik ve tıbbi atık olarak kategorilere ayrılması sağlanabilir.
- İklim ve su kaynakları konusundaki duyarlılığı arttıran örneklemeler sosyal medyanın gündemine taşınabilir.
- Tarım ve hayvancılık politikalarının daha denetlenebilir bir sisteme tabii olması sağlanabilir.
- Su döngüsünü betimleyen pul görselleri bastırılabilir.
- Akü, pil ve elektronik cihazların rastgele doğaya atılmaması gerektiğini betimleyen pullar bastırılabilir.
- Tıbbi atıkların evsel atıklara karıştırılmaması gerektiğini betimleyen pullar tasarlanabilir.
- Su havzasında kalan yapılar için sıkı bir denetim ağı oluşturulabilir. Havzadaki mevcut binaların yıkılması durumunda yapı ruhsatları iptal edilebilir.
- Kurumlar arası farklılıklardan kaynaklanan bağlayıcılık asgari seviyeye indirilebilir. Tasarruf yetkisi, tek bir yönetimin çatısı altında toplanabilir.
- Dini kurumlar ve eğitim kurumları üzerinden *su kullanımı ve israfi önleme programları* geliştirilebilir.
- Doğal kaynakların sınırsız olmadığı aksine kıt kaynaklar üzerinden yaşamın idame ettirilmesi gerektiği algısı oluşturulabilir. Mevcut yaşam kültürü bu realite ekseninde şekillenebilir.
- İsrafi önleme adına içme suyuna zam yapılabilir.
- Su havzasının korunması ve kirliliğinin önlenmesi konusunda ciddi yaptırımlara ihtiyaç duyulabilir.

Doğaya ve iklim koşullarına karşı gösterilen direncin, sosyoekonomik açıdan önemli bir maliyet oluşturduğu bilinmektedir. Bugüne kadar denenmiş mevcut alternatiflerin ise doğayla girilen mücadeleye güç yettirecek yeterlilikte olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla mevcudun korunması ve karbon salınımının asgari seviyeye indirilmesi için ekonomik ve politik önlemlerin alınması gerekmektedir. Bunun için de ortak bir platform oluşturulmalı ve uluslararası alanda iş birliğine gidilmelidir. Yakın gelecekte belki de uluslararası gündemin belirleyicisi iklim farklılıkları ve su kaynakları yönetimi olacaktır. Bu nedenle gerekli farkındalık şimdiden oluşturulmalı ve toplumsal yaşama uyarlanmalıdır.

9. Yazar katkı beyanı

Makalenin kapsam, içerik düzenlemesi, yazım denetimi ve içerik düzenlemesi konularında Serkan AYCİL katkı sunmuştur.

10. Etik kurul onayı ve çıkar çatışması beyanı

Makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Makalede herhangi bir kişi/kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

11. Kaynaklar

- [1] Aksay CS, Ketenoğlu O, Kurt L. “Küresel Isınma ve İklim Değişikliği”. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 1(25), 29-42, 2005.
- [2] Keleş R, Hamamcı C. *Çevre Politikası*. 5. baskı. Ankara, Türkiye, İmge Kitabevi Yayınları, 2005.
- [3] Flannery T. *İklimin Efendileri*. Çeviri: Taşkan D. İstanbul, Türkiye, Klan Yayınları, 2005.
- [4] Mercan M, Karakaya E. “Sera Gazı Salınımının Azaltımında Alternatif Politikaların Ekonomik Maliyetlerinin İncelenmesi: Türkiye İçin Genel Denge Analizi”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(42), 123-159, 2013.
- [5] Farmer TG, Cook J. *Climate Change Science: A Modern Synthesis*. Volume 1. Netherlands, Springer Science, 2013.
- [6] Özcan C, Sağlam S. “Çevre Sağlığı Sorunlarından Sera Etkisi, Küresel İklim Değişikliği ve Bireysel Sorumluluklar (1)”. *Sağlıcakla*, 13, 8-9, 2009.
- [7] Ming L. “China Green Input-Output Accounting: Coal, Efficiency of Power Generation and Green House Gas Emissions (1992–2020)”. *Canadian Social Science*, 2(3), 1-15, 2006.
- [8] Sağlam NE, Düzgüneş E, Balık İ. “Küresel Isınma ve İklim Değişikliği”. *E.Ü Su Ürünleri Dergisi*, 25(1), 89-94, 2008.

- [9] Kılıç S. “Küresel İklim Değişikliği Sürecinde Su Yönetimi”. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (39), 161-186, 2008.
- [10] Beth B. Caleb A, Austin O. “Water: Availability and Use”. *Mississippi State University Extension*. Publication: 3011, 1-4, 2016.
- [11] Demir A. “Küresel İklim Değişikliğinin Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Kaynakları Üzerine Etkisi”. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(2), 37-54, 2009.
- [12] Colostate University. “Anthropogenic Climate Change (Including Greenhouse Effect, Greenhouse Gases”. https://rammb.cira.colostate.edu/dev/hillger/Belgium.unknown1_2017_global_warming.jpg (06.09.2021).
- [13] Toth G, Hillger D. “A Philatelic History of Climate Change”. *Weatherwise*, 66(4), 34-39, 2013.
- [14] Delcampe. “Greenland 2010 Comics II Used Michel 565”. https://www.delcampe.net/en_GB/collectables/sellos/groenlandia/usados-5/greenland-2010-comics-ii-used-michel-565-1255654847.html (06.09.2021).
- [15] WWF. “İklim ve Enerji”. https://www.wwf.org.tr/calismalarimiz/iklim_ve_enerji/ (07.09.2021).
- [16] Colostate University. “Tornadoes Waterspouts and Dustdevils”. <https://rammb.cira.colostate.edu/dev/hillger/tornado.htm> (06.09.2021).
- [17] Hockenok P. “As the Climate Bakes, Turkey Faces a Future Without Water”. <https://e360.yale.edu/features/as-the-climate-bakes-turkey-faces-a-future-without-water> (05.10.2021).
- [18] Shutterstock. “A Stamp Printed In Mongolia Shows Fire Helicopter Over The Forest Series Circa 1977”. <https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/mongolia-circa-1977-stamp-printed-shows-40956568> (05.10.2021).
- [19] Post Beeld. “World Environment Day”. <https://www.postbeeld.com/sghp1334-environment-day-4v> (04.09.2021).
- [20] Dölek İ. “Küresel Isınma, Küresel İklim Krizi ve Göç Olgusu”, *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu*, İstanbul, Türkiye, 20-22 Nisan 2011.
- [21] Colostate University. “Climatic Regions and Climate Related Maps on Postal Items”. https://rammb.cira.colostate.edu/dev/hillger/Angola.unknown3_and_selvege3_2019_climate.jpg (05.10.2021).
- [22] Yılmaz ML, Peker HS. “Su Kaynaklarının Türkiye Açısından Ekono-Politik Önemi Ekseninde Olası Bir Tehlike: Su Savaşları”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 57-74, 2013.
- [23] Çelik S, Bacanlı H, Görgeç H. *Küresel İklim Değişikliği ve İnsan Sağlığına Etkileri*, Ankara, Türkiye, Telekomünikasyon Şube Müdürlüğü, 2008.
- [24] Olgun E, Kantarlı S. “İklim Değişikliğinin Sağlık Üzerine Etkileri”. *Doğanın Sesi*, (5), 13-23, 2020.
- [25] Posta Telgraf Teşkilatı. “Dünya Çevre Günü (Ozon Tabakası)”. <https://www.ptt.gov.tr/Lists/EmisyonProgramlari/Attachments/12/2016emisyonson.pdf> (07.09.2021).
- [26] Görecelioglu E. “Belgrad Ormanlarındaki Tarihi Bentler”. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 35(3), 42-59, 1985.
- [27] Yüksel İ, Sandalcı M, Çeribaşı G, Yüksek Ö. “Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin su kaynaklarına etkileri”, *7. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu*, Trabzon, Türkiye, 21-23 Kasım 2011.
- [28] İSFİLA. “Türk Pulları ve Antiyeleri Kataloğu 1863-2017”. İstanbul Filateli ve Kültür Merkezi A.Ş. İstanbul, Türkiye, 9, 2018.
- [29] Libraries Publishing. *A Brief History of Urbanization*. Minnesota, University of Minnesota Libraries, USA, 2010.
- [30] World Bank. “Climate Resilient Cities A Primer on Reducing Vulnerabilities to Disasters”, WB. Washington D.C, USA, 2009.
- [31] Brunn SD. “A Geopolitical and Geovisualization Challenge: Increasing the Awareness of Global Environmental Change through Postage Stamp Issues”. *Scientific Research Publishing*, 8(03), 130-158, 2017.
- [32] *BBC News*, “İklim Krizi: COP26 öncesi dini liderler, iklim değişikliğine karşı küresel çapta kararlı şekilde harekete geçilmesini istedi”, 05.09.2021.
- [33] T.C. Adıyaman Belediyesi. “Belediye Başkanı Kılıç’tan Su Açıklaması”. <http://m.adiyaman.bel.tr/icerik/166/7026/belediye-baskani-kilinctan-su-aciklamasi.aspx> (14.05.2021).
- [34] *Enerji Haber*, “Elazığ İçme Suyuna Kavuştu”, 05.10.2021.
- [35] *Gazete Duvar*, “Hamzabey Barajı’nda Su Kalmadı”, 05.10.2021.
- [36] *DHA*, “Konya Büyükşehir Belediye Başkanı: İçme Suyu Dahi Bulamayacağız”, 05.10.2021.
- [37] Kaypak Ş, Yılmaz V. “Hatay Büyükşehir Yapılanma Sonrasında Çevre Sorunlarına Yaklaşım ve Çevre Düzenlemeleri”. *Bilis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 25-50, 2016.
- [38] Koyuncu Okca A. “Çoban Bayramı: Sudan Koyun Geçirme (Denizli-Çal-Aşağıseyit)”. *Art-e Sanat Dergisi*, 12, 108-124, 2019.
- [39] *Haberini Oku*, “Sudan Koyun Geçirme Yarışması İçin Su Taşydılar”, 14.05.2021.
- [40] *BBC News*, “Marmara Denizi’nde Müsilaj: Yüzeydeki Tabaka Hafifledi Ama Derinlerde Durum Daha Vahim”, 05.10.2021.
- [41] World Resources Institute. “This Interactive Chart Shows Changes in the World’s Top 10 Emitters. Washington DC, USA, 2020.

- [42] T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü. “Türkiye Meteorolojik Parametrelerinin İstatistiksel Analizi (1970-2021)”. <https://www.mgm.gov.tr/FILES/resmi-istatistikler/yayinlar/parametre-analiz-2021.pdf> (12.04.2022).
- [43] T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü. “Türkiye Geneli Yıllık Alansal Yağışlar”. <https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/yillik-toplam-yagis-verileri.aspx> (12.04.2022).

